

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Karolína Pranevská

**Slovesný systém italštiny a jeho úskalí z perspektivy českých
studentů italianistiky**

The system of Italian verbs and its challenges from the perspective of Czech
students of Italian Studies

Praha 2023

Vedoucí práce: PhDr. Zora Obstová, Ph.D

Poděkování:

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Zoře Obstové, Ph.D. nejen za odborné vedení, konzultace a praktické připomínky, ale také za povzbuzující a pozitivní přístup, kterým mě motivovala k vypracování této diplomové práce. Zároveň bych touto cestou ráda poděkovala za neutuchající podporu mým blízkým.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 16. května 2023

Bc. Karolína Pranevská

Abstrakt

Práce je zaměřena na slovesný systém italštiny, a to především na oblasti problematické pro české studenty. Úvodní část práce má za cíl poskytnout teoretický základ související s osvojováním L2, typologiemi chyb a představit přehled italského slovesného systému. To by mělo umožnit komplexní analýzu a rozbor studentských testů v aplikační části.

V aplikační části jsou na základě rozlišností italského a českého slovesného systému a specifik toho italského, stanoveny hypotézy problematičnosti některých italských slovesných jevů pro české studenty. Jsou také položeny výzkumné otázky, které by měly zodpovědět v jakých oblastech jazyka a v jakých typech testovacích cvičení studenti nejvíce chybují. Výsledky analýzy by také měly poukázat na chybovost v rámci ročníků a předložit potenciální příčiny chyb.

Klíčová slova

učení/osvojování jazyka, slovesný systém, slovesný čas, slovesný způsob, italština jako L2, transfer, chyba.

Abstract

The thesis focuses on the verb system of Italian language, specifically addressing areas that Czech students tend to find problematic. The theoretical section aims to provide a solid theoretical foundation in relation to L2 acquisition, error typologies, and an overview of the Italian verb system. This will enable a comprehensive analysis of student tests in the practical section.

In the practical section, based on the disparities between the Italian and Czech verb systems and the peculiarities of the Italian system, hypotheses are formulated regarding the challenging nature of certain Italian verb phenomena for Czech students. Research questions are also posed to determine the areas of the language and types of test exercises where students make the most errors. The analysis results should also highlight error rates throughout students' the course and identify potential causes of these errors.

Keywords:

language learning/acquisition, system of verbs, verb tense, grammatical mood, L2 Italian, transfer, error.

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	OSVOJOVÁNÍ JAZYKA	10
2.1	PŘÍSTUPY K OSVOJOVÁNÍ JAZYKA	11
2.2	OSVOJOVÁNÍ DRUHÉHO JAZYKA VS. OSVOJOVÁNÍ CIZÍHO JAZYKA	14
2.3	FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ OSVOJOVÁNÍ.....	16
2.4	JAZYKOVÝ TRANSFER	19
3	ITALŠTINA A ČEŠTINA Z HLEDISKA TYPOLOGICKÉHO.....	21
3.1	ITALŠTINA	22
3.2	ČEŠTINA	23
4	SLOVESNÝ SYSTÉM ITALŠTINY – ZÁKLADNÍ PŘEHLED A ODLIŠNOSTI VŮČI ČEŠTINĚ	24
4.1	ÚVODNÍ PŘEHLED ODLIŠNOSTÍ SLOVESNÝCH SYSTÉMŮ	25
4.2	SLOVESNÉ ČASY	26
4.2.1	<i>Přítomný čas (presente semplice)</i>	27
4.2.2	<i>Budoucí čas (futuro semplice e composto)</i>	29
4.2.3	<i>Předbudoucí čas (futuro anteriore)</i>	31
4.2.4	<i>Minulé časy</i>	32
4.2.5	<i>Minulý čas složený (passato prossimo)</i>	33
4.2.6	<i>Imperfektum (imperfetto)</i>	35
4.2.7	<i>Jednoduché perfektum (passato remoto)</i>	37
4.2.8	<i>Předminulý čas (trapassato prossimo e trapassato remoto)</i>	39
4.2.9	<i>Souslednost časů (concordanza dei tempi)</i>	41
4.2.10	<i>Přímá a nepřímá řeč (discorso diretto e indiretto)</i>	43
4.3	SLOVESNÝ ZPŮSOB	45
4.3.1	<i>Imperativ (imperativo)</i>	45
4.3.2	<i>Kondicionál přítomný a minulý (condizionale presente e passato)</i>	48
4.3.3	<i>Konjunktiv přítomný, minulý, imperfekta a trapassata</i>	50

4.3.4	<i>Souslednost časová konjunktivů (concordanza dei tempi del congiuntivo) a přímá a nepřímá řeč (discorso diretto e indiretto)</i>	57
4.3.5	<i>Podmínková souvětí (periodo ipotetico)</i>	59
4.3.6	<i>Slovesný vid (aspetto verbale):</i>	60
4.3.7	<i>Nefinitní tvary sloves (modi indefiniti, infiniti) a věty implicitní (frasi implicite)</i>	62
4.3.8	<i>Trpný rod (passivo)</i>	67
5	CHYBA A JEJÍ TYPOLOGIE	70
6	CÍLE APLIKAČNÍ ČÁSTI, STANOVENÉ HYPOTÉZY A METODOLOGIE	74
6.1	CÍLE A HYPOTÉZY	74
6.2	METODOLOGIE	76
6.2.1	<i>Sběr dat a analýza</i>	76
6.2.2	<i>Vlastní typologie chyb – tabulka</i>	78
7	PODROBNÁ ANALÝZA CHYB A ZÁVĚR VÝZKUMU	82
7.1	VÝSLEDKY ANALÝZY	82
7.2	ROZBOR PODLE DOMÉNY, KATEGORIE, JEVU, TVARU A NEJČASTĚJŠÍ CHYBY S PŘÍKLADY Z TESTŮ	88
7.2.1	<i>Doména Morfosyntax</i>	88
7.2.2	<i>Doména Lexikum</i>	97
7.2.3	<i>Doména Ortografie</i>	99
7.2.4	<i>Doména Ostatní</i>	100
7.3	ROZBOR PODLE ROČNÍKU	101
7.4	SHRnutí VÝSLEDKŮ ANALÝZY	105
8	ZÁVĚR	108
	RESUMÉ	110
	RIASSUNTO	112
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	114
10	SEZNAM OBRÁZKŮ:	118
11	SEZNAM TABULEK	119

1 Úvod

Záměrem této diplomové práce je identifikovat ty oblasti italského slovesného systému, které jsou pro české studenty, konkrétně studenty oboru italianistiky na Univerzitě Karlově, nejproblematictější. Pro dosažení tohoto cíle jsou v teoretické části analyzována vybraná lingvistická a pedagogicko-didaktická témata.

Teoretická část diplomové práce nejprve představuje téma akvizice druhého jazyka, seznamuje s jeho základní terminologií a zároveň ji upřesňuje (druhý vs. cizí jazyk, učení vs. osvojování apod.). Také předkládá teorii procesu osvojování spojenou s různými lingvistickými přístupy. Důležitou částí kapitoly osvojování jazyka je seznam faktorů ovlivňující tento proces. Jeden z faktorů je role mateřského (či jiného) jazyka, který souvisí s jazykovým transferem. Ten může být buď pozitivní nebo negativní. Negativní transfer neboli interference, je důležité představit, jelikož bývá považován za jednu z nejčastějších příčin chyb na všech jazykových rovinách a plánech a souvisí s vývojem mezijazyka. Dále je v teoretické části představena čeština a italština v rámci strukturální jazykové typologie a další rozbor se již soustředí přímo na slovesný systém. Poslední kapitola teoretické části otevírá důležité téma chyby a její typologie. Zároveň seznamuje čtenáře s konkrétními možnostmi typologií chyb, ze kterých autorka vycházela při sestavování vlastního systému analýzy.

V aplikační části jsou analyzovány anonymizované písemné testy, ze zápočtového testování a zkoušek, českých studentů bakalářského studia italianistiky na Univerzitě Karlově. Nejprve jsou v hypotézách prezentovány nejproblematictější oblasti italského slovesného systému z hlediska českých mluvčích a jsou položeny výzkumné otázky. V rámci představení metodologie výzkumu je popsán postup sběru dat a analýzy. Pro analýzu byla vytvořena speciální typologie chyb. Vytvoření této typologie a konkrétního zápisu chyb, tak aby bylo funkční a mohlo poskytnout vypovídající výsledky, bylo náročné. Bylo realizováno na základě odborné literatury a také konkrétních potřeb analýzy. Výsledky analýzy poskytnou, jak konkrétní rozbor a observace chyb (v rámci stanovených domén, kategorií, jevů a typů chyb), tak ilustrativně kvantitativní vyčíslení chyb. Pokusí se také představit předpokládané příčiny vzniku chyb. Tím se ověří stanovené hypotézy a zodpoví výzkumné otázky. Podrobné výsledky budou přestaveny v posledních odstavcích aplikační části.

Jak téma osvojování jazyka, tak celý praktický výzkum pro autorku představuje teoretické i praktické obohacení. Věřím, že rozklíčování problematických částí italského slovesného systému při jeho osvojování jazyka může být přínosem i pro vyučující a pro studenty samotné.

2 Osvojování jazyka

Osvojení neboli akvizice jazyka je proces, během kterého jedinec získává schopnost porozumět a používat jazyk. Tento proces se může týkat jak mateřského jazyka, tak jazyka druhého, což se v posledních letech stává stále důležitějším tématem vzhledem k nárůstu multikulturních společností.

Jelikož v aplikační části této práce je problematika slovesného systému analyzována na základě rozboru testů českých studentů, je vhodné předložit také teoretický základ tématu osvojování jazyka. Cílem této kapitoly je poskytnout přehled o procesech osvojování cizího jazyka a s ním spojenou terminologií, stejně jako o konceptu jazykového transferu. V této kapitole je pro přehlednost a jednotnost používán pojem „osvojování druhého jazyka“, *second language acquisition* (L2) případně (SLA), synonymně k pojmu „osvojování cizího jazyka“, *foreign language acquisition* (FLA), ve smyslu opaku jazyka mateřského. Význam obou pojmů rozvádí podkapitoly níže.

V kontextu osvojování se často používají některé termíny, které budou v této kapitole definovány. Problém ovšem nastává ve chvíli, kdy se u autorů vyskytne terminologická nejednotnost a jedno chápání pojmu si protirečí s jiným. Například pojem osvojování (akvizice) lze odlišit od pojmu učení se. Při tomto rozlišení je na osvojování pohlíženo jako na přirozený proces, spontánní rozvoj, a to jak mateřského, tak i dalšího jazyka. Jedná se o jakési nevědomé nabývání pravidel jazyka se zaměřením na význam. Naopak učení je cílený a vědomý proces studia pravidel jazyka se zaměřením na formu. Někteří autoři ho chápou jako umělou konstrukci, která má metalingvistický a didaktický charakter (Cuq a Gruca 2017, s. 102–104; Šebesta 2014, s. 58). Přestože Šebesta (2014) ve svém slovníku uvádí výše zmíněnou možnost dělení pojmů, přiklání se k tomu, že častěji jsou používány synonymně. Tato práce dále používá pojem osvojování jako termín zahrnující výše popsany význam osvojování i učení.

Osvojování jazyka mateřského a druhého má několik podobností. Například veškeré osvojování prochází určitými fázemi, které jsou do značné míry předvídatelné a je také ovlivněno inputem a interakcí s okolím. Součástí procesu osvojování jsou také chyby a jejich oprava. Rozdílů mezi osvojováním je ovšem více než jejich podobností. Samotný proces osvojování mateřského a druhého jazyka či jazyků tak nelze ztotožňovat. Nejpatrnějším rozdílem je, že v podstatě všechny zdravé děti žijící v „běžném“ rodinném prostředí

dosáhnou úplného osvojení mateřského jazyka. Ovšem u osvojování jiného než mateřského jazyka je obecná úspěšnost plného osvojení velmi malá. Této problematice se dotýká debata ohledně faktoru věku a s ním spojené otázky „kritického období“¹. Jednou z hypotéz je, že po nabytí určitého věku již není možné dosáhnout úplného osvojení cizího jazyka (Mertins 2017; Kotková 2017 s. 20; Saville-Troike a Barto 2017, s. 30).

Dar jazyka jakožto přirozený proces, který nenuceně probíhá u dětí, je typický pro lidský druh. Podle Meisela (2011, s. 13) je proces osvojování mateřského jazyka a dovednost jazykové komunikace vrozená všem lidem a proběhne u nich vždy, nezávisle na vrozených dovednostech jedince či faktorů z jeho okolí². Samozřejmě, jedincova schopnost komunikace a rozvoj jazyka tyto faktory ovlivňují. Ovlivní rozsah a úroveň jazykových dovedností, nicméně nezabrání procesu osvojování mateřského jazyka. Jen v některých případech, zejména u dětí s patologickými problémy, může být proces znemožněn. Jednalo by se například o dítě s poruchou mozku.

Pohled a poznatky týkající se osvojování jazyka, a to jak mateřského, tak druhého, se vyvíjel a měnil. Teorie osvojování druhého jazyka často vychází z poznatků osvojování jazyka mateřského a teorií učení či kognitivních procesů obecně. Pro tuto práci není předmětný hlubší rozbor historického vývoje studia druhého jazyka, nicméně v následujících podkapitole jsou představeny některé důležité přístupy.

2.1 Přístupy k osvojování jazyka

Existuje několik teorií, které se snaží vysvětlit, jak dochází k osvojování jazyka. Některé z nich se zaměřují především na to, jak si děti osvojují mateřský jazyk, ale také poukazují a zkoumají další procesy a mechanismy, které se týkají i osvojování druhého jazyka. Výzkum týkající se osvojování mateřského jazyka dětmi tedy položil základ pro výzkum L2. Samozřejmě také existuje mnoho disciplín mimo ty lingvistické, které k výzkumu L2 přispěly (Gass a Selinker 2008, s. 20).

¹ Tento „věk“ odpovídá přibližně období puberty (Kotková 2017, s. 17; Mertins 2017).

² Názor na to, do jaké míry ovlivňuje styl komunikace rodičů, jejich slovní zásoby apod. jazykový vývoj dítěte se u různých autorů liší.

Z možných dělení a rozboru přístupů k osvojování jazyka autorka uvádí především přehled podle Saville-Troikeové a Bartové (2017, s. 26–66), jelikož nabízí přehledné dělení a zároveň podrobný rozbor. Tito autoři mezi dva hlavní lingvistické pohledy důležité pro výzkum osvojování řadí vnitřní a vnější pohled (*internal and external focus*). Pod pohled vnitřní řadí generativní gramatiku a pod pohled vnější funkcionalismus, tedy přístupy formální a funkční.

Generativní gramatika, která se řadí pod formální teorie, se vyvíjela od konce 50. let minulého století a je zmiňována téměř ve všech odborných publikacích týkající se studia L2. Její představitel a zakladatel Noam Chomsky kriticky reagoval na behavioristickou teorii osvojování jazyka. Behavioristický přístup viděl osvojování jazyka jako nápodobu řečového chování, jehož počátečním stavem je nulová znalost (Kotková 2017, s. 15–19.; Šebesta 2014, s. 58). Oproti tomu Chomsky přišel s myšlenkou, že děti mají geneticky vrozenou schopnost jazyka a mají jakýsi vrozený řečový mechanismu, *language acquisition device* (LAD), který je někdy nazírán jako obrazný „mentální orgán“, který usnadňuje osvojení. Někdy je pojem LAD ztotožňován s univerzální gramatikou – *universal grammar* (UG). Chomského teorie generativní gramatiky také představuje právě koncept univerzální gramatiky, podle kterého mají různé jazyky společné základní struktury a principy, které jsou vrozeny v jazykovém povědomí každého jedince. Tedy, že každý má biologicky danou schopnost, jakési mentální nastavení, osvojit si jazyk na základě přirozených, obecných principů a také proměnných parametrů vztahující se na jednotlivé jazyky. Určité základní vlastnosti, které jsou přítomny ve všech jazycích a jsou nezávislé na specifických pravidlech jednotlivých jazyků se nazývají "univerzálie" (Čermák 2011 s. 62, 105; Kotková 2017, s. 15–16; Meisel 2011, s. 260; Saville-Troike a Barto 2017, s. 27, 213; Šebesta 2014, s. 92). V rámci této teorie není jasné, zda má jedinec přístup k UG a LAD celý život a zda je tedy znalost univerzální gramatiky zapojena i v osvojování druhého jazyka. Pravděpodobně se přístup k LAD/UG s věkem oslabuje či se úplně uzavírá. (Šebesta s. 58, Kotková s. 20, Gass a Selinker 2008, s. 165–168).

Některé z konceptů této teorie jsou užívány dodnes, nicméně Chomského původní teorie se dále vyvíjela a měnila, a to jak u autora samotného, tak i u jiných směrů, které na jeho myšlenky navázaly. Zároveň však docházelo a dochází i k odmítání některých konceptů. Například nebylo prokázáno, že všechny jazyky mají opravdu stejné principy a společný systém, a především kontroverzní a sporná je myšlenka, že člověk má v mozku jakýsi

jazykový „orgán“. Co konkrétně UG obsahuje a jaký je její rozsah jako genetické výbavy lidského druhu, je předmětem některých lingvistických diskuzí (Veselovská 2017; Čermák 2011, s. 241; Šebesta 2014, s. 32).

Jako druhý důležitý pohled Saville-Troike a Bartová (2017) zmiňují lingvistické rámce spadající pod funkcionalistické (nebo také „funkční“) teorie. Počátky funkcionalistických přístupů z chronologického hlediska pochází z počátku 20. století a pojí se například s Pražským lingvistickým kroužkem. Funkcionalistických přístupů vztahujících se k osvojování je více, každopádně mají některé společné charakteristiky. Oproti formální teorii generativní gramatiky přikládají váhu sociálním interakcím, berou tedy v potaz sociální realitu a kladou důraz na užití jazyka.

Jazyk je v tomto pojetí chápán především jako systém komunikace. Jazykové znalosti jsou chápány jako „sít' vzájemně propojených jednotek.“ Přístupy založené na funkčních rámcích převládly v evropském studiu druhého jazyka a jsou používány i jinde ve světě (Saville-Troike a Barto 2017, s. 27; Kotková 2017).

Kotková (Kotková 2017, s. 15-17) ve svém shrnutí teorií osvojování jazyka, které jsou důležité pro výzkum osvojování L2, slučuje koncepty spadající pod funkcionalistické přístupy spolu s přístupem kognitivním. Kognitivní přístup zmiňuje také Mertins (2017) a uvádí, že „*v poslední době se ve výzkumu osvojování druhého jazyka stále více prosazuje kognitivní přístup*“. Kognitivní teorie zahrnuje osvojování jazyka pod obecnou lidskou dovednost učení se. Stanovuje předpoklad, že člověk si během svého vývoje vytváří určitou mentální strukturu na základně vlastní „kognitivní aktivity“ a zkušeností jazykových tak i jiných. Kognitivní teorie a přístupy zahrnují i psycholingvistické a neurologické výzkumy (Nebeská a Karlík 2017; Mertins 2017; Kotková 2017 s. 17–18).

Pro hlubší studium teorií, ať už lingvistických či jiných disciplín, které se podílely a v současnosti podílejí na výzkumu L2, lze doporučit například knihu *Introducing second language acquisition*, ve které autoři předkládají i níže uvedenou

Tabulka 1 poskytující praktický přehled možných přístupů k SLA (Saville-Troike a Barto 2017).

Tabulka 1 Přehled přístupu k SLA

Perspective	Focus	Framework
Linguistic	Internal	Transformational-Generative Grammar Principles and Parameters Model Minimalist Program Interfaces
	External	Functionalism
Psychological	Languages and the brain	Neurolinguistics
	Learning processes	Information Processing Processability Connectionism Complexity Theory
	Individual differences	Humanistic models
Social	Microsocial	Variation Theory Accommodation Theory Sociocultural Theory Computer-Mediated Communication
	Macrosocial	Ethnography of Communication Acculturation Theory Social Psychology

2.2 Osvojování druhého jazyka vs. osvojování cizího jazyka

Jak osvojování druhého jazyka, *second language acquisition* (L2/SLA), tak osvojování cizího jazyka, *foreign language acquisition* (FLA), je „proces, v němž se osoby učí jiný než mateřský jazyk“ (Mertins 2017). Tento proces se obvykle odehrává později v životě jedince, a to v období kdy se snaží naučit nový jazyk pro komunikaci s lidmi z jiných kultur, například při přestěhování se do jiné země, při cestování či povinně ve škole. Tento proces může být velmi náročný a obtížný, zejména pokud jde o jazyky, které jsou zcela odlišné od mateřského jazyka.

Termíny osvojování druhého jazyka a osvojování cizího jazyka jsou u některých autorů zaměnitelné a mají tedy stejný význam (Saville-Troike a Barto 2017, s. 2; Čermák 2011, s. 53; Kotková 2017, s. 14, 19–21). U jiných autorů jsou tyto termíny užity pro dva různé typy akvizice (Gass a Selinker 2008, s. 517; Mertins 2017).

Rozdíl je následující: osvojování druhého jazyka (L2) se vztahuje k procesu nabývání jiného než mateřského jazyka v prostředí, kde se tímto jazykem mluví. Ten, kdo si jazyk osvojuje tedy žije v zemi, kde je daný jazyk používán jako hlavní prostředek komunikace. Například když se cizinec přestěhuje do Německa, aby se naučil německy. V tomto případě má tedy jedinec mnoho možností praktikovat jazyk v přirozeném prostředí. Také cítí větší nutnost jazyk používat, protože se často jedná o jediný komunikační prostředek s okolím. Na druhou stranu se může zastavit jen na určité nižší úrovni jazyka, která mu stačí pro běžnou komunikaci či jeho pracovní zaměření. Také může dojít k tomu, že se bude zaměřovat jen na ústní komunikaci a slovní zásobu a neosvojí si písemný projev či náročnější gramatické struktury, jelikož mu stačí „dorozumět se“.

Naproti tomu osvojování cizího jazyka (FLA) se vztahuje k procesu osvojování jazyka, kterým se v zemi, kde student bydlí, běžně nemluví, ani není jazyk používán jako úřední. Tento proces se týká například českých studentů italštiny žijících v České republice. Tento typ osvojování většinou probíhá ve škole či jiné vzdělávací instituci. Člověk osvojující si cizí jazyk má v tomto případě omezené možnosti praktikování jazyka. Není jazykem „obklopen“, a tak pro něj může být těžší nabýt plynulosti jazyka. Pokud jedinec vnímá osvojování cizího jazyka pouze jako nutnost danou školou, nemá silnou motivaci k učení a může osvojování jazyků vzdát.

U autorů, kteří používají oba termíny jako synonyma, v anglicky psané literatuře často převládá spíše název osvojování druhého jazyka, které dále specifikují. Hovoří o tzv. „neformálním“ osvojování druhého jazyka, což znamená, osvojování jiného než mateřského jazyka v zemi, kde se tímto jazykem běžně mluví. A poté „formální“ osvojování druhého jazyka neboli osvojování cizího jazyka v zemi, kde se tímto jazykem běžně nemluví (Saville-Troike a Barto 2017, s. 2).

Dalším termínem, který v tomto kontextu nalezneme v odborných publikacích, je „cílový jazyk“ (*target language*), což je jazyk, který je předmětem osvojování. V následujících odstavcích je použit pojem druhý jazyk jako synonymum k výše popsaným termínům „druhý“ a „cizí“ jazyk.

Studium druhého jazyka oproti jazyku mateřskému se považuje spíše za „vědomý proces studia jazykových pravidel“ (Čermák 2011, s. 63). Ta poté mluvčí využívá ve vlastních promluvách. Osvojování druhého jazyka se liší od procesu osvojování jazyka mateřského,

přestože si mohou být procesy v lecčem podobné. Je to proces učení na základě „analogie, asociace a opakování“. Dochází k „vytváření určitých variací nad konkrétní podobou, kterou vrozené struktury nabyly na konci dětství“ (Čermák 2011, s. 53).

Součástí procesu osvojování L2 je mezijazyk (*interlanguage* někdy také *approximative system*), což je systém, který se při osvojování stále vyvíjí a liší se v různých stádiích osvojování. Někdy se o něm mluví i jako o „jazykovém mezistádiu“ (Šebesta 2014, s. 51). Je přítomen v každém stupni osvojování jazyka a umožňuje použití jazyka i bez dostatečných komplexních vědomostí gramatiky apod. Často se ale zakládá na jazyce mateřském nebo na nesprávných předpokladech, a dochází tak k chybám. Je tedy normální, že se v určité fázi osvojování jazyka vyskytují některé charakteristické chyby, které pak následným učením v dalším vývoji osvojování mizí (Kotková 2017, s. 39).

2.3 Faktory ovlivňující osvojování

Proces osvojování druhého jazyka se může u jednotlivců v některých aspektech lišit. Existuje mnoho faktorů, které mohou ovlivnit tento proces, jako například věk, pohlaví, vzdělání, motivace, kognitivní schopnosti a další. Do jaké míry dochází k ovlivňování procesu jednotlivými faktory, je sporné. Některé faktory zmiňují téměř všichni autoři, u jiných není jednotný názor, zda opravdu proces významněji ovlivňují. Přestože některé faktory mohou ovlivnit jak osvojování L1, tak L2, v těchto odstavcích se práce zaměřuje na L2.

Jeden z nejvýznamnějších faktorů ovlivňujících osvojování L2 je věk. Převládá názor, podpořený výzkumy, že děti mají výhodu v učení jazyků ve srovnání s dospělými. Dalo by se tedy říct, že jsou v osvojení jazyka úspěšnější. Nicméně toto tvrzení je podmíněno tím, jak definujeme tento relativní „úspěch“. Například pokud by byl úspěch definován podle *initial rate of learnig*, tedy rychlost, s jakou je osvojována nová látka L2 v počátečním stádiu osvojování, pak by měli při osvojování větší výhodu dospělí studenti jazyka.

V úvodu této kapitoly bylo již zmíněno tzn. „kritické období“, které spadá i pod tento faktor. Jedná se o období, během kterého jsou mozkové funkce nejvíce schopné přizpůsobit se novým jazykovým strukturám a jedná se přibližně o období puberty.

Další faktor, který může být při osvojování jazyka výhodou pro dospělé, jsou větší zkušenosti a znalosti, které již během života získali. Mohou jim pomoci, aby si některé

oblasti a aspekty jazyka zvládli osvojit rychleji než děti. Na druhou stranu dospělí jsou méně pravděpodobně schopni osvojit si přirozenou výslovnost a intonaci.

Rozdíly ve výhodách ovlivňující osvojování L2 na základě věku jedince jsou uvedeny v následující Tabulka 2 převzaté od Saville-Troike a Barta (2017, s. 88):

Tabulka 2 Faktor věku a jeho výhody

Younger advantage	Older advantage
Brain plasticity	Learning capacity
Not analytical	Analytic ability
Fewer inhibitions (usually)	Pragmatic skills
Weaker group identity	Greater knowledge of L1
Simplified input more likely	Real-world knowledge

Faktor věku by se dal zařadit pod kognitivní a biologické předpoklady, které celkově nelze opomenout. Tyto předpoklady vytváří jakousi obecnou „schopnost“ osvojit si nový jazyk. Ta se váže také ke stávajícím znalostem mluvčího. Konkrétně se kognitivně-biologický faktor může týkat například inteligence, paměti jedince či mozkové plasticity. Co se týče mozkové plasticity, tak během fyzických změn, ke kterým dochází při vývoji dítěte, mozek ztrácí svou plasticitu neboli schopnost nabývat nových funkcí, které jsou pro osvojení jazyka potřebné.

Další faktor je spojen s přístupem k jazyku a míře vystavení jazyku. Jazykový input, tedy „vystavení“ jedince jazyku, může pocházet z různých zdrojů, jako je komunikace s rodilými mluvčími, média, učebnice apod. Jazykový input musí být dostatečně bohatý a rozmanitý. Zdá se, že čím většímu množství inputu jsou studenti jazyka vystaveni, tím lépe. Kromě kvantity je také důležitá kvalita jazykového inputu. Jazykový input by měl být autentický a relevantní. Relevantní například v tom smyslu, že by měl odpovídat úrovni studentů a jejich zájmům, aby pro ně byl přínosný. Roli hraje také kontext. Například, pokud se student učí jazyk v oblasti práva, kontextuální jazykový input by mohl zahrnovat právní případy a dokumenty. Kontextuální jazykový input může být užitečný pro studenty, kteří se chtějí specializovat na určitou oblast a potřebují specifickou slovní zásobu. Příležitosti či konstantní prostředí, ve kterém jedinec může komunikovat v daném jazyce, mají vliv na jeho osvojení (Bernini 2010).

Klíčovou roli při osvojování jazyka hraje také motivace. Lidé, kteří mají silnou motivaci, jsou obvykle úspěšnější v učení se jazyků. Motivace k učení druhého jazyka může být spojena s potřebou sociální integrace a komunikačními potřebami mluvčího. Může být spojena s cíli akademickými, s touhou komunikovat s rodilými mluvčími, s potřebou zlepšit své kariérní možnosti nebo s jinými důvody. Lidé s vysokou motivací jsou zpravidla ochotnější investovat více času a úsilí do učení jazyka a jsou často více odolní vůči překážkám, které mohou při učení jazyka vzniknout. Motivace jedince může být také ovlivněna pohledem společnosti na daný jazyk. Jedince do určité míry ovlivňuje, zda je jazyk „populární“, nebo je vnímán jako příliš těžký či neúčinný. Například francouzština bývá často považována za „těžký jazyk“ a tento pohled může jedince odradit již v začátcích.

Různé výsledky a úrovně osvojení L2 mohou být také ovlivněny strategiemi učení jedince. Přístup a techniky, které studenti při osvojování používají se mohou různit. Výběr strategií je většinou vědomý, nicméně je ovlivněn dalšími faktory, mezi které patří i ty výše zmíněné. Výběr strategie může být také ovlivněn školním i kulturním prostředím, které jedince naučilo, jak se učit. Tyto strategie a techniky jsou často převedené a aplikované na osvojování L2.

Některé strategie jsou účinnější než jiné. To je jeden z důvodů, proč byly a jsou strategie používané studenty zkoumány. Dají se rozdělit například na strategie:

- Kognitivní – tato strategie využívá přímé analýzy nebo syntézy jazykového materiálu. Při osvojování často dochází k překladu z L1 a zapamatování si nového slova v L2 díky mentálním obrazům nebo spojení si slova s podobně znějícím z L1.
- Metakognitivní – jsou takové strategie, které se snaží směřovat učení jazyka pomocí plánování a monitorování. Student například nejdříve zkoumá koncept nebo konkrétní poučku nějakého jazykového jevu před tím, než ji začne nacvičovat, než se ji začne učit pomocí jazykových cvičení apod. Jedinec také často sám reflektuje svůj pokrok a znalosti.
- Sociální (nebo také afektivní) – tyto strategie zahrnují interakci s okolím. Studenti vyhledávají komunikaci s rodilými mluvčími. Často se doptávají na informace týkající se osvojované látky nebo dovednosti, aby si byli jistí. Požadují časté opakování látky a učí se na základě konkrétních příkladů (Saville-Troike a Barto 2017, s. 97–99).

Toto je samozřejmě jen jedno z možných dělení existujících strategií a jednotlivé strategie se také mohou prolínat.

Další faktor, který může také hrát roli v osvojování L2, je mateřský jazyk jedince. Zejména co se týče rozdílů a podobností mezi mateřským jazykem a cílovým jazykem. Níže je tento faktor rozebrán v rámci jazykového transferu. Další z proměnných ovlivňující proces osvojení může být i vzdělání, pohlaví či osobnost jedince. Jednotlivé faktory jsou spolu často vzájemně propojené a ovlivňují se navzájem.

2.4 Jazykový transfer

Když nám chybí znalosti v cizím jazyce, často si vypomůžeme slovy a strukturami z jazyka mateřského. Dochází tak k transferu. Jazykový transfer je vliv jednoho jazyka na druhý, působící během procesu osvojování. Může se projevit na různých úrovních jazyka, jako jsou fonetika, gramatika, slovní zásoba a syntaxe. Většinou nám přitom jako zdroj, ze kterého čerpáme, slouží mateřský jazyk. K transferu může ovšem dojít i z jiného jazyka než mateřského. Jazykový transfer jako přenos předchozích znalostí z mateřského (či jiného) jazyka do jazyka cílového souvisí s mezijazykem (*interlanguage*) a je součástí jeho vývoje.

Znalosti, které jsou získány při učení jednoho jazyka, mohou být přeneseny na učení druhého jazyka buď pozitivně, nebo negativně. Negativní transfer bývá považován za jednu z nejčastějších příčin chyb na všech jazykových rovinách a plánech (Hendrich 1988, s. 367; Bartram a Walton 1991, s. 16; Saviile-Troike a Barto 2017, s. 19).

K pozitivnímu transferu dochází ve chvíli, když jsou pravidla, struktury či lexikální prvky z mateřského jazyka (či prvního cizího jazyka) použity v druhém jazyce a jedná se o správné, korektní, užití. Většinou se tedy jedná o případy, kdy nám mateřský jazyk pomáhá při osvojování cizího jazyka. Pozitivní transfer usnadňuje učení druhého jazyka tím, že struktura nebo pravidlo z mateřského jazyka funguje i v druhém jazyce, což znamená, že se není třeba učit nový jev nebo poučku. Pozitivní jazykový transfer tak může být užitečný pro studenty, kteří se učí jazyky s podobnými gramatickými strukturami nebo slovní zásobou. Například, pokud student učící se italsky již ovládá španělštinu, bude pro něj snazší pochopit věty s podobnými gramatickými konstrukcemi a rozvinout slovní zásobu s podobnými slovy v italštině a španělštině. Totéž platí také u studentů západoslovanských jazyků s mateřským jazykem ze stejné skupiny (Šebesta 2017, s. 63).

Negativní jazykový transfer je nesprávná aplikace pravidel a struktur vzatých z mateřského jazyka na druhý jazyk. S pojmem negativní transfer souvisí termín „interference“ (*interference*), který bývá používán synonymně. Jak uvádí Ondráková (2019, s. 23)

„v odborné literatuře se pro negativní transfer vžil pojem *interference*“. Blíže pojem *interference* rozebírá např. Palermo (2010), ten ji definuje jako kontakt mezi jazyky a jeho důsledky, a to buď z pohledu vlivu jednoho jazykového systému na druhý anebo z perspektivy mluvčích u nichž k tomuto jevu dochází.

Jedním z konkrétních příkladů negativního transferu jsou takzvaní „falešní přátelé“ (*false friends*). Jsou to jakási „zrádná slova“, jejichž psaná či vyslovovaná forma je podobná jinému slovu, které student zná, ale významem se liší. Jde tedy o jazyková homonyma a paronyma. Konkrétní případ může být, když anglicky mluvící student němčiny přeloží slovo "Gift" jako „dar“, přestože v němčině toto slovo znamená jed. Dalšími příklady mohou být česká a polská slova jako „čerstvý“ a „*czerstwy*“, znamenající v polštině „tvrdý nebo starý“, pokud hovoříme například o pečivu, nebo anglické slovo „*eventually*“, které čeští studenti často používají ve významu českého slova „eventuálně, případně“, nicméně v angličtině znamená „nakonec“ (Šebesta 2017, s. 40).

3 Italská a čeština z hlediska typologického

Existují různé typologie jazyků, mezi něž patří například typologie strukturní, fonologická, syntaktická, morfologická a pravopisná. Většinou jsou jazykové typologie vytvářeny podle jazykových rovin. Tato kapitola představuje strukturní typologie jazyka.

Ač žádný jazyk svými rysy nereprezentuje typologii, pod níž patří stoprocentně, informace o jeho typologickém zařazení je značně vypovídající. Srovnání typologie mateřského a osvojovaného druhého jazyka nám také může poukázat na rozdílnosti či podobnosti obou systémů jazyka a z toho plynoucí možná úskalí (Čermák 2011, s. 228).

Podle známé jazykové typologie českého jazykovědce Vladimíra Skaličky (2006, s. 987–989) se jazyky dělí na izolační, aglutinační, polysyntetické, flexivní a introflexivní. V rámci této typologie lze určit, zda mají jazyky tendenci spíše k analytismu, či syntetismu. Analytické jazyky častěji užívají oddělené jednotky a syntaktické konstrukce. Syntetické jazyky pracují s flexí a různou slovotvorbou a je u nich časté družení více morfémů v jednom slově. Za nejvíce analytické se dají označit jazyky izolační. Naproti tomu syntetické jazyky často obsahují velmi dlouhá slova nahrazující celou větu. Nejvíce syntetické jsou jazyky aglutinační a polysyntetické.

Příklady jazyků spadající pod jednotlivé kategorie jsou následující, některé jazyky jsou danému typu více „věrné“ než jiné:

- Izolační: angličtina, dánština,...
- Polysyntetický: americké domorodé jazyky, čínština (někdy také řazena mezi jazyky izolační),...
- Aglutinační: turečtina, ugrofinské jazyky jako je maďarština,...
- Flexivní: čeština, latina,...
- Introflexivní: semitské jazyky jako je arabština.

Nyní jsou uvedeny základní charakteristiky jednotlivých jazykových typů. Následně je popsána čeština a italština na základě jejich přiřazení k daným typologiím a na základě dalších charakteristik:

- Izolační: jelikož u jazyků izolačních k flexi nedochází téměř vůbec nebo jen omezeně, pro vyjádření gramatických funkcí jsou často používána pomocná slova. Velkou roli hraje pevný slovosled či příslovce.
- Polysyntetický: existují jazyky, které jsou typické (velmi) dlouhými slovy. Skládají totiž za sebe plnovýznamová slova či kořeny. Základním rysem těchto jazyků jsou tudíž kompozita.

- Aglutinační: pro aglutinační jazyky je typické užívání či akumulování afixů (jejich připojování ke kořeni) a také časté použití dlouhých slov. Afixy jsou užívány i u flexivních jazyků, nicméně u jazyků aglutinačních má afix vždy jen jednu gramatickou funkci. Například je užit zvláštní afix pro vyjádření čísla a jiný zase pro vyjádření rodu.
- Flexivní: jazyky flexivní jsou typické svou flexí neboli ohýbáním slov (skloňování, časování, stupňování) a mají poměrně volný slovosled. Vyjadřují gramatické funkce především koncovkami, ale také afixy obecně. U těchto jazyků může mít afix více funkcí.
- Introflexivní: podobně jako u jazyků flexivních, dochází k flexi, nicméně v tomto případě je realizována ve „vnitřní“ části slova, tedy v rámci kořene slova. Dochází především k hláskovým obměnám.

Obecně však jazyky neodpovídají pouze jedné typologii, ale obsahují charakteristiky spadající pod různé typologie. To můžeme sledovat i u italského a českého jazyka. Italština je na pomezí flexivních a izolačních jazyků. Čeština patří pod jazyky flexivní a dala by se označit za poměrně reprezentativní jazyk tohoto typu. Nicméně i ona se k podobě ideálního konstruktů daného typu pouze blíží a stejně jako ostatní jazyky je typově částečně smíšená. Jak italština, tak čeština spadají pod indoevropskou skupinu jazyků. Dále se svým dělením rozcházejí, jelikož češtinu řadíme mezi jazyky slovanské a italštinu mezi jazyky románské.

3.1 Italština

Předchůdkyní italštiny stejně jako ostatních románských jazyků je latina. Latina byla velmi flexivní jazyk, a přestože si italština částečně zachovala flexivní charakter, přiblížila se svým vývojem některými rysy k jazykům izolačním a posunula se od syntetické morfologie k analytismu. Velkou změnou prošla například substantiva a adjektiva, u kterých došlo k redukci flexivních kategorií a celkově zanikla kategorie pádu. V současné italštině se u substantiv flexí vyjadřuje pouze číslo – singulár a plurál. U slovesného systému také nastaly změny. Došlo například k zániku syntetického pasiva nebo latinského konjunktivu imperfekta a přibyl kondicionál, který je výsledkem perifráze (*s habere*). Nicméně v mnohém se slovesný systém italštiny podobá tomu latinskému, například modotemporální paradigma se v podstatě neliší.

Pokud bychom hledali jazykové jevy italštiny, které by se daly typologicky zařadit, pak jsou to například tyto následující:

- Flexivní: jeden morfém má více rysů/funkcí. Například koncovka vyčíslovaného slovesa *parlare* – *parlo*, značí jak 1. osobu singuláru a zároveň i přítomný čas indikativu.
- Introflexivní: lze pozorovat spíše u italských dialektů, kde dochází k hláskové či vokální obměně.
- Aglutinační/polysyntetické: přítomnost kompozit např. *maledire*.
- Izolační: užití předložek pro vyjádření pádových vztahů.

Tento popis zdaleka není vyčerpávající, slouží ovšem pro přehled typologických rysů italštiny a zároveň pro základní porovnání s češtinou (Dardano a Trifone 1989, s. 32–41; Skalička et al. 2006, s. 1020–1023).

3.2 Čeština

Čeština spadá pod jazyky slovanské, u kterých převažuje nejvíce typ flexivní. Je pro ni tedy typická flexe: skloňování a časování (a stupňování). Slova v češtině mohou mít, oproti jazykům aglutinačním, pouze jednu koncovku. Nicméně koncovky mívají dvě až tři funkce najednou, a tudíž není třeba jejich hromadění. V porovnání s italštinou má čeština daleko bohatší jmennou flexi. U sloves je v češtině menší flexe než u podstatných jmen. Čeština má tři jmenné rody: mužský, ženský a střední. Italština oproti tomu rozlišuje pouze rod ženský a mužský. Čeština rozlišuje, stejně jako italština, dvě čísla, jednotné a množné. Dále čeština rozlišuje sedm pádů. Bohatý systém italských časů čeština kompenzuje zejména slovesným videm či lexikem: příslovci a jinou slovní zásobou vyjadřující časový úsek, dále využívá případně přechodníky (v dnešní době méně).

Pokud bychom hledali jazykové jevy, které by se daly typologicky zařadit, pak jsou to například tyto následující (Skalička et al. 2004, s. 475 - 536):

- Flexivní: jeden morfém má více rysů/funkcí: „knihách“: „-ách“ – plurál, ženského rodu v 6. pádě.
- Introflexivní: hláskové alternace: „vlci“ – „vlky“.
- Aglutinační: odvozování substantiv a sloves.
- Polysyntetické: kompozita jako např. „ziskuchtivý“.
- Izolační: analytické formy časů a způsobů.

4 Slovesný systém italštiny – základní přehled a odlišnosti vůči češtině

Ve slovesném systému italštiny a češtiny lze nalézt jak podobnosti, tak odlišnosti, nicméně odlišnosti nejsou tak konceptuálně rozdílné, jako by tomu bylo například v porovnání češtiny s čínštinou či grónštinou. Přesto jsou některé gramatické slovesné jevy pro české studenty obtížné k osvojení.

V minulé kapitole byly oba jazykové systémy stručně popsány, především na základě strukturní typologie. Tato kapitola je zaměřená již konkrétně na slovesný systém. Poskytne základní přehled italského slovesného systému, který je již zaměřený a přizpůsobený tak, aby posloužil cílům této práce a byl vhodným podkladem pro praktický rozbor znalostí studentů v analyzovaných testech v aplikační části. Kapitola se snaží uvést, ač jen přehledově, všechny gramatické jevy týkající se italského slovesného systému. Přehled poskytuje podklad i pro pedagogicko-didaktické hledisko tím, že vychází z kombinace učebnic, mluvnic italštiny a italských gramatik (více však z učebnic)³, které jsou studentům dostupné. Předpoklad je takový, že alespoň na nižší úrovni jazyka se studenti spíše přidrží učebnic italštiny a jejich často přímočarých pouček než složitějších lingvistických studií. Informace z lingvistických komparativních studií a článků jsou v této kapitole použity tam, kde je to potřebné pro ucelenost výkladu.

V jednotlivých podkapitolách je poskytnut základní přehled učebnicového charakteru, v podobě kratšího představení jevu, popisu tvoření, pouček jeho užití a vzorových vět.⁴ To mimo jiné poskytne i teoretický základ pro ty části italského slovesného systému, které mohou být problematické na osvojení samy o sobě, a na jejichž problematiku nelze poukázat v rámci komparace jazyků. Jedná se především o tvary sloves. Dále je zapojen komparativní pohled srovnání daných jevů i z hlediska jejich funkce či realizace v češtině, případně z hlediska překladu. Toto srovnání poskytne lingvistický podklad pro zkoumání možných

³ Učebnice/mluvnice: Bahniková et al. – *Italština*, Hamplová – *Mluvnice italštiny*, Ferrarová et al. – *Italština pro samouky a věčné začátečníky*, Janešová – *Učebnice italštiny*. Gramatiky: Salvi a Vanelli - *Nuova grammatica italiana*, Serianni - *Grammatica italiana: italiano comune e lingua letteraria: suoni forme costrutti*, Renzi a Salvi - *Grande grammatica italiana di consultazione. Vol. 2., I sintagmi verbale, aggettivale, avverbiale: La subordinazione*.

⁴ Vzorové věty použité v této kapitole jsou vytvořené autorkou a konzultované s rodilými mluvčími.

příčin problematičnosti právě na základě rozdílností obou slovesných systémů a taktéž možného jazykového transferu.

4.1 Úvodní přehled odlišností slovesných systémů

V obou slovesných systémech se projevuje slovesná flexe. Zatímco italština má bohatou morfologii slovesných časů a způsobů, čeština má bohatší jmennou flexi. Přirozený, objektivní čas rozlišujeme obecně na třech rovinách: minulost, přítomnost a budoucnost. Nicméně počet gramatických slovesných časů v systému češtiny a italštiny se liší, jelikož čeština na rozdíl od italštiny nemá zvláštní formy pro relativní časy. V češtině rozlišujeme tři slovesné způsoby: oznamovací, rozkazovací a podmiňovací. V italštině navíc existuje konjunktiv, který čeština nemá.

Valence sloves, tedy to, že sloveso na sebe váže další slovní jednotky, se projevuje v obou jazycích. Jak v češtině, tak v italštině mohou valenční pozice povinně obsazovat různé slovní druhy. Rozdílné v obou v jazycích je například to, že v češtině s sebou obsazení pozice často nese i povinné vyjádření mluvnického pádu (rekce), které se nejčastěji realizuje přímo na dosazovaném argumentu/aktantu (nejčastěji skloňování podstatných jmen, mnohdy i ve spojení s předložkou), což tímto způsobem v italštině, vzhledem k absenci jmenné flexe, neprobíhá. U italských sloves jsou tyto, ale i další valenční vztahy vyjadřovány především pomocí předložek.

Italština také používá zvrtná slovesa, která se částečně shodují (svou zvratností) s českými slovesy. Některá slovesa si svou zvratností však neodpovídají, jako například české zvrtné sloveso „vrátit se“, v italštině „*tornare*“, které zvrtné není. Dále, na rozdíl od českého „se“ (případně „si“) se v italštině zájmeno mění podle osoby a čísla. Základní podoba zvrtného zájmena je *si*, další možné tvary jsou: *mi*, *ti*, *ci*, *vi*.

Není účelné porovnávat realizaci konjugace a konkrétní paradigmata mezi oběma jazyky. Základní informace, kterou v tomto ohledu učebnice a gramatiky obvykle podávají je představení tří slovesných tříd italštiny:

- I. třída sloves v infinitivu končící na *-are*,
- II. třída sloves v infinitivu končící na *-ere*,
- III. třída sloves v infinitivu končící na *-ire*.

Úskalí může pro studenty při konjugaci spočívat v případech, kdy se projevuje alomorfie kmene a dochází například ke změnám vokálů. Obecně bývají problematické tvary

nepravidelných sloves a případně i zápis tvrdé a měkké výslovnosti. Slovesné tvary jednotlivých času, způsobů a nefinitních forem jsou po učebnicovém vzoru poskytnuty v jednotlivých kapitolách.

4.2 Slovesné časy

Následující podkapitoly se věnují italským slovesným časům. V každé z podkapitol je představen jeden slovesný čas italského systému. Slovesný čas je krátce okomentován i z hlediska češtiny, a to do míry potřebné pro pochopení vybraných jevů. Nejprve je představen přítomný čas. Poté časy budoucí: budoucí čas prostý (*futuro semplice*) a předbudoucí čas (*futuro anteriore*), a nakonec časy minulé: minulé čas složený (*passato prossimo*), jednoduché perfektum (*passato remoto*)⁵, imperfektum a v rámci nich předminulé časy: *trapassato prossimo*, *trapassato remoto*⁶.

Z toho časy absolutní/objektivní jsou:

- přítomný čas,
- *passato prossimo*,
- *passato remoto*.

Relativní časy (vzhledem k jinému ději) jsou:

- předminulé (*trapassato prossimo* a *trapassato remoto*)
- předbudoucí (*futuro anteriore*).

Podle konkrétního užití ve větě se může jako čas relativní i objektivní řadit *passato prossimo* a *imperfetto*.

V rámci minulých časů je rozebrána i souslednost časová (*concordanza dei tempi*) a převod řeči přímé do řeči nepřímé (*discorso diretto e indiretto*).

Co se týče tvarů sloves, je vždy vysvětleno jejich pravidelné tvoření. Ilustrativně jsou uvedena také některá nepravidelná slovesa. Pro čtenářovi potřeby je nyní odkázáno na některé zdroje, které poskytují praktický přehled konjugace nepravidelných sloves: Mluvnice italštiny (Hamplová 2004, s. 414-432), učebnice Italština pro samouky a věčné

⁵ V této práci budou dále pro minulé časy – minulé čas složený (*passato prossimo*), jednoduché perfektum (*passato remoto*) – používány jejich italské názvy, jelikož v českých učebnicích bývá zvykem se k nim odkazovat těmito termíny. Navíc české názvy těchto časů jsou často v učebnicích rozdílné, což bývá matoucí.

⁶ Opět platí, že se k těmto časům budu odkazovat jejich italskými názvy.

začátečníky (Ferrarová et al. 2013, s. 339-363) a *Grammatica italiana con nozioni di linguistica* (Dardano a Trifone 1989, s. 323-335). Pro konjugaci jak nepravidelných sloves, tak i sloves pravidelných lze doporučit také internetovou stránku, která obsahuje téměř všechna existující slovesa ve všech možných časech a způsobech: <https://www.coniugazione.it>.

4.2.1 Přítomný čas (presente semplice)

Užití přítomného času v italštině je podobné jako v češtině. Časování sloves italštiny se v přítomném čase stejně jako v ostatních slovesných časech realizuje podle jednotlivých slovesných tříd (I. třída – *are*, 2. třída – *ere*, 3. třída – *ire*) a přidáním odpovídajících koncovek ke kmeni v rámci daného paradigmatu.

V rámci slovesné třídy – *ire* mají zvlášť své pravidelné paradigma i slovesa jako: *finire*, *capire*, *pulire*, *preferire* a *spedire*.⁷ U nich dochází k přidání infixu –*isc*– v 1. až 3. osobě singuláru a ve 3. osobě plurálu (Janešová 2007, 25-26, 37-38, 53-54).

Tvary 3. osoby jednotného čísla jsou v italštině užívány i pro vykání – na rozdíl od češtiny, kde je tvořeno 2. osobou množného čísla. Zájmeno „Vy“ je v italštině „Lei“.

Tabulka 3 Přítomný čas – pravidelné tvary

	parlare	vendere	dormire	finire
Io	parlo	vendo	dormo	finisco
Tu	parli	vendi	dormi	finisci
lui, lei	parla	vende	dorme	finisce
noi	parliamo	vendiamo	dormiamo	finiamo
voi	parlate	vendete	dormite	finite
loro	parlano	vendono	dormono	finiscono

Některá slovesa si zachovávají při časování tvrdou výslovnost, u jiných dochází ke střídání měkké a tvrdé výslovnosti, a proto je třeba si dávat pozor při časování těchto sloves také na pravopis.

⁷ Toto platí v přítomném čase a poté jen u některých slovesných časů a způsobu. Ve zbytku případů mají pravidelné tvoření spolu se zbytkem sloves III. třídy.

Tvrdou výslovnost⁸ si zachovávají slovesa I. třídy zakončená v infinitivu na *-care* a *-gare*. Jako příkladová slovesa jsou uvedena dvě následující:

- *giocare: gioco*[k], *giochi* [k], *gioca* [k], *giochiamo* [k], *giocate* [k], *giocano* [k],
- *pagare: pago, paghi, paga, paghiamo, pagate, pagano*.

Ke střídání výslovnosti dochází u slovesa II. třídy jako příklad lze uvést:

- *leggere: leggo* [g] x *leggi* [dž],
- *spegnere: spengo* [ng] x *spegni* [ň]
- nebo *conoscere: conosco* [sk] x *conosci* [š].

Tento princip střídání výslovnosti byl u sloves III. třídy zmíněn výše (*finire, capire* apod.) (Janešová 2007, 25-26, 37-38, 53-54).

Dále například pohyblivé diftongy. Existují dva *-ie-* a *-uo-*. Ty se ve slovech stejného základu, v tomto případě v kořeni sloves, ve kterých se přízvuk přesouvá na jinou hlásku, redukují na *-e* a *-o*. Jako příklad může sloužit sloveso *sedere*, které mění kmenové *-e-* na *-ie-* v přízvučné slabice.⁹ Časování je následující: *siedo, siedi, siede, sediamo, sedete, sedono* (Hamplová 2004, s. 20 - 21).

V přítomném čase má řada sloves nepravidelné tvoření. Mnoho z těchto sloves tvoří nepravidelně i další slovesné časy a způsoby.

⁸ Jak grafický zápis, tak výslovnost tvarů sloves se řídí obecnými pravidly italské výslovnosti. Tvrdou výslovností jsou myšleny varianty hlásky „g“ při její tvrdé výslovnosti [g] či varianty hlásky „c“ při výslovnosti [k]. Měkká výslovnost je pak realizace těchto hlásek v hláskovém okolí, ve kterém se vyslovují jako [dž] a [č] např. „ci“ „ce“, „gi“, „ge“. Pokud si sloveso zachovává tvrdou výslovnost, musí tomu odpovídat i jeho grafický zápis, tedy, aby si např. sloveso *cercare* zachovalo tvrdou výslovnost i při připojení koncovky pro tvar 2.os.j.č. („-i“) nelze zapsat tímto způsobem: „*cerci*“, jelikož jeho fonetická realizace by byla [čérči]. Jelikož si zachovává tvrdou výslovnost ve všech osobách, musí být tento tvar zapsán jako „*cerchi*“ čteno [čérky]. Vložním písmena „h“ je značena tvrdá výslovnost.

⁹ Jedná se o pohyblivý diftong. Existují dva *-ie-* a *-uo-*. Ty se ve slovech stejného základu, v tomto případě v kořeni sloves, ve kterých se přízvuk přesouvá na jinou hlásku, redukují na *-e* a *-o*.

Tabulka 4 níže uvádí ilustrativně dvě z nejpoužívanějších sloves, sloveso *essere* (být) a *avere* (mít).

Tabulka 4 Přítomný čas – sloveso essere a avere

	Essere	Avere
io	sono	ho
tu	sei	hai
lui, lei	è	ha
noi	siamo	abbiamo
voi	siete	avete
loro	sono	hanno

Mezi nepravidelnými slovesy jsou i slovesa modální (*volere, dovere, potere*). Při použití modálního slovesa se slovesem významovým stojí sloveso významové za modálním slovesem a má formu infinitivu: *Può venire. Devo andarmene.*

4.2.2 Budoucí čas (futuro semplice e composto)

Chápání budoucího času v italském slovesném systému je v podstatě stejné jako v tom českém. Italský slovesný budoucí čas, a to konkrétně *il futuro* neboli také *futuro semplice*, v podstatě odpovídá svým významem českému budoucímu času, tedy vyjadřuje děje, které se mají teprve odehrát v budoucnosti. Může se jednat jak o blízkou, tak vzdálenou budoucnost.

Konjugace sloves v tomto čase se realizuje připojením koncovek k infinitivu, od něhož se odtrhne koncové *-e*: *dormire* → *dormir - e* → *domirò*. U tohoto slovesného času jsou všechny koncovky pro všechny tři slovesné třídy stejné. Pouze u sloves I. slovesné třídy dochází ke změně samohlásky infinitivní přípony *-a-* na *-e-* např. *parlare* – *parlerò*.

Tabulka 5 Budoucí čas – tvary

	passare	prendere	Salire
io	passerò	prenderò	Salirò
tu	passerai	prenderai	salirai
lui, lei	passerà	prenderà	salirà
noi	passeremo	prenderemo	saliremo
voi	passerete	prenderete	salirete
loro	passeranno	prenderanno	saliranno

Tvrdou výslovnost si zachovávají slovesa, která končí na *-care* a *-gare* (viz. popis u předchozí kapitoly 4.2.1 Přítomný čas (presente semplice)). Slovesa končící na *-ciare* a *-giare*

v psané formě ztrácí *-i*: *mangiare*: *mangerò, mangerai, mangerà, mangeremo, mangerete, mangeranno*.

Některá slovesa, která jsou nepravidelná v přítomném čase, tvoří budoucí čas pravidelně: *fare – farò, dare – darò, dire – dirò*... Nepravidelné tvary mají slovesa *avere* (*avrò, avrai, avrà, avremo, avrete, avranno*) a *essere* (*sarò, sarai, sarà, saremo, sarete, saranno*).

Nepravidelné tvary mají také slovesa *rimanere, venire, volere*, u nichž dochází ke ztrátě samohlásky v infinitivní příponě a zároveň připodobňují souhlásky. Je to vidět například na vyčasovaném slovese *rimanere*: *rimarrò, rimarrai, rimarrà, rimarremo, rimarrete, rimarranno*.

Slovesa, která pouze ztrácí samohlásku v infinitivní příponě, a jinak se časují pravidelně, jsou například: *andare*→*andr- andrò, vedere* (*vedrò*), *potere* (*potrò*), *dovere* (*dovrò*) (Bahníková et al. 2017, s. 205-206).

Italština na rozdíl od češtiny nemá samostatnou kategorii vidu, přesto ale vyjadřuje perfektivnost a imperfektivnost, ovšem jinými způsoby než češtiny. O kategorii vidu pojednává kapitola 4.3.6 Slovesný vid (*aspetto verbale*): Stručně lze uvést, že tvary budoucího času v italštině mohou odpovídat jak českým dokonavým, tak nedokonavým slovesům. Nicméně většinou mají slovesa ve *futuro semplice* tendenci vyjadřovat spíše perfektivní hodnotu, jako např. „*Lui arriverà domani*.“¹⁰ Zároveň však může vyjádřit i imperfektiv, ve smyslu opakování děje: „*Ogni lunedì frequenterò la lezione di ballo*.“¹¹

K vyjádření budoucích dějů mohou být užity formy přítomného času. K tomuto zastoupení tvarů budoucích (v italštině *futura semplice*) formami přítomného času dochází v obou jazycích. A to především, pokud jde o děje bezprostředně následující a akce je z pohledu mluvčího jistá nebo je použit časový údaj (*domani* = zítra, *in una settimana* = za týden, *dalla settimana prossima* = od příští soboty).

¹⁰ „Přijede zítra.“

¹¹ „Každé pondělí budu chodit na hodiny tance.“

Příklady vyjádření budoucího času časem přítomným jsou následující:

- V češtině: „*Zítř malujeme.*“ = „*Zítř budeme malovat.*“
- V italštině: „*Domani parto per la Repubblica Ceca.*“ = „*Domani partirò per la Repubblica Ceca.*“¹²

Někdy italské věty, ve kterých je budoucí děj vyjádřen přítomným časem, překládáme českým slovesným časem budoucím:

- „*Torno subito.* = *Tornerò subito.*“ Do češtiny přeložíme jako: „*Vrátím se hned.*“ spíše než „*Vracím se hned.*“

Tvary budoucího času se v obou jazycích mohou použít také k:

- Vyjádření příkazu: jak v italštině: „*Lo farete subito.*“ Tak v češtině: „*Uděláte to hned.*“
- Vyjádření předpokladu nebo nejasného mínění. „*Non sai dov'è adesso?*“ „*Sarà a casa.*“ Taktéž česky můžeme vyjádřit: „*Nevíš, kde teď je?*“ „*Asi bude doma.*“ (Neboli: „*Asi je doma.*“)

Futuro se používá nejen k vyjádření budoucnosti, ale také k vyjádření nejistých dějů v přítomnosti. V češtině ho překládáme časem budoucím a nebo časem přítomným za použití výrazů jako „asi“, „možná“, „snad“... Toto užití je vidět v následující větě: „*Che ora è?*“ „*Saranno let re.*“¹³ (Hamplová 2004, s. 198).

4.2.3 Předbudoucí čas (futuro anteriore)

Italský slovesný čas *futuro anteriore*, česky předbudoucí čas nebo také složený budoucí čas, vyjadřuje budoucí děj, který předchází jinému ději v budoucnosti. Tvoří se pomocí pomocného slovesa ve tvaru budoucího času prostého (*futuro semplice*) a přičestí minulého¹⁴ slovesa významového. Často bývá užito spolu s příslovečným určením času (*quando, appena, non appena, dopo, dopo che...*). Čeština tímto časem relativním nedisponuje. Pro vyjádření „dokončeného, završeného“ děje v budoucnosti využívá, dokonává slovesa. Příklady vyjádření děje, který skončí před jiným dějem budoucím, užitím předbudoucího

¹² „*Zítř odjíždím do České republiky.*“ = „*Budu odjíždět. / Odjedu.*“

¹³ „*Kolik je hodin?*“ „*Budou dvě.*“

¹⁴ Vysvětlení tvarů přičestí minulého naleznete v kapitole „Přičestí“ a „Minulý čas složený (*passato prossimo*)“.

času jsou následující: „*Appena avranno finito i compiti, usciranno.*“¹⁵ Nebo také: „*Quando sarò arrivato a casa, ti telefonerò.*“¹⁶

V hovorové italštině a v případech, kdy časové rozmezí mezi dvěma označovanými ději není podstatné, je možno tento čas nahradit i prostým budoucím časem: „*Quando arriverà, inizieremo a pranzare.*“¹⁷

Speciální případ vyjádření předbudoucího děje je pomocí tvarů minulého času *passata prossima*: „*Quando l'ho finito, le farò sapere.*“ Případně: „*Quando l'ho finito, ti faccio sapere.*“¹⁸

Futuro anteriore může navíc vyjadřovat nejistý děj v minulosti. V češtině ho překládáme minulým časem za použití výrazů jako „asi“, „možná“, „snad“... Toto užití je vidět v následující větě: „*Avranno perso l'autobus.*“¹⁹ (Bahniková et al. 2017, s. 434)

Tabulka 6 Předbudoucí čas – tvary

	parlare	vendere	partire
io	avrò parlato	avrò venduto	sarò partito, -a
tu	avrai parlato	avrai venduto	sarai partito, -a
lui, lei	avrà parlato	avrà venduto	sarà partito, -a
noi	avremo parlato	avremo venduto	saremo partiti, -e
voi	avrete parlato	avrete venduto	sarete partiti, -e
loro	avranno parlato	avranno venduto	saranno partiti, -e

4.2.4 Minulé časy

Současná čeština explicitně vyjadřuje jen časy objektivní (minulost, přítomnost, budoucnost). Časy relativní se vyjadřují např. pomocí slovesného vidu, forem časů objektivních a přechodníků. Ve staré češtině se původně používaly a rozlišovaly čtyři minulé časy (aorist, imperfektum, perfektum a plusquamperfektum/předminulý čas), nicméně toto užívání vymizelo před koncem 15. století. Dnes ještě existuje plusquamperfektum, které je

¹⁵ „*Jakmile dokončí úkoly, vyrazí ven.*“

¹⁶ „*Až přijedu domů, zatelefonuju Vám.*“

¹⁷ „*Až přijede, dáme si oběd.*“

¹⁸ „*Až to dokončím, dám Vám to vědět.*“

¹⁹ „*Asi zmeškali vlak.*“

již archaické: „*Stalo se, jak byl čaroděj předpověděl.*“ (Ondráková et al. 2019, s. 32). Další podkapitoly se věnují minulým časům, které používáme v italštině.

4.2.5 Minulý čas složený (*passato prossimo*)

Minulý čas složený nebo také složené perfektum je nejčastěji užívaný minulý čas italského slovesného systému. Původně tento čas sloužil jako čas „předpřítomný“. V dnešní době, je užíván jako prostý minulý čas. Do češtiny jej většinou překládáme slovesem ve vidu dokonavém. Lépe jsou jeho charakteristiky vidět při porovnání s jinými minulými časy, například v porovnání s *passatem remotem*. To je užíváno například pro děje v „daleké minulosti“.²⁰ Naopak *passato prossimo* vyjadřuje děje, které se odehrály nedávno anebo, přestože se odehrály před dlouhou dobou, jejich důsledky trvají doteď. Je ovšem také třeba vzít v úvahu, že v jižní části Itálie je *passato prossimo* celkově nahrazováno *passatem remotem* a naopak v severní Itálii je *passato remoto* nahrazováno *passatem proximem*. V porovnání s užitím jiného minulého času, imperfekta (*imperfetto*), je v některých případech vidět kontrast. A to, protože *passato prossimo* vyjadřuje děj jednorázový, v určitém bodě, a imperfektum vyjadřuje trvání děje časově neohrazeného (Bahniková et al. 2017, s. 157–173; Dardano a Trifone 1989, s. 337).

Tvar tohoto slovesného času je složený z pomocného slovesa *essere* nebo *avere* a přičestí minulého (*participio passato*) slovesa významového. Tvary přičestí při pravidelném tvoření jsou:

- Pro I. slovesnou třídu končící na *-are* tvořeny z kořenu slovesa přidáním koncovky *-ato*,
- pro II. slovesnou třídu končící na *-ere* platí to samé s přidáním koncovky *-uto*,
- pro III. slovesnou třídu končící na *-ire* platí to samé s přidáním koncovky *-ito*.

Mnoho sloves tvoří přičestí nepravidelně. Jsou to například: *dire* → *detto*, *fare* → *fatto*, *scendere* → *sceso*, *vedere* → *visto*. Sloveso *essere* má nepravidelné tvary ve všech časech a způsobech tedy i v *passatu prossimo* (Bahniková et al. 2017, s. 157-158, 172).

Co se týče pomocného slovesa, při použití pomocného *essere* se přičestí minulé chová jako přídavné jméno a shoduje se s podmětem věty v rodě a čísle. Nicméně většina sloves se pojí se slovesem *avere* a v tomto případě zůstává přičestí neměnné. Většina českých učebnic

²⁰ Přesnější popis se nachází v kapitole věnované přímo *passatu remoto*.

italštiny se snaží kategorizovat slovesa sémanticky (Bahníková et al. 2017; Ferrarová et al. 2013; Hamplová 2004; Janešová 2007). Uvádí například skupiny sloves pojící se k *essere*. Jsou to slovesa pohybová (pohyb k cíli)²¹ jako: *andare, arrivare, entrare, partire, salire* atd. Také slovesa, která vyjadřují stav: *essere, esistere, restare, rimanere, stare* atd., nebo také změnu stavu: *arrossire, dimagrire, invecchiare*... Mimo sémantický aspekt platí obecné pravidlo, že všechna slovesa tranzitivní mají *avere* a všechna slovesa zvrtná se pojí se slovesem *essere* (Hamplová 2004; Salvi a Vanelli 2004, s. 49-53).

Tabulka 7 Passato prossimo – tvary s pomocným slovesem avere

	parlare	ripetere	capire
io	ho parlato	ho ripetuto	ho capito
tu	hai parlato	hai ripetuto	hai capito
lui, lei	ha parlato	ha ripetuto	ha capito
noi	abbiamo parlato	abbiamo ripetuto	abbiamo capito
voi	avete parlato	avete ripetuto	avete capito
loro	hanno parlato	hanno ripetuto	hanno capito

Tabulka 8 Passato prossimo – tvary s pomocným slovesem essere

	andare	esistere	partire
io	sono andato/a	sono esistito/a	sono partito/a
tu	sei andato/a	sei esistito/a	sei partito/a
lui, lei	è andato/a	è esistito/a	è partito/a
noi	siamo andati/e	siamo esistiti/e	siamo partiti/e
voi	siete andati/e	siete esistiti/e	siete partiti/e
loro	sono andati/e	sono esistiti/e	sono partiti/e

U modálních sloves (*dovere, potere, volere*) se lze řídit podle pravidla, že se užije takové pomocné sloveso, které vyžaduje významové sloveso, se kterým stojí ve větě. „*Ho dovuto cucinare.*“²² „*Sono dovuta partire presto.*“²³ Nicméně v dnešní době je již běžné a gramatikami akceptované užití pomocného slovesa *avere* v případech, kdy významové sloveso vyžaduje *essere*. Opačně tento princip nefunguje (Cimaglia, 2011). Také pokud

²¹ Nicméně slovesa vyjadřující pohyb bez určitého cíle nebo jako spontánní činnost stojí s pomocným slovesem *avere*: *ballare, nuotare, pattinare, sciare* etc.

²² „*Musela jsem vařit.*“

²³ „*Musela jsem odjet brzy.*“

sloveso modální v minulém čase složeném stojí samo bez významového slovesa, použijeme pomocné sloveso *avere*.

Existují slovesa, u kterých se vyskytují obě varianty, jak varianta s pomocným slovesem *avere*, tak ta s *essere*. Různí autoři dělí tato slovesa do různých skupin. Nejsou zde vyjmenované všechny. Dvě varianty najdeme například u **sloves ergativních**. Použijeme *avere* pokud má užitá varianta slovesa přímý předmět a jedná se o tranzitivní variantu slovesa. V druhém případě se jedná o variantu intranzitivní a použijeme u nich *essere*. Například: „*Hanno salito le scale.*“ Oproti: „*Sono saliti sul tram.*“²⁴

Dále u **pohybových sloves** rozlišujeme pohyb za cílem (pojí se s *essere*) a pohyb sám o sobě (pojí se s *avere*): „*Sono corsa alla stazione.*“ „*Hanno corso per due ore.*“²⁵

U některých sloves mohou být užitы obě varianty a nedochází k podstatnému rozdílu: „*È/ha piovuto.*“²⁶ (Bahníková et al. 2017; Hamplová 2004; Janešová 2007; Ferrarová et al. 2013).

4.2.6 Imperfektum (imperfetto)

Imperfektum vyjadřuje neukončené a časově neohraničené děje v minulosti. Pro lepší představu je uvedena stejná věta, nejprve se slovesem v imperfektu a následně v *passatu prossimo*: 1. „*Ieri pomeriggio alle quattro studiavo ancora.*“ 2. „*Ieri pomeriggio ho lavorato fino alle quattro.*“²⁷ V prvním případě je děj minulý neukončený, ještě probíhá. Ve druhém případě je děj v minulosti časově ohraničený a ukončený. Lze obecněji specifikovat, jaké užití je pro imperfektum typické, navíc ho lze také použít jako slovesný čas relativní co se týče časové souslednosti. Následující popis uvádí více učebnic podobně (Bahníková et al. 2017, s. 234-235; Ferrarová et al. 2013, s. 127; Hamplová 2004, s. 188-191).

²⁴ „*Vyšli schody.*“ Oproti: „*Nastoupili do tramvaje.*“

²⁵ „*Běžela jsem na nádraží.*“ „*Běželi dvě hodiny.*“

²⁶ „*Pršelo.*“

²⁷ „*Včera odpoledne jsem se ve čtyři ještě učil.*“ „*Včera odpoledne jsem se učil do čtyř.*“

Imperfektum konkrétně může vyjadřovat:

- Opakování: „*Quando ero piccola, andavo ogni l'estate in Italia.*“²⁸
- Popis (vlastností, stavu, situace, okolností...): „*Ieri sera sono andata al parco: faceva bel tempo, le famiglie con i figli giocavano sull'erba, le coppie dei giovani innamorati camminavano al parco mano in mano sorridendo...*“²⁹ Patří sem i popis fiktivních dějů, jako např. snů a různých představ, nebo děje her, které si vymýšlejí děti.
- Dva a více dějů probíhajících současně: „*Mentre lui cucinava, io pulivo la mia camera.*“³⁰
- Probíhající děj narušený jiným dějem: probíhající děj v minulosti (a) je vyjádřen imperfektem a děj (b), který nastal v jeho (a) průběhu je vyjádřen *passatem prossimem* nebo *passatem remotem*. Například: „*Stavo andando al lavoro quando all'improvviso è successo un incidente.*“ „*Quando la loro madre morì, loro si trovavano all'estero.*“³¹
- V souslednosti časové a v nepřímé řeči: imperfektum vyjadřuje souslednost v minulosti. „*Ci hanno detto che Sofia non si sentiva bene.*“³²
- Modální slovesa v imperfektu vyjadřují neuskutečněné děje v minulosti: „*Voleva andarci, ma si è ammala.*“³³
- Ustálená spojení nebo zdvořilostní fráze: „*Desiderava, signora?*“³⁴
- Imperfektum vyprávějí (historické, reportážní): je používán pro popis historických událostí, k aktualizaci vyprávění nebo v novinářském stylu. Jeho použitím se cílí například k prodloužení trvání děje, a tak ho jakoby zafixovat v očích čtenáře nebo posluchače. Také je cílem děj pro oživení zachytit v jeho průběhu. „*Il bagnino si tuffava in acqua e, nonostante le onde alte, riusciva a salvare il ragazzo*“³⁵.“ Do češtiny je možné překládat historickým přezentem.

V případech, kdy imperfektum vyjadřuje opakování, překládáme jej do češtiny nedokonavým slovesem v minulém čase.

²⁸ „*Když jsem byla malá, jezdila jsem každé léto do Itálie.*“

²⁹ „*Včera večer jsem šla do parku: bylo hezké počasí, rodiny s dětmi si hrály v parku, mladé zamilované páry se procházky ruku v ruce parkem a usmívali se...*“

³⁰ „*Uklízela jsem si pokoj, mezitím co on vařil.*“

³¹ „*Právě jsem jela do práce, když se stala nehoda.*“ „*Když jejich matka zemřela, nacházeli se v zahraničí.*“

³² „*Řekli nám, že se Sofie necítí dobře.*“

³³ „*Chtěla tam jít, ale onemocněla.*“

³⁴ „*Přála jste si, paní?*“

³⁵ „*Plavčík skočil do vody, a i přes velké vlny zvládl chlapce zachránit.*“ „*Plavčík se vrhá do vody, a i přes velké vlny se mu daří chlapce zachránit.*“

Imperfektum se tvoří pomocí kmene slovesa připojením koncovek náležících imperfektu.

Tabulka 9 Imperfektum – pravidelné tvary

	lavorare	vendere	partire
io	lavoravo	vendevo	partivo
tu	lavoravi	vendevo	partivi
lui, lei	lavorava	vendeva	partiva
noi	lavoravamo	vendevamo	partivamo
voi	lavoravate	vendevate	partivate
loro	lavoravano	vendevano	partivano

Nepravidelné tvary má jen několik sloves, jsou to slovesa:

- *essere (ero, eri, era, eravamo, eravate, erano),*
- *bere (bevevo, bevevi, beveva, bevevamo, bevevate, bevevano),*
- *condurre (conducevo, conducevi, conduceva, conducevamo, conducevate, conducevano),*
- *dire (dicevo, dicevi, diceva, dicevamo, dicevate, dicevano),*
- *fare (facevo, facevi, faceva, facevamo, facevate, facevano),*
- *porre (ponevo, ponevi, poneva, ponevamo, ponevate, ponevano)*
- *trarre (traevo, traevi, traeva, traevamo, traevate, traevano).*

4.2.7 Jednoduché perfektum (passato remoto)

Slovesný čas *passato remoto* označuje děj ukončený v minulosti. Děje, u kterých použijeme tento čas, nemají vztah k přítomnosti nebo je tak subjektivně vidí mluvčí. Stejně jako *passato prossimo* vyjadřuje děje jednorázové a stojí tak oproti imperfektu. Tento čas se používá například při popisu historických událostí. Nicméně, používání *passata remota* a *passata prossima* se liší v severní a jižní Itálii. V jižní Itálii převažuje použití *passata remota* a alespoň v mluveném projevu je používáno i při vyjádření dějů, které jsou logicky spíš spojené s *passatem proximem*, které má vazbu k přítomnosti. Jeden z příkladů může být: „*Arrivai dieci minuti fa.*“³⁶ Často se *passata remota* používá se slovesy *nascere* a *morire*, pokud osoba, o které mluvíme, již nežije. Například: „*Albert Einstein nacque nel 1879.*“³⁷

³⁶ „Přijel jsem před deseti minutami.“

³⁷ „Albert Einstein se narodil v roce 1879.“

Co se týče beletristických děl, mají následující užití *passata remota* a oproti němu *passata prossima*:

- *Passato remoto*: je užito pro vyprávění děje.
- *Passato prossimo*: je užito v přímé řeči.

Toto užití je ilustrováno na následujícím vymyšleném úryvku:

„Lucia **entrò** e gli **disse**: ‚Cosa stai facendo?‘ Lui **si girò** verso di lei e **rispose** con tono serio: ‚**Ho già iniziato. Sei arrivata tardi.**‘ Lei **rispose** ridendo: ‚Ma perché sei così serio? Non sono io che **sono arrivata tardi** ma tu che **sei arrivato** troppo presto.‘“³⁸

Tvary *passata remota* vychází z kořene slovesa, ke kterému se připojí koncovky toho slovesného času. U některých sloves 2.třídy na *-ere* navíc mají slovesa v 1. a 3. osobě singuláru a 3.osobě plurálu dvě možné koncovky. Mají specifickou variantu zakončení na: *-etti, -ette, -ettero*.

Tabulka 10 *Passato remoto* – tvary

	parlare	vendere	partire
io	par lai	vend ei, vendetti	part ii
tu	par lasti	vend esti	part isti
lui, lei	par lò	vend è, vendette	part ì
noi	par lammo	vend emmo	part immo
voi	par laste	vend este	part iste
loro	par larono	vend erono, vendettero	part irono

Většina sloves 2. třídy však tvoří *passato remoto* nepravidelně, jedná se o změny v kmeni a o různá zakončení. Nepravidelné tvary mají slovesa v 1. a 3. osobě singuláru a ve 3. osobě plurálu. V 1. a 2. osobě plurálu jsou tvary pravidelné, koncovky *passata remota* jsou připojeny ke kořeni slovesa. Jako příklad může sloužit sloveso *decidere* (rozhodnout se), nepravidelné tvary jsou zvýrazněny tučně: **decisi, decidesti, decise, decidemmo, decideste, decisero**.

³⁸ „Giuliana vešla dovnitř a řekla mu: ‚Co děláš?‘ On se na ní otočil a odpověděl vážným tónem: ‚Už jsem začal. Jdeš pozdě.‘ Smála se a odpověděla mu: ‚No tak, proč jsi tak vážný? Já jsem nepřišla pozdě. To spíš ty jsi přišel moc brzy.‘“

Tato nepravidelná slovesa 2. slovesné třídy lze rozdělit do několika skupin jak uvádí Bahníková (et al. 2017, s. 390-392):

- 1. skupina: slovesa s nepravidelným přičestím minulým zakončeným na *-so, -sso, -to, -tto*. Tato slovesa jsou v *remotu* (v 1. a 3. osobě singuláru a 3. osobě plurálu) zakončena na: *-si* a *-ssi*. Konkrétně tedy: *-so, -to* → *-si* a *-sso, -tto* → *-ssi*.
Příklad: sloveso *rispondere* má tvar přičestí minulého *risposto*. Od něj můžeme odvodit tvar 1.os.j.č. *passata remota* a to „*risposi*“. Nicméně víme, že 1. a 2. osoba plurálu má pravidelné tvary odvozené od (infinitního) kmene slovesa. Tedy tvary tohoto slovesa v *passatu remoto* jsou následující: *risposi, rispondesti, rispose, rispondemmo, rispondeste, risposerò*.
- 2. skupina: slovesa se zdvojenými souhláskami: *-bb-, -dd-, -ll-, -nn-, -pp-*.
Příklad: sloveso *cadere* má následující tvary: *caddi, cadesti, cadde, cademmo, cadeste, cadderò*.

Některá nepravidelná slovesa (ta, která mají v jiných časech nepravidelné tvary) tvoří *passato remoto* pravidelně: *andare, dovere, morire, potere, salire a uscire*.

Nepravidelná slovesa, která tvoří *passato remoto* nepravidelně, jsou například:

- *bere* (*bevvi, bevesti, bevve, bevemmo, beveste, bevvero*),
- *dare* (*diedi/detti, desti, diede/dette, demmo, deste, diedero/dettero*),
- *dire* (*dissi, dicesti, disse, dicemmo, diceste, dissero*),
- *piacere* (*piacqui, piacesti, piacquè, piacemmo, piaceste, piacquero*),³⁹
- *vedere* (*vidi, vedesti, vide, vedemmo, vedeste, viderò*),⁴⁰
- a další...(Bahníková et al. 2017, s. 393)

Dále existují slovesa, která mají pravidelné i nepravidelné tvary jako například slovesa: *apparire, concedere, opprimere* nebo *riflettere*.

4.2.8 Předminulý čas (*trapassato prossimo* e *trapassato remoto*)

Jeden z časů relativních, který v italštině pomáhá zachytit posloupnost dějů, je předminulý čas. Označuje děj v minulosti, který předchází jinému ději rovněž v minulosti. Existuje *trapassato prossimo* běžně užívaný předminulý čas, ale také *trapassato remoto* jehož užití je omezené. *Trapassato remoto* je vhodné použít jen ve specifických případech, a to

³⁹ Sloveso *piacere* se spolu se slovesy jako *giacere, nascere, nuocere* a *tacere* dá zařadit do zvláštní skupiny s nepravidelným zakončením na *-cqui*.

⁴⁰ Sloveso *vedere* má stejné paradigma tvarů jako sloveso *mettere* a také jejich „předponové“ varianty (např. *prevedere* a *promettere*).

v psaném jazyce, pokud je sloveso věty řídící v *passatu remoto*⁴¹. V podstatě vůbec se nepoužívá v trpném rodu. Většinou je tento čas užít ve spojení s časovými výrazy: *appena (che), da quando, non appena...* Do češtiny předminulý čas překládáme minulým časem (plusquamperfektum je v češtině archaizující) (Bahníková et al. 2017, 192-193).

Trapassato prossimo je tvořeno z imperfekta pomocného slovesa a přičestí minulého slovesa významového. *Trapassato remoto* je tvořeno z *passata remota* pomocného slovesa a přičestí minulého slovesa významového.

Tabulka 11 Předminulý čas (trapassato prossimo) – tvary

	parlare	partire
io	avevo parlato	ero partito/a
tu	avevi parlato	eri partito/a
lui, lei	aveva parlato	era partito/a
noi	avevamo parlato	eravamo partiti/e
voi	avevate parlato	eravate partiti/e
loro	avevano parlato	erano partiti/e

Tabulka 12 Předminulý čas (trapassato remoto) – tvary

	parlare	vendere	Partire
Io	ebbi parlato	ebbi venduto	fui partito, -a
tu	avesti parlato	avesti venduto	fosti partito, -a
lui, lei	ebbe parlato	ebbe venduto	fu partito, -a
noi	avemmo parlato	avemmo venduto	fummo partiti, -e
voi	aveste parlato	aveste venduto	foste partiti, -e
loro	ebbero parlato	ebbero venduto	furono partiti, -e

Dále jsou uvedeny dvě příkladové věty:

- „*Le ho raccontato come era andato il nostro viaggio.*“⁴²
- „*Appena lo ebbe finito, tornò nella sua città.*“⁴³

⁴¹ I v těchto případech ale bývá často nahrazován *trapassatem prossimem*, jelikož se na *trapassato remoto* často nahlíží jako na zastaralé.

⁴² „*Vyprávěla jsem jí, jak proběhl náš výlet.*“

⁴³ „*Jakmile to dokončil, vrátil se do svého města.*“

4.2.9 Sousednost časů (concordanza dei tempi)

Sousednost časová je „soubor podmínek určujících vztah mezi slovesným časem věty hlavní a slovesným časem věty vedlejší“.⁴⁴ Tak ji definuje Renzi a Salvi (1996, s. 611-632) a dále ji podrobněji vysvětlují na základě vztahu k okamžiku promluvy. Z toho vychází i popis v následujících odstavcích této kapitoly navíc se zapojením vlastního porovnání s češtinou.

Slovesný čas může vyjadřovat časové zařazení děje buď vzhledem k okamžiku promluvy (čas absolutní), nebo vzhledem k jinému ději nebo bodu na časové rovině (čas relativní). Systém pravidel relativních časů zajišťuje, aby byla zachována správná časová linie. Tedy v italštině, pokud je věta hlavní/řídící v minulém čase, dochází k souslednosti časů neboli je třeba respektovat časovou souslednost a s ní související užití časů relativních.

V italštině existují relativní časy pro vyjádření předčasnosti (*anteriorità*), současnosti (*contemporaneità*) a následnosti (*posteriorità*), zatímco čeština těmito časy nedisponuje.⁴⁵ Čeština tedy nemá k vyjadřování relativních časů zvláštní soustavu slovesných tvarů, nemá pro ně specifický slovesný tvar. Pro vyjádření časové souslednosti využívá čeština jiné prostředky, například příslovce či jinou slovní zásobou vyjadřující časový úsek. Také využívá slovesný vid, případně (v dnešní době méně) přechodníky. Často to, co italština vyjadřuje relativními časy, v češtině samo vyplývá z propozičního obsahu. V následujících větách je ilustrativně vidět užití vidu jako prostředku pro vyjádření souslednosti v češtině:

„*Když jsme večeřeli, přišla babička.*“ To znamená, že mezitím, co jsme jedli, přišla babička. Zatímco v druhém případě babička přijde, až po večeři: „*Když jsme dovečeřeli, přišla babička.*“

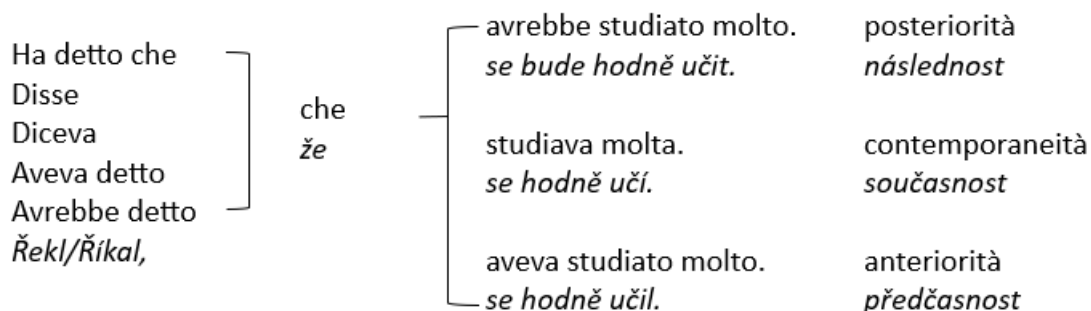
Co se týče italštiny, před tím, než bude vysvětlena souslednost časů v souvětích se slovesem v minulosti ve větě hlavní, je ještě třeba poukázat na jeden fakt. Pokud je sloveso hlavní věty v přítomném čase (případně v kondicionálu⁴⁶ nebo imperativu), jsou v italštině použity

⁴⁴ „...l'insieme delle condizioni che regolano i rapporti tra il tempo verbale di una frase principale e il tempo verbale di una frase ad essa subordinata.“

⁴⁵ V češtině jsou jen tři základní časy, časy absolutní: minulý čas (préteritum), přítomný čas (prézens) a budoucí čas (futurum). Výjimkou je předminulý čas (plusquamperfektum), který se ovšem v dnešní době moc nepoužívá.

⁴⁶ Pokud se nejedná o slovesa, která vyžadují konjunktiv. Např. „*Vorrei che voi mi aiutaste.*“

stejně časy jako v češtině. Je to vidět na následujícím Obrázek 1. Renzi a Salvi (1996, s. 614) tyto případy, kdy je sloveso věty hlavní v přítomnosti (*presente deittico*) popisují z hlediska italštiny, neposkytují však přehledné schéma, které je zde pro lepší přehlednost inspirováno podle schématu pro souslednost v minulosti převzatého od Báhníkové (et al. 2017, s. 466, 492).

Obrázek 1 Souslednost časů s hlavní větou v přítomném čase

Kromě použití přítomného, minulého a budoucího času indikativu, může být použit kondicionál pro vyjádření děje podmíněného. Pro vyjádření následnosti lze použít i konjunktiv přítomný. Konjunktivem, a i jeho slovesnou sousledností časů se zabývá kapitola 4.3.4 Souslednost časová konjunktivů (*concordanza dei tempi del congiuntivo*) a přímá a nepřímá řeč (*discorso diretto e indiretto*).

Nyní k souslednosti časů v italštině ve větách se slovesem v minulosti ve větě hlavní. Pro vyjádření:

- **Předčasnosti:** ve vedlejších větách se užije předminulý čas (*trapassato prossimo*). Do češtiny překládáme časem minulým.⁴⁷
- **Současnosti:** ve vedlejších větách se užije imperfektum (*imperfetto*). Do češtiny překládáme přítomným časem.
- **Následnosti:** ve vedlejších větách se užije minulý podmiňovací způsob (*condizionale passato*). Do češtiny překládáme budoucím časem.

Pro lepší představu tohoto základního schématu vyjadřování předčasnosti, současnosti a následnosti Báhníková (et al. 2017, s. 466) ve své učebnici uvádí grafické znázornění. To je zde převzato jako Obrázek 2 s tím, že došlo k změně vzorových vět. Pro studenty může

⁴⁷ S některými časovými určeními je možné užít imperfektum pro vyjádření předčasnosti (Hamplová 1994, s. 34).

být takovéto schéma praktickou pomocí a lépe uchopitelné než detailní teoretický popis v italské gramatice jako té od Renziho a Salviho, které je však také důležité.

Dice che Říká, že	studierà molto. se bude hodně učit.	posteriorità následnost
	studia molto. se hodně učí.	contemporaneità současnost
	ha studiato molto. studiò molto. studiava molto. se hodně učil.	anteriorità předčasnost

Obrázek 2 Použití slovesných časů se slovesem hlavní věty v přítomnosti

Pokud jde o trvale platný děj, tak i přesto, že je sloveso ve větě hlavní v minulosti, je ve vedlejší větě použit čas přítomný. Například: „*Diceva che qualche volta è meglio non cedere*“⁴⁸(Bahníková et al. 2017, s. 467).

Dále se souslednost časová nevztahuje na případy, ve kterých se jedná o skutečnou přítomnost nebo budoucnost (děje vedlejší ještě probíhají nebo teprve mají proběhnout), především při použití *passata prossima* ve větě hlavní. Například: „*Ha detto che lui studia molto*.“⁴⁹Mohlo by to být použito například v případě, že se tento týden učí hodně, protože má na konci týdne zkoušku, a děj tedy ještě trvá. Nebo v případě, že děj má teprve proběhnout, může věta vypadat takto: „*Ha detto che studierà molto domani*.“⁵⁰

4.2.10 Přímá a nepřímá řeč (discorso diretto e indiretto)

Se sousledností časovou přímo souvisí i nepřímá řeč. V souvětí se slovesem v přítomném čase věty hlavní, nedochází ve větě vedlejší k časové souslednosti. Stejný princip funguje u nepřímé řeči se slovesem věty hlavní v přítomném čase. Je to v podstatě jeden z typů těchto vět. Nicméně dochází k řadě jiných změn, které nesouvisejí se slovesným časem. Při přetvoření přímé řeči do nepřímé, dochází ke změně osoby a s tím související změna

⁴⁸ „*Říkal, že někdy je lépe neustoupit*.“

⁴⁹ „*Řekl, že se hodně učí*.“

⁵⁰ „*Řekl, že se zítra bude hodně učit*.“

zájmen a tvarů slovesa: Mění se také ukazovací zájmena. Dále se mění příslovce místa a času. Mezi některé příklady zařazujeme:

- *oggi* → *quel giorno*,
- *ieri* → *il giorno prima/il giorno precedente*,
- *domani* → *il giorno dopo/il giorno seguente/il giorno successivo*,
- *qui/qua* → *lì, là*
- apod.

Další změnou v italštině je, že sloveso *venire* se při převodu do nepřímé řeči mění na *andare*.

Na základě vysvětlení transformace vět a vzorových příkladů z učebnic jsou níže uvedeny shrnující tabulky (Ferrarová et al. 2013, 224-225; Bahníková et al. 2017, 551-553). V následující Tabulka 13 je vidět první případ převodu vět, kdy nedochází ke změnám slovesných časů a způsobů:

Tabulka 13 Přímá a nepřímá řeč se slovesem hlavní věty v přítomném čase

discorso diretto	discorso indiretto
Anna dice: "Partirò per l'Italia." Anna říká: „Odjedu do Itálie.“	Anna dice che partirà per l'Italia. Anna říká, že odjede do Itálie.
Anna dice: "Parto per l'Italia." Anna říká: „Odjízďím do Itálie.“	Anna dice che parte per l'Italia. Anna říká, že odjíždí do Itálie.
Anna dice: "Sono partita per l'Italia." Anna říká: „Odjela jsem do Itálie.“	Anna dice che è partita per l'Italia. Anna říká, že odjela do Itálie.

Pokud je sloveso věty hlavní v minulém čase, dochází při převodu do nepřímé řeči k následujícím změnám (zde jsou uvedeny jen případy v indikativu, rozkazovacím způsobu a kondicionálu. Převody přímé a nepřímé řeči v konjunktivu jsou zmíněny v podkapitole souslednost konjunktivů):

- Přítomný čas → imperfektum.
- Budoucí čas → minulý podmiňovací způsob.
- Rozkazovací způsob → infinitiv (případně konjunktiv imperfekta).
- *Passato prossimo/passato remoto* → předminulý čas (*trapassato prossimo*).
- Přítomný podmiňovací způsob → minulý podmiňovací způsob.

Vzorové věty převodu řeči přímé na nepřímou ve zmíněných časech a způsobech jsou vidět v Tabulka 14 níže:

Tabulka 14 Přímá a nepřímá řeč se slovesem věty hlavní v minulém čase

discorso diretto	discorso indiretto
Anna disse: "Partirò per l'Italia." Anna řekla: „Odjedu do Itálie.“	Anna disse che sarebbe partita per l'Italia. Anna řekla, že odjede do Itálie.
Anna disse: "Parto per l'Italia." Anna řekla: „Odjíždím do Itálie.“	Anna disse che partisse per l'Italia. Anna řekla, že odjíždí do Itálie.
Anna disse: "Sono partita per l'Italia." Anna řekla: „Odjela jsem do Itálie.“	Anna disse che era partita per l'Italia. Anna řekla, že odjela do Itálie.
Anna disse a Marco: "Chiudi la finestra!" Anna řekla Markovi: „Zavři okno!“	Anna disse a Marco di chiudere la finestra. Anna řekla Markovi, aby zavřel okno.
Anna disse: "Ci andrei." Anna řekla: „Šla bych tam.“	Anna disse che ci sarebbe andata. Anna řekla, že by tam šla.

4.3 Slovesný způsob

Vyjadřuje postoj mluvčího k danému ději nebo skutečnosti. Může vyjadřovat například míru reálnosti či ireálnosti, přání nebo rozkaz. Následující podkapitoly budou nést názvy podle italských slovesných způsobů. Konkrétně se bude jednat o imperativ, kondicionál přítomný, minulý, konjunktiv přítomný, minulý a imperfekta.

4.3.1 Imperativ (imperativo)

Imperativo rozkazovací způsob je obdobně jako v češtině užíván pro vyjádření výzvy, pokynu, rozkazu a v konkrétních případech i vyjádření rady či pozvání. Tvary imperativu se tvoří připojením koncovek ke kmeni slovesa. U II. a III. slovesné třídy má 2. osoba singuláru stejný tvar jako v přítomném čase (koncovka *-i*). U 1. a 2. osoby plurálu jsou koncovky stejné jako v přítomném čase, a to u všech tří tříd (Janešová 2007, s. 124-126):

- *-are: -iamo, -ate*
- *-ere: -iamo, -ete*
- *-ire: -iamo, -ite*

Imperativ u 3. osoby singuláru je určen pro vykání (zájmeno *Lei*). Např. „*Mi ascolti.*“⁵¹ Nebo „*Lo scriva subito.*“⁵² Tvary pro imperativ se neuvádějí pro 1. osobu singuláru a 3. osobu plurálu, jelikož se v těchto osobách imperativ nepoužívá. Je tu ovšem možnost vyjádření pomocí tvarů konjunktivu, například: „*Che io lo faccia.*“⁵³ „*Che lo sentano.*“⁵⁴ Ve specifických případech lze využít imperativ i u 3. osoby plurálu (tedy tvar konjunktivu) např. „*Entrino pure, signori.*“⁵⁵

Tabulka 15 Imperativ – tvary

	parlare	vendere	aprire	finire
tu	Parla!	Vendi!	Apri!	Finisci!
	Non parlare!	Non vendere!	Non aprire!	Non finire!
lui, lei	(Non) Parli!	(Non) Venda!	(Non) Apra!	(Non) Finisca!
noi	(Non) Parliamo!	(Non) Vendiamo!	(Non) Apriamo!	Non Finiamo!
voi	(Non) Parlate!	(Non) Vendete!	(Non) Aprite!	Non Finite!

Nepravidelně jsou tvořena nepravidelná slovesa jako:

- *avere, dare, dire, essere, fare, venire, ...*

Slovesa *andare, dire, dare, fare, stare* mají navíc ve 2.os. singuláru dvě možné varianty tvaru slovesa:

- *Andare: va' nebo vai.*
- *Dare: da' nebo dai.*
- *Fare: fa' nebo fai.*
- *Stare: sta' nebo stai.*

Vzorové věty užití imperativu jsou následující: „*Parla!*“, „*Apra la finestra.*“, „*Venite domani.*“⁵⁶

⁵¹ „*Poslouchajte mě.*“

⁵² „*Napište to hned.*“

⁵³ „*Kéž/At' to udělám.*“

⁵⁴ „*At' to slyší.*“

⁵⁵ „*Vstupte, pánové.*“

⁵⁶ „*Mluv!*“ „*Otevři okno.*“ „*Přijďte zítra.*“

Záporný rozkazovací způsob má stejné tvary jako kladný s výjimkou 2. osoby singuláru. U té je záporný rozkaz tvořen slovesem v infinitivu. Pro vyjádření záporu je před slovesem použita částice *non*. Příkladové věty: „*Non parlare.*“ „*Non tornate a casa.*“⁵⁷

Slovesa v imperativu jsou poměrně často používána ve větách s osobními nepřízvučnými zájmeny, proto je vhodné uvést pravidla týkající se jejich postavení. Navíc se dají vztáhnout i na postavení zvrtných zájmen u reflexivních sloves. Postavení těchto zájmen je jiné pro vykání (*Lei*) a pro zbytek gramatických osob. U tvarů rozkazovacího způsobu při vykání stojí zájmeno před slovesem: „*Non lo dica!*“ „*Lo scriva.*“⁵⁸ Příklad zvrtného slovesa v imperativu při vykání: „*Si alzi.*“⁵⁹

V ostatních případech je zájmeno spojeno se slovesem – připojuje se na konec slovesa a tvoří jedno slovo: „*Scrivilo.*“, „*Ditecelo.*“ „*Facciamolo.*“⁶⁰ A u zvrtného slovesa: „*Lavati.*“ a „*Non lavatevi.*“⁶¹

Navíc se u těchto nepravidelných sloves ve tvarech jednotného čísla (při použití jednoslabičného tvaru) zdvojuje souhláska u připojených zájmen (m, l, c, t) (Janešová 2007, s. 129; Bahníková et al. 2017, s. 330). Například:

- „*Vacci.*“⁶²
- „*Dammelo.*“⁶³
- „*Dimmi.*“⁶⁴
- „*Fallo subito.*“⁶⁵
- „*Stammi bene.*“⁶⁶

⁵⁷ „*Nemluv.*“ „*Nevracejte se domů.*“

⁵⁸ „*Neříkejte to.*“ „*Napište to.*“

⁵⁹ „*Vstaňte.*“

⁶⁰ „*Napiš to.*“, „*Řekněte nám to.*“, „*Udělejme to.*“

⁶¹ „*Umyj se.*“ „*Nemyjte se.*“

⁶² „*Jdi tam.*“

⁶³ „*Dej mi to.*“

⁶⁴ „*Povídej.*“

⁶⁵ „*Udělej to hned.*“

⁶⁶ „*Měj se dobře.*“

4.3.2 Kondicionál přítomný a minulý (condizionale presente e passato)

Podmiňovací způsob neboli kondicionál (*il condizionale* nebo pro odlišení také *condizionale semplice/presente*) se vyskytuje jak v češtině, tak v italštině.

Kondicionál přítomný

V italštině se tvoří připojením koncovek tohoto způsobu k infinitivu, od něhož je odtržené koncové *-e*.⁶⁷ *dormire* → *dormir - e* → *dormirei*.

U tohoto slovesného způsobu jsou všechny koncovky pro všechny tři slovesné třídy stejné. U sloves I. slovesné třídy dochází k změně samohlásky infinitivní přípony *-a-* na *-e-* např. *parlare* – *parlerei*.

Tabulka 16 Podmiňovací způsob – tvary

	parlare	ripetere	capire
io	parlere ei	ripetere ei	capire ei
tu	parlere resti	ripetere resti	capire resti
lui, lei	parlere ebbe	ripetere ebbe	capire ebbe
noi	parlere mmo	ripetere mmo	capire mmo
voi	parlere ste	ripetere ste	capire ste
loro	parlere bbero	ripetere bbero	capire bbero

Tvrdou výslovnost si zachovávají slovesa, která končí na *-care* a *-ciare* a slovesa končící na *-giare* v psané formě ztrácí *-i* *gare* (Hamplová 2004, s. 200).

Některá slovesa, která jsou nepravidelná v přítomném čase, tvoří podmiňovací způsob pravidelně: *fare* – *farei*, *dare* – *darei*, *dire* – *direi*, ...

Nepravidelné tvary má stejně jako v ostatních slovesných časech a způsobech sloveso *essere*:

- *sarei*, *saresti*, *sarebbe*, *saremmo*, *sareste*, *sarebbero*.

⁶⁷ Tvoření je obdobné jako v případě budoucího času, pouze s jinými koncovkami.

Slovesa, u nichž dochází k ztrátě samohlásky v infinitivní příponě a zároveň připodobňují souhlásky, jsou například: *rimanere* (*rimarrei*, *rimarresti*, *rimarrebbe*, *rimarremmo*, *rimarreste*, *rimarrebbero*), *venire*, *volere*.

Slovesa, která pouze ztrácí samohlásku v infinitivní příponě a jinak se časují pravidelně, jsou například: *andare*→*andr-* *andrei*, *avere* (*avrei*), *vedere* (*vedrei*), *potere* (*potrei*), *dovere* (*dovrei*) (Hamplová 2004, s. 200-201,).

Použití podmiňovacího způsobu (přítomného) v italštině se částečně shoduje s použitím v češtině. Především se používá obdobně ve větách hlavních. Používá se pro vyjádření potenciálně možného děje (např. podmínky nebo přání) v přítomnosti nebo budoucnosti. Například: „*Dovrebbe farlo anche lei.*“⁶⁸, „*Verrei volentieri.*“⁶⁹ Také se užívá pro **vyjádření zdvořilosti** v obou jazycích: „*Potrebbe aprire la finestra?*“⁷⁰ Další funkcí tohoto způsobu je vyjádření **nejistého mínění** v přítomnosti. Do češtiny překládáme například přítomným nebo budoucím časem se slovem „prý“, případně se slovy: „snad, asi“. Pro příklad je uvedena následující věta: „*Secondo i giornalisti il sindaco verrebbe domani.*“⁷¹ (Hamplová 2004, s. 202)

Kondicionál minulý

Tvoří se pomocí pomocného slovesa ve tvaru podmiňovacího způsobu přítomného (*condizionale presente*) a přičestí minulého slovesa významového. V obou jazycích může sloveso v minulém kondicionálu indikovat děj v minulosti možný, ale neuskutečněný nebo neuskutečnitelný (například nesplněná nebo nesplnitelná podmínka v minulosti): „*Lo avrei comprato ma non ho avuto i soldi.*“⁷² „*Sarebbe stato meglio scusarsi subito.*“⁷³

⁶⁸ „*Měla by to udělat i ona.*“

⁶⁹ „*Přišla bych ráda.*“

⁷⁰ „*Mohl byste otevřít okno?*“

⁷¹ „*Podle novinářů prý starosta přijede zítra.*“

⁷² „*Byl/a bych to koupil/a, ale neměl/a jsem peníze.*“

⁷³ „*Bylo by bývalo lepší omluvit se hned.*“ (Ale nestalo se).

Stejně jako podmiňovací způsob přítomný i minulý může vyjadřovat nejisté mínění, nicméně v minulosti: „*Secondo i giornalisti il sindaco avrebbe visitato Roma.*“⁷⁴

Podmiňovací způsob (jak přítomný, tak minulý) je samozřejmě používán v podmínkových větách. O nich je pojednáno ve zvláštní podkapitole 4.3.5 Podmínková souvětí (*periodo ipotetico*).

4.3.3 Konjunktiv přítomný, minulý, imperfekta a trapassata

Mimo způsob oznamovací, rozkazovací a podmiňovací disponuje italský slovesný systém ještě způsobem konjunktivu (subjunktivu). Konjunktiv je slovesný způsob, který vyjadřuje subjektivní názor, pochybnosti, touhy... Používá se především ve vedlejších (závislých) větách. Konjunktiv má čtyři časy: přítomný, minulý, konjunktiv imperfekta a trapassata.

Konjunktiv přítomný

Tvary konjunktivu přítomného jsou vidět v tabulce níže. Jejich formování se dá popsat jako tvoření od 1. osoby jednotného čísla přítomného času indikativu odtržením koncovky *-o* a přidáním koncovek konjunktivu. To platí pro 1.-3. osobu. 1. osoba plurálu má stejný tvar jako v přítomném času indikativu a 2. osoba plurálu má stejný slovní základ taktéž jako v přítomném času indikativu, nicméně má jinou koncovku. Stejným způsobem se tvoří i nepravidelná slovesa jako: *andare, avere, bere, bere, cogliere, dare, dolersi, fare, giacere, parere, porre, stare, sedere, tacere, trarre, apparire, udire* atd (Janešová 2007, s. 208-209).

Toto paradigma je vyznačeno v Tabulka 17:

Tabulka 17 Paradigma konjunktivu přítomného

	andare
io	vada
tu	vada
lui, lei	vada
noi	andiamo
voi	andiate
loro	vadano

⁷⁴ „*Podle novinářů prý starosta navštívil Řím.*“

Výjimku však tvoří slovesa (tzn. tvoří se jinak než výše zmíněná slovesa): *dare, sapere a stare* (např. *dia, dia, dia, diamo, diate, diano*).

Níže v Tabulka 18 jsou vidět tvary všech tří slovesných tříd:

Tabulka 18 Konjunktiv přítomný – tvary

	parlare	vendere	aprire	finire
io	parli	venda	apra	finisca
tu	parli	venda	apra	finisca
lui, lei	parli	venda	apra	finisca
noi	parliamo	vendiamo	apriamo	finiamo
voi	parliate	vendiate	apriate	finiate
loro	parlino	vendano	aprano	finiscano

Nejprve je popsáno užití konjunktivu ve větách hlavních a poté ve větách vedlejších na základě pouček a vysvětlení od Báhníkové, Hamplové a Salviho a Venalliho (et al. 2017, s. 492-495, 519-524; 1994, s. 207-211; 2004, s. 119-120, 254-259).

Ve větách hlavních:

- Tvar konjunktivu pro 3. osobu singuláru a plurálu je užíván v rozkazovacím způsobu (*valore esortativo*): „*Lo faccia subito!*“⁷⁵
- Nepřímý rozkaz, zákaz nebo také svolení (*valore concessivo*): „*Venga pure.*“⁷⁶
- Pochybnost, domněnka (především v otázkách) (*valore dubitativo*): „*Che sia malata?*“⁷⁷
- Přání (někdy také vyjádření naděje nebo strachu) a různá zvolání (*valore ottativo, valore esclamativo*): „*(Che) Si diverta pure.*“ „*Viva l'Italia!*“⁷⁸

Ve větách vedlejších:

Pochopení užití konjunktivu je velmi důležité, jelikož v češtině nemá obdobu. Užití konjunktivu ve vedlejších větách je v učebnicích a gramatikách vysvětlováno různými způsoby a důvody užití konjunktivu jsou řazeny do různých kategorií. V této práci je uveden následující popis užití vycházející z více zdrojů.

⁷⁵ „*Udēlejte to hned.*“

⁷⁶ „*Pojdte dál.*“

⁷⁷ „*Že by byla nemocná?*“

⁷⁸ „*At/Kēž se baví.*“ „*At žije Itálie.*“

Předmětné věty

- Pochybnost, nejistota (slovesa jako: *credere, dubitare, pensare, sperare...*): „*Credo che non sia vero.*“⁷⁹
- Vůle, přání, rozkaz apod. (*volere, desiderare, insistere, raccomandare...*): „*Voglio che tu ci vada.*“⁸⁰
- Duševní, citový stav (*avere paura, temere, essere contento, triste, felice...*): „*Sono contento che tu sia felice.*“⁸¹
- Názor či tvrzení v záporu (*non dire, non scrivere, non sostenere, non affermare...*): „*Non dico che lui non si comporti in maniera strana.*“⁸²

Podmětné věty

- Neosobní výrazy vyjadřující nejistotu, nutnost nebo subjektivní pohled mluvčího (*sembra, pare, bisogna, è probabile, necessario, difficile...*): „*Sembra che lei sia triste.*“⁸³

Vztažné věty

- Vyjádření přání, žádané vlastnosti (v češtině často překládáme podmiňovacím způsobem): „*Cerco una casa che sia situata al mare.*“⁸⁴
Oproti tomu v obdobných větách, ve kterých je ovšem vyjádřena skutečnost, známý fakt, je použit indikativ: „*Cerco la casa che è situata al mare.*“⁸⁵ V tomto případě, ten dům znám, vím, že je to ten u moře.
- S užitím přídavného jméno nebo příslovce v superlativu a po výrazech jako *l'unico, il primo, l'ultimo, nessuno* apod.: „*Lui è l'unico che possa salvarmi.*“ „*È la più bella città che io abbia mai visitato.*“⁸⁶

Spojky a spojkové výrazy vyžadující konjunktiv

Jedná se o spojky, které buď do češtiny překládáme spojkou „aby“, anebo jinou spojkou, po které v češtině následuje sloveso v kondicionálu. Dále po některých dalších spojkách, z nichž jsou zde některé vyjmenovány:

- *Che, affinché, perché* (aby).
- *Come se, quasi* (jako by)
- *A condizione che, a patto che, purché* (pokud, pod podmínkou že)
- *Benché, sebbene, nonostante* (ačkoli)

⁷⁹ „*Myslím si, že to není pravda.*“

⁸⁰ „*Chci abys tam šel/šla.*“

⁸¹ „*Jsem rád, že jsi šťastný/á.*“

⁸² „*Neříkám, že se nechová divně.*“

⁸³ „*Vypadá to, že je smutná.*“

⁸⁴ „*Hledám/sháním dům, který by se nacházel u moře.*“

⁸⁵ „*Hledám ten dům u moře.*“

⁸⁶ „*On je jediný, kdo mě může zachránit.*“ „*Je to nejhezčí město, jaké jsem kdy viděla.*“

- *Prima che* (dříve než)
- *Ovunque, qualunque, chiunque (kdekoli, kdokoli)* (Bahníková et al. 2017; Ferrarová et al. 2013; Hamplová 2004; Janešová 2007)

Výše uvedené vysvětlení použití konjunktivu vychází z českých učebnic italštiny a italských učebnic pro cizince. Používání a závaznost užití konjunktivu se stejně jako jiné jevy v jazyce vyvíjelo a vyvíjí. Aktuálně je tomu tak, že u rodilých mluvčích se používání konjunktivu může různit i podle toho, z jaké části Itálie pocházejí, nebo podle jejich vzdělání, rodinného a sociálního zázemí. Celkově také záleží na typu situace, ve které je promluva realizována. Konjunktiv může být upřednostněn před indikativem z důvodů souvisejícím s výběrem vyššího rejstříku jazyka. Pro studenty je každopádně důležité se ho naučit, jak pro porozumění, tak pro jejich vlastní vyjadřování. Důležité je užití konjunktivu dodržet především v případech, kdy jeho použití způsobuje sémantický rozdíl. Existují případy, především v neformálním mluveném jazyce, kdy dochází k užití indikativu, na druhou stranu jsou i případy, ve kterých by rodilý mluvčí nikdy nic jiného než konjunktiv neužili. Například v podmínkových větách, které jsou vysvětleny v podkapitole 4.3.5 Podmínková souvětí (*periodo ipotetico*), v určitých případech dochází ve třetím typu podmínky⁸⁷ k náhradě konjunktivu (a v hlavní větě i kondicionálu) indikativem imperfekta. Například věta jako: „*Se non lo aveste fatto, non avreste avuto dei problemi.*“ „*Se non lo facevate, non avevate dei problemi.*“⁸⁸ Jedná se ovšem o neformální vyjádření, které není v písemném formálním projevu považováno za správné.

Ve vedlejších větách, závislých na slovesu z věty hlavní, vyjadřujícím nejistotu či citový stav, není konjunktiv povinný. Užit je ale podle subjektivní volby mluvčího v závislosti na míře jistoty. Např. „*Credo che non c'è.*“⁸⁹

V některých případech užití konjunktivu oproti indikativu mění význam. Například spojka „*perché*“ může znamenat „*protože*“ (*perché causale*) a je užitá s indikativem, anebo může znamenat „*aby*“ (*perché finale*) a je užitá s konjunktivem. Změna významu věty je vidět

⁸⁷ Standartně má tento třetí typ podmínky (*periodo ipotetico del terzo tipo – dell'impossibilità*) strukturu: se + konjunktiv trapassata + kondicionál minulý.

⁸⁸ „*Kdybyste to (byli) neudělali, neměli byste (byli) problémy.*“

⁸⁹ „*Myslím, že tu není.*“

v následujících případech (Bahníková et al. 2017, s. 496, 520; Paganelli 2020; Enciclopedia Treccani 2012; Telve 2011):

- „*Gli dico la verità perché anche lui mi sempre dice la verità.*“ Znamená: „Říkám mu pravdu, protože i on mi vždy říká pravdu.“
- „*Dico la verità perché anche lui mi sempre dica la verità.*“ Znamená: „Říkám mu pravdu, aby mi i on vždy říkal pravdu.“

Ten samý princip funguje i u vztažných vět, které byly zmíněny výše:

- „*Cerco qualcuno che lavora qui.*“ Znamená: „Hledám někoho, kdo tu pracuje.“
- „*Cerco qualcuno che lavori qui.*“ Znamená: „Hledám někoho, kdo by tu pracoval.“⁹⁰

Jelikož čeština tento slovesný způsob nemá, překládáme věty indikativem nebo kondicionálem:

- Indikativ v češtině užijeme ve většině případů, kdy je v italštině užit konjunktiv: „*Temo che sia accaduto qualcosa di grave.*“ Přeložíme jako: „Obávám se, že se stalo něco vážného.“ Nebo ve větě: „*Non pensi che tu abbia sbagliato?*“⁹¹
- Kondicionál užíváme například ve větách předmětných vyjadřujících vůli – rozkaz, přání: „*Voglio che tu studia ogni giorno.*“⁹²
Kondicionál použijeme také při překladu podmětných vět vyjadřujících nutnost nebo potřebu: „*Bisogna che loro vengano subito.*“⁹³

Konjunktiv minulý (congiuntivo passato)

Konjunktiv minulý je tvořen pomocným slovesem v konjunktivu (přítomném) a významovým slovesem v přičestí minulém, jak je vidět v Tabulka 19.

Tabulka 19 Konjunktiv minulý – tvary

	parlare	vendere	partire	capire
io	abbia parlato	abbia venduto	sia partito, -a	abbia capito
tu	abbia parlato	abbia venduto	sia partito, -a	abbia capito
lui, lei	abbia parlato	abbia venduto	sia partito, -a	abbia capito
noi	abbiamo parlato	abbiamo venduto	siamo partiti, -e	abbiamo capito
voi	abbiate parlato	abbiate venduto	siate partiti, -e	abbiate capito
loro	abbiano parlato	abbiano venduto	siano partiti, -e	abbiano capito

⁹⁰ Ve smyslu „Hledám někoho, kdo by tu chtěl pracovat“

⁹¹ Věty, ve kterých se podmět věty hlavní shoduje s podmětem věty vedlejší, lze krátit infinitivem: „*Non pensi di aver sbagliato?*“ Obě věty přeložíme jako: „Nemyslíš, že jsi udělal chybu?“

⁹² „*Chci, aby ses učil/a každý den.*“

⁹³ „*Je třeba, aby hned přišli.*“

Jeho užití se shoduje s výše popsaným obecným použitím konjunktivu, s tím, že v tomto případě vyjadřuje děj v minulosti. Jedná se například o (Hamplová 2004, s. 206):

- Vyjádření pochybnosti ve větě hlavní: „*Che abbia perduto le chiavi?*“⁹⁴
- Vyjádření domněnky ve větě vedlejší: „*Pensiamo che tu non abbia preso la decisione giusta.*“⁹⁵

Konjunktiv imperfekta (congiuntivo imperfetto)

Tvoří se od kořene slovesa připojením koncovek konjunktivu perfekta a zachováním samohlásky dané slovesné třídy (*vocale tematica*: -a, -e, -i).

Tabulka 20 Konjunktiv imperfekta – tvary

	parlare	ripetere	capire
io	parlassi	ripetessi	capissi
tu	parlassi	ripetessi	capissi
lui, lei	parlasse	ripettesse	capisse
noi	parlassimo	ripetessimo	capissimo
voi	parlaste	ripeteste	capiste
loro	parlassero	ripetessero	capissero

Nepravidelné tvary mají slovesa: *essere, bere, condurre, dare, dire, fare, porre, stare, trarre,...*

Používání tohoto konjunktivu opět souvisí s prve popsanými případy užití konjunktivu. Přestože tento slovesný způsob nalezneme především ve větách vedlejších, stejně jako ostatní časy konjunktivu, může stát ve větě hlavní. Ve větě hlavní může vyjadřovat (Ferrarová et al. 2013, s. 250):

- Přání: „*Magari facesse bel tempo questo weekend!*“⁹⁶
- Pochybnost, domněnku (především v otázkách) v minulosti ve vhodném kontextu: „*Che fosse morta?*“⁹⁷

⁹⁴ „*Že by ztratil klíče?*“

⁹⁵ „*Myslíme si, že jsi ne učinil správné rozhodnutí.*“

⁹⁶ „*Kéž by bylo tenhle víkend hezké počasí!*“

⁹⁷ „*Že by byla mrtvá?*“

Především se ale používá ve větách vedlejších, které vyžadují konjunktiv a do nichž zasahuje souslednost časová. Jedná se tedy o věty, kdy je hlavní věta, která vyžaduje konjunktiv ve větě vedlejší, v minulém čase. V těchto případech pak konjunktiv imperfekta vyjadřuje současnost v minulosti. Blíže je souslednost konjunktivů popsána níže (Janešová 2007, s. 229-231). Tento slovesný způsob se objevuje i v nepřímé řeči (*discorso indiretto*). Užití konjunktivu imperfekta ve vedlejších větách je vidět v následujících příkladech:

- Vyjádření současnosti v minulosti: „*Pensavo che fosse sposato.*“⁹⁸
- Užití v nepřímé řeči: „*Lui dice che non sapeva che tu non avessi soldi.*“⁹⁹

Konjunktiv imperfekta je potřebný i v jiných typech vět, a to ve větách vedlejších, závislých na větě hlavní se slovesem v podmiňovacím způsobu. Jedná se o věty vyjadřující:

- Přání, vůli: „*Vorrei che tu lavorassi di più.*“, „*Bisognerebbe che finissero i compiti.*“¹⁰⁰

Konjunktiv trapassata (congiuntivo trapassato)

Tvar konjunktivu trapassata je složený z konjunktivu imperfekta pomocného slovesa a z přičestí minulého slovesa významového. Jeho podoba je vidět z Tabulka 21.

Tabulka 21 Konjunktiv trapassata – tvary

	parlare (vendere, dormire)
io	avessi parlato (venduto, dormito)
tu	avessi parlato (venduto, dormito)
lui, lei	avesse parlato (venduto, dormito)
noi	avessimo parlato (venduto, dormito)
voi	aveste parlato (venduto, dormito)
loro	avessero parlato (venduto, dormito)

Užití tohoto slovesného způsobu je obdobné jako u konjunktivu imperfekta. V hlavních větách může vyjadřovat:

- Neuskutečnitelné přání: „*L'avessi saputo prima!*“¹⁰¹

⁹⁸ „*Myslel/a jsem si, že je ženatý.*“

⁹⁹ „*On říká, že nevěděl, že jsi neměl/a peníze.*“

¹⁰⁰ „*Chci abys pracoval víc.*“, „*Je potřeba, aby dokončili úkoly.*“

¹⁰¹ „*Kdybych to věděl/a dřív!*“

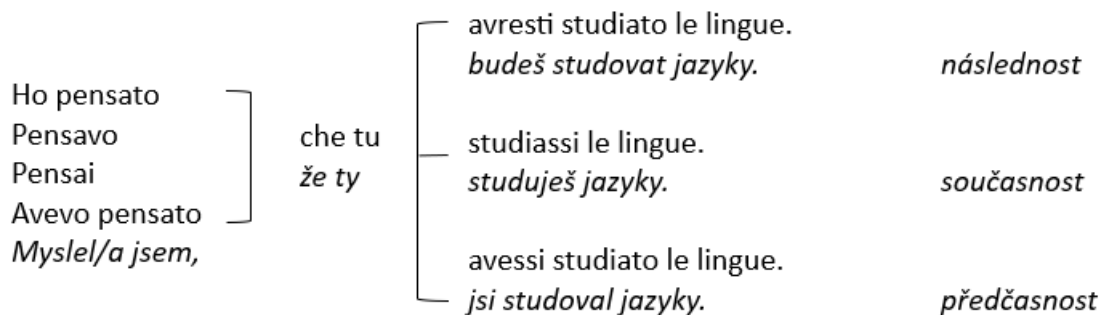
- Pochybnost, domněnka (především v otázkách) v minulosti: „*Che avesse perso l'autobus?*“¹⁰²

Ve větách vedlejších je užíván kvůli souslednosti časů a s tím také související nepřímé řeči:

- Vyjádření předčasnosti v minulosti: „*Pensavo che fosse partito per l'Italia.*“¹⁰³
- Užití v nepřímé řeči: „*Lui dice che non sapeva che tu fossi stata licenziata*“ (Hamplová 2004, s. 207).¹⁰⁴

4.3.4 Souslednost časová konjunktivů (concordanza dei tempi del congiuntivo) a přímá a nepřímá řeč (discorso diretto e indiretto)

Souslednost časová byla již popsána v samostatné podkapitole 4.2.9 Souslednost časů (concordanza dei tempi). Souslednost konjunktivů funguje na stejném principu. Pokud je sloveso věty hlavní v minulém čase, vyžaduje užití odpovídajících časů relativních. Pro vyjádření **předčasnosti** v minulosti se používá konjunktiv trapassata, **současnost** v minulosti se vyjadřuje pomocí konjunktivu imperfekta a **následnost** v minulosti se vyjadřuje kondicionálem minulým. Motivace užití konjunktivu byla vysvětlena v minulých podkapitolách, jedná se například o slovesa věty hlavní, která vyžadují ve větě vedlejší konjunktiv nebo spojky vyžadující konjunktiv. Základní schéma souslednosti ilustruje následující Obrázek 3¹⁰⁵:

Obrázek 3 Souslednost konjunktivů

¹⁰² „*Že by zmeškali vlak?*“

¹⁰³ „*Myslel/a jsem si, že odjel do Itálie.*“

¹⁰⁴ „*On říká, že nevěděl, že tě ti v práci dali výpověď.*“

¹⁰⁵ I v tomto případě sloužilo jako předloha schéma od Báhníkové (stránkový odkaz viz. text pod obrázkem). Vzorové věty byly předělány.

Souslednost je v italštině však složitější, než jak uvádí ilustrativní schéma, které je inspirováno schématem od Báhníkové (et al. 2017, s. 509). Například konjunktiv imperfekta může vyjádřit i následnost a v případě opakovaného děje i předčasnost. Některé příkladové věty:

- Předčasnost: „*Ero contenta che tu fossi venuto.*“¹⁰⁶
- Současnost: „*Maddalena aveva paura che la sua amica fosse gravemente malata.*“¹⁰⁷
- Následnost: „*Fu necessario che le cose sarebbero cambiate.*“¹⁰⁸

Přímá a nepřímá řeč

Převod přímé a nepřímé řeči je rozveden v podkapitole 4.2.10 Přímá a nepřímá řeč (discorso diretto e indiretto). Zde je uveden pouze přehled změn časů konjunktivu. Nicméně i zde platí změny týkající se tvarů sloves, příslovce místa a času atp. Pokud je sloveso věty hlavní v minulém čase, dochází při převodu do nepřímé řeči k následujícím změnám (Báhníková et al. 2017, s. 551-553):

- Konjunktiv přítomný → konjunktiv imperfekta: „*Le disse: ,Voglio che tu resti con me‘‘* → „*Le disse che voleva che restasse con lui.*“¹⁰⁹
- Rozkazovací způsob → konjunktiv imperfekta (možnost užití infinitivu): „*La professoressa disse agli alunni: ,Fate attenzione!’‘* → „*La professoressa disse agli alunni che facessero attenzione.*“¹¹⁰
- Konjunktiv minulý → konjunktiv trapassata: „*Ha risposto: ,Credo che siano usciti‘‘* → „*Ha risposto che credeva che fossero usciti.*“¹¹¹

Do nepřímé řeči mohou zasahovat i podmínkové věty, viz. kapitola 4.3.5 Podmínková souvětí (*periodo ipotetico*). Důležité je, že při převodu do nepřímé řeči obsahují všechny tři druhy podmínek minulý podmiňovací způsob a konjunktiv trapassata.

¹⁰⁶ „Byla jsem ráda, že ses přišel.“

¹⁰⁷ „Magdaléna se bála, že je její kamarádka vážně nemocná.“

¹⁰⁸ „Bylo třeba, aby se věci změnily.“

¹⁰⁹ „Řekl jí: ,Chci, abys zůstala se mnou“ → „Řekl jí, že chce, aby s ním zůstala.“

¹¹⁰ „Učitelka řekla žákům: ,Dávejte pozor!“ → „Učitelka řekla žákům, aby dávali pozor.“

¹¹¹ „Odpověděl: ,Myslím, že šli (vyrazili) ven“ → „Odpověděl, že si myslel, že šli (vyrazili) ven.“

Tabulka 22 Přímá a nepřímá řeč s podmínkovými větami

discorso diretto	discorso indiretto
Disse: "Se avrò soldi, lo comprerò." Řekl: „Když budu mít peníze, koupím to.“	Disse che se avesse avuto i soldi, l'avrebbe comprato. Řekl, že kdyby byl míval peníze, byl by to koupil.
Disse: "Se avessi soldi, lo comprerei." Řekl: „Kdybych měl peníze, koupil bych to.“	
Disse: "Se avessi avuto i soldi, l'avrei comprato." Řekl: „Kdybych byl míval peníze, koupil bych to.“	

4.3.5 Podmínková souvětí (*periodo ipotetico*)

Podmínková souvětí (*periodo ipotetico*) vyjadřují podmínky, při jejichž dodržení mohou nastat děje zmíněné ve větě hlavní nebo z nich mohou vyplynout určité důsledky. Konstrukce těchto souvětí se skládá z věty hlavní a věty vedlejší, která je uvozena spojkou *se* (když/jestliže/kdyby) nebo jinými podmínkovými spojkami a spojkovými výrazy.

Rozlišujeme tři typy těchto souvětí:

- „První podmínka“ je reálná, uskutečnitelná (vztahuje se k přítomnosti nebo budoucnosti).
- „Druhá podmínka“ vyjadřuje děje, které jsou možné, ale nejsou jisté nebo jsou nepravděpodobné (vztahuje se k přítomnosti nebo budoucnosti).
- „Třetí podmínka“ se týká dějů neuskutečněných a neuskutečnitelných (vztahuje se k minulosti).

Tvoření podmínkových vět má následné schéma použití slovesných časů a způsobů:

- **I. typ:** Se + přítomný čas/budoucí čas + přítomný čas/budoucí čas. „Se“ překládáme jako „když“, „jestli(že)“ nebo „-li“: „*Se si comporteranno bene, tutto sarà più facile.*“¹¹²
- **II. typ:** Se + konjunktiv imperfekta + podmiňovací způsob přítomný. Se překládáme jako „kdyby“: „*Se tutti si comportassero bene, tutto sarebbe più facile.*“¹¹³
- **III. typ:** Se + předminulý konjunktiv + podmiňovací způsob minulý. Se překládáme jako „kdyby“: „*Se tutti si fossero comportati bene, tutto sarebbe stato più facile.*“¹¹⁴
V tomto typu souvětí je v mluvené řeči někdy sloveso v obou větách použito v imperfektu indikativu (Ferrarová et al. 2013, s. 275).

¹¹² „Když se budou všichni chovat slušně, vše bude jednodušší.“

¹¹³ „Kdyby se všichni chovali slušně, bylo by vše jednodušší.“

¹¹⁴ „Kdyby se všichni (byli) chovali lépe, bylo by vše (bývalo) jednodušší.“

4.3.6 Slovesný vid (*aspetto verbale*):

Slovesný vid neboli slovesný aspekt (*aspetto verbale*)¹¹⁵ je lingvistická kategorie, která souvisí s kategorií času. Nezařazuje však daný děj do budoucnosti, přítomnosti či minulosti, ale „*souvisí s vnitřní časovou strukturou výpovědi*“ (Čechová 2020, s. 219). Vid je v italštině i češtině definován jako opozice mezi perfektivností a imperfektivností. Terminologicky nejčastěji rozlišujeme vid na dokonavý (perfektiv, *perfettivo*) a nedokonavý (imperfektiv, *imperfettivo*) (Čechová et al. 2011, s. 180; Čechová 2018, s. 45).

V učebnicích italštiny¹¹⁶ slovesný vid obvykle nebývá vysvětlován jako zvláštní kategorie. Aniž by byla aspektuálnost zmíněna, bývá částečně začleněna v kapitolách o imperfektu a *passatu prossimo*. Kromě vysvětlení pravidel užití jednotlivých minulých časů je někdy například uvedeno, že imperfektum je do češtiny překládáno nedokonavým slovesným videm (Ferrarová et al. 2013, s. 113). O slovesném vidu pojednávají některé italské gramatiky, popisují ho však většinou jen z pohledu italské lingvistiky¹¹⁷. Samozřejmě pro vysvětlení vidu v češtině lze použít učebnice a gramatiky češtiny. Celkově je ovšem aspektuálnost složitější a její pochopení je potřebné pro plné porozumění používání časů italského slovesného systému, včetně minulých časů. Proto mohou být kromě učebnic a gramatik užitečné komparativní studie.¹¹⁸

V češtině vid především poukazuje na to, zda je děj dokončený/ukončený (perfektivní) či nedokončený/neukončený (imperfektivní). V italštině se na děje perfektivní spíše nahlíží

¹¹⁵ S pojmem a gramatickou kategorií vidu je také spojován *Aktionsart* neboli povaha slovesného děje, což je sémanticko-lexikální kategorie. Slovesa mají své sémantické rysy a podle nich je lze dělit do různých tříd podle vnitřního průběhu (frekventativní, perdurativní apod.). V obou jazycích lze jako prostředek použít prefixy (v češtině je to hlavní prostředek).

¹¹⁶ Například: Báhníková et al. – *Italština*, Ferrarová et al. – *Italština pro samouky a věčné začátečníky*, Orlandino et al. – *Espresso ragazzi 1–3.*, Bonfitto et al. – *Intrecci 1–3*, Janešová – *Učebnice italštiny*.

¹¹⁷ Například: Salvi a Vanelli - *Nuova grammatica italiana*, Serianni - *Grammatica italiana: italiano comune e lingua letteraria: suoni forme costrutti*, Renzi a Salvi - *Grande grammatica italiana di consultazione. Vol. 2., I sintagmi verbale, aggettivale, avverbale*.

¹¹⁸ Například: Hamplová - *K problematice vidovosti v italštině*, Bukáček – *Poznejte italštinu!: Praktický průvodce jazykem*, či zdařilá kvalifikační práce P. Čechové - *Problematika aspektu v italských pasivních konstrukcích na pozadí češtiny* a taktéž její článek v Časopise pro moderní filologii: *Role aspektu v překlada italských pasivních konstrukcí*.

jako na děje v jejich globálnosti, celistvosti, děje, které jsou časově ohraničené, a na imperfektní děje jako na děje zachycené v průběhu, opakující se a případně jako na pokračování děje (Čechová et al. 2011, s. 180–182; Čechová 2020, s. 219; Hamplová 2004, 230–231; Salvi a Vanelli 2004, s. 108).

Kategorie aspektu lze rozdělit na gramatickou kategorii (či morfologicko-lexikální) a na lexikální kategorii. Lexikální kategorie aspektu by poté odpovídala německému *Aktionsart* (v italštině *azione verbale*), která se v češtině při samostatném vydělení nazývá „povaha slovesného děje“, což je sémanticko-lexikální kategorie. V rámci této kategorie slovesa mají své sémantické rysy a podle nich je lze dělit do různých tříd na základě vnitřního průběhu (frekventativní, perdurativní apod.). U této lexikální kategorie lze jako prostředek v obou jazycích použít prefixy (v češtině je to hlavní prostředek (Hamplová 1994, s. 4; Čechová 2018, s. 9). Je to ovšem tak, jak uvádí Čechová (2018, s. 14) ve své kvalifikační práci, ve které slovesný vid podrobně zkoumá: „*Gramatický a lexikální aspekt však nejsou snadno oddělitelné kategorie, v různých jazycích se různě prolínají a jejich souhra je složitá, proto někteří autoři tyto kategorie nerozlišují.*“

Čeština vyjadřuje aspektuálnost nezávisle na času a způsobu. V češtině je vid realizován především afixy – konkrétně hlavně prefixy („zpívat“ x „zazpívat“). U většiny sloves rozlišujeme vidové dvojice¹¹⁹ např. „dát“ x „dávat. V italštině a obecně v románských jazycích lze vidovou opozici jakožto opozici dvou morfologicky odlišných forem, které se liší pouze svou vidovostí, a nikoli kategorií času, vyjádřit pouze v minulosti. Je využito opozice minulých časů a jejich perfektivnosti a imperfektivnosti. Vidové významy jsou s významy časovými a způsobovými v italštině kumulativně propojeny (Čechová 2020, s. 219; Hamplová 1994, s. 30).

¹¹⁹ Slovesa se stejným významem ale jinou aspektuálností.

Dokonavost a nedokonavost italských sloves se tedy v lecčem odlišuje od těch českých. V následujícím seznamu jsou uvedeny některé důležité odlišnosti, jak ty již zmíněné, tak i další:

- Odlišné formální prostředky vyjádření vidu: čeština vyjadřuje aspektuálnost nezávisle na času a způsobu pomocí slovo tvorných prostředků, italština propojuje vidové významy s těmi časovými a způsobovými a explicitně vyjadřuje aspektuálnost jen v minulých časech.
- Rozlišné pojetí perfektivnosti: „*Perfektivnost se v italském kontextu často popisuje jako pojetí děje v jeho globálnosti, celistvosti, zatímco české gramatiky hovoří spíše o završenosti, dokončenosti, terminativnosti. Zatímco v italštině tak souvisí perfektivní aspekt spíše s časovou ohraničeností (koncový bod děje) či jiným vymezením, v češtině je dokonavost spojena s dosažením výsledku děje*“¹²⁰(Čechová 2020, s. 219).
- Explicitní ohraničení času: v češtině je často spojené s nedokonavým videm. V italštině se pojí s tvary perfektiv.
- Čeština má tzv. perfektiva a imperfektiva tantum¹²¹. Nejvíce je imperfektiv tantum, nicméně ta mohou být v italštině užitá jak imperfektivně, tak perfektivně. Jedná se o slovesa stavová, modální a atelická¹²² slovesa (Čechová 2018, s. 45, 82; Hamplová 1994, s. 30-31).
- Další odlišnosti v povrchové struktuře jazyků mohou mít své příčiny například v sémanticko-syntaktické oblasti. Hlubší zkoumání těchto a dalších odlišností poskytuje Hamplová (1994) ve své knize *K problematice vidovosti v italštině*.

4.3.7 Nefinitní tvary sloves (modi indefiniti, infiniti) a věty implicitní (frasi implicite)

Nefinitními tvary sloves je v italštině myšleno: gerundium, infinitiv a přičestí (participium). Jsou to neurčité tvary (nečasují se). U všech tří není možné vyjádřit osobu, nicméně participium může vyjadřovat číslo a rod.¹²³Jedná se o časy relativní. Tyto nefinitní tvary se mimo jiné užívají v implicitních větách. Věty implicitní jsou kratší než věty explicitní (s vyčasovanými tvary sloves), jsou to věty jednoduché, a tak se s nimi lépe pracuje v textu a souvětích. Použití nefinitní tvary někdy ulehčují tvoření a výběr slovesného času a způsobu. Na druhou stranu tyto typy vět nejsou tak přesné jako věty explicitní.

¹²⁰ „*Ieri ha piovuto per due ore.*“ „*Včera přišlo dvě hodiny.*“ Nelze napsat: „**Ieri pioveva per due ore.*“ Vzorové věty vzaty z článku „Role aspektu v překladu italských pasivních konstrukcí“ (Čechová 2020)

¹²¹ Bez dokonavého/nedokonavého protějšku, mají buď jen dokonavou nebo nedokonavou formu.

¹²² Telické děje (případně situace) mají cíl, atelické nikoli.

¹²³ V tomto smyslu mluvíme o gerundiu a nikoli o perifrázi *stare* + gerundium, o která bude teprve zmíněna.

Infinitiv (infinito) jednoduchý a složený

Infinitiv je slovníkový tvar slovesa (Grepl et al. 2008, s. 337). Stejně jako v češtině má svůj charakteristický tvar. Jelikož má italština tři slovesné třídy infinitiv (jednoduchý) má tři možná zakončení na *-are*, *-ere*, *-ire*. Příklad sloves těchto tříd v infinitivu může být: *parlare*, *vendere*, *partire*.

Detailně popisuje infinitiv v italštině Hamplová (2004, s. 236-244) a z pohledu češtiny informace vycházejí z učebnice od Sochrové (2009, s. 95) a výše citovaného Grepla a Karlíka. Jelikož existují v italštině dva infinitivy, tento „slovníkový infinitiv“ se nazývá infinitiv jednoduchý nebo také přítomný (*infinito presente*). V některých ohledech se infinitiv používá obdobně jako v češtině, například s modálními slovesy: „*Voglio cantare.*“ v češtině: „*Chci zpívat.*“ V jiných případech se užití liší: např. při tvoření futura v češtině u nedokonavých sloves: „*Budu zpívat.*“ V italštině by tomuto času odpovídalo *futuro semplice*, které nemá tvar složený a není zde použit infinitiv: „*Canterò.*“

Co se týče infinitivu složeného neboli minulého (*infinito passato*), tak tím disponuje pouze italština. V češtině tento infinitiv není a věty z italštiny překládáme podle kontextu a významu věty, jak bude vidět z dalších odstavců. Infinitiv minulý má složený tvar, skládá se z infinitivu pomocného slovesa a příčestí minulého slovesa významového: *avere fatto*, *essere entrato*. Jak infinitiv přítomný, tak infinitiv minulý mohou být v činném i trpném rodu. Trpné tvary infinitivu se dají tvořit jen od sloves přechodných, např. *essere preparato* a *essere stato preparato*.

Užití infinitivu minulého je spojeno s implicitními větami, v nichž se vyjadřuje předčasnost. Tedy infinitiv v italštině svým způsobem částečně vyjadřuje i čas. Pro srovnání jsou uvedeny následující dvě věty: „*Temo di dimenticarlo.*“ a „*Temo di averlo dimenticato.*“¹²⁴

Užití infinitivu minulého může nahradit některé vedlejší věty. Infinitiv minulý v implicitních větách je uvozen předložkami jako *per*, *di*, *dopo*, *da*... a může vyjadřovat:

- Předčasnost děje přítomného: „*Vi ringrazio per avermi invitato.*“¹²⁵

¹²⁴ „*Obávám se, že to zapomenou.*“ „*Obávám se, že jsem to zapomněla.*“

¹²⁵ „*Děkuji vám, že jste mě pozvali.*“

- Předčasnost děje minulého: „*Gli ho ringraziato per avermi invitato.*“¹²⁶
- Předčasnost děje budoucího: „*Gli ringrazierò solo dopo avermi invitato.*“¹²⁷

Gerundium přítomné, minulé a perifráze (stare + gerundium)

V italštině má gerundium více podob; gerundium jednoduché a jeho tvar přítomný a minulé a gerundium v perifrázi se slovesem *stare*. Tvary gerundia se vytváří přidáním koncovky ke kmeni sloves a to koncovky *-ando* pro I. slovesnou třídu a koncovka *-endo* pro II. a III. slovesnou třídu. Tyto tvary jsou neměnné, nerealizuje se shoda v osobě a čísle. Drtivá většina sloves tvoří gerundium pravidelně: *andando, facendo, parlando...* (Ferrarová et al. 2013, s. 189-190)

Oproti tomu gerundium minulé má složený tvar z pomocného slovesa v gerundiu a přídělníku minulého významového slovesa. Pokud je jako pomocné sloveso použito *essere*, musí se přídělník shodovat v rodě a čísle s podmětem: *essendo andato/andata/andati/andate, avendo fatto, avendo parlato.*

Tvary gerundia (přítomného) jsou užity i v perifrázi se slovesem *stare*, ve kterých se časuje toto sloveso a připojuje se k němu tvar významového slovesa v gerundiu. Například: „*Sto andando. Stai andando. Sta andando...*“¹²⁸ (Ferrarová et al. 2013, s. 190)

Perifráze *stare* + gerundium:

Co se týče gerundia v perifrázi, bývá pro studenty jeho užívání jednoduché, jelikož je podobné například průběhovému času v angličtině. Tato perifráze totiž v italštině vyjadřuje právě probíhající děj, a to nejen v přítomnosti. Sloveso *stare* může v těchto perifrázích stát ve tvaru časů jednoduchý (ne složených), například:

- „*Che cosa stanno facendo?*“¹²⁹
- „*Dove stavi andando stamattina, quando ti ho telefonato?*“¹³⁰
- „*Dove starà andando Luigi?*“¹³¹

¹²⁶ „*Poděkoval jsem jim, za to, že mě pozvali.*“

¹²⁷ „*Poděkuji jim, teprve až mě pozvou.*“

¹²⁸ „*(Právě teď) Jdu. Jdeš. Jde.*“

¹²⁹ „*Co (teď) dělají?*“

¹³⁰ „*Kam si dnes ráno šel, když jsem ti volal/zavola?*“

¹³¹ „*Kam tak asi jde/má namířeno Luigi?*“

Gerundium (přítomné a minulé)

Spíše než tvoření je náročné správné užití a překlad tohoto gramatického jevu. V češtině by mu odpovídal přechodník, nicméně ten se užívá jen zřídka, takže je doporučeno věty s gerundiem spíše překládat pomocí vedlejších vět.

Gerundium může vyjadřovat:

- Způsob: „*Guardando i film in lingue straniere, imparo nuove parole.*“¹³²
- Podmínku: „*Solo annaffiando regolarmente i fiori, li farai crescere.*“¹³³
- Příčinu, důvod: „*Essendo troppo stanchi, non sono riusciti a venire.*“¹³⁴
- Přípustku: spojky *pur, pure, anche*. „*Pur sapendo il suo segreto, no ha detto niente.*“¹³⁵ (Ferrarová et al. 2013, s. 190).

Zároveň s výše zmíněnými funkcemi vyjadřuje gerundium také časové vztahy. Pomocí gerundia přítomného lze vyjádřit **současnost** a za pomoci minulého gerundia se vyjadřuje **předčasnost** (Dardano a Trifone 1989, s. 421; Renzi a Salvi 1996, s. 575). Jak vyjádření předčasnosti, tak současnosti se může vztahovat k slovesům věty hlavní, které jsou v přítomnosti, minulosti či budoucnosti. Příklady užití gerundia pro vyjádření časových vztahů:

- Současnost (v přítomnosti, minulosti, budoucnosti): „*Trascorre le vacanze riposando*“ „*Ha trascorso le vacanze riposando.*“ „*Trascorrerà le vacanze riposando.*“¹³⁶
- Předčasnost (v přítomnosti, minulosti, budoucnosti): „*Non mi sento bene avendo bevuto troppo l'alcohol.*“ „*Non mi sentivo bene avendo bevuto troppo l'alcohol.*“ „*Non mi sentirò bene avendo bevuto troppo l'alcohol.*“¹³⁷

Participium (participio)

Jako jediné z nefinitních tvarů může vyjadřovat číslo a rod¹³⁸. Italština má přičestí přítomné (*participio presente*) a minulé (*participio passato*). Přičestí přítomné je tvořeno kořenem

¹³² „*Tím, že se dívám na cizojazyčné filmy, se učím nová slova./Díváním se na cizojazyčné filmy, se učím nová slova./Dívám se na cizojazyčné filmy a tím se učím nová slova.*“

¹³³ „*Květiny ti porostou, (jen) pokud je budeš pravidelně zalévat.*“

¹³⁴ „*Nepřišli, protože byli příliš unavení.*“

¹³⁵ „*Přestože znal její tajemství, nic neřekl.*“

¹³⁶ „*Prázdniny tráví odpočinkem.*“ „*Prázdniny strávil odpočinkem.*“ „*Prázdniny bude trávit odpočinkem.*“

¹³⁷ „*Není mi dobře, protože jsem vypila moc alkoholu.*“ „*Není mi dobře, protože jsem vypila moc alkoholu.*“ „*Nebude mi dobře, protože jsem vypila moc alkoholu.*“

¹³⁸ Obě dvě kategorie vyjadřuje pouze přičestí minulé.

slovesa a k němu připojenými koncovkami: koncovkou *-ante* pro I. slovesnou třídu, koncovkou *-ente* pro II. slovesnou třídu a taktéž koncovkou *-ente*, případně *-iente* pro III. slovesnou třídu. Například: *cucinante* – vařící, *vendente* – prodávající, *partente* – odjíždějící. Příčestí přítomné má stejnou koncovku pro mužský i ženský rod v singuláru a plurálu: *una ragazza parlante* vs. *un ragazzo parlante*.

Příčestí minulé je tvořeno z kmene slovesa připojením koncovek: *-ato* pro I. slovesnou, *-uto* pro II. slovesnou třídu a pro 3. slovesnou třídu koncovky *-ito*. Mnoho sloves tvoří příčestí nepravidelně. Jsou to například: *essere* → *stato*, *dire* → *detto*, *fare* → *fatto*, *scendere* → *sceso*, *vedere* → *visto*. Hamplová (2004, s. 168, 247-249) poskytuje, jak výše uvedený přehled tvoření a základních informací, tak ale komplexní informace týkající se jeho použití včetně implicitních vět. Podrobný výklad možných funkcí participia a jeho užití představuje také Renzi a Salvi (1996, s. 593-609). Následující shrnutí vychází z těchto dvou zdrojů. Příčestí mají různá užití a funkce:

Příčestí přítomné již v italštině v podstatě nemá funkci slovesa, ale spadá pod adjektiva nebo substantiva (např. *arrogante* – arogantní, *drzý* nebo *il cantante* – zpěvák). Na rozdíl od příčestí minulého se příčestí přítomné ve slovesné funkci používá jen ojediněle, a to spíše v knižním a úředním jazyce.

Příkladem může sloužit následující věta: „*Si tratta di un prodotto rappresentante l'agricoltura locale.*“¹³⁹ Tato myšlenka může být také vyjádřena pomocí vztažné věty: „*Si tratta di un prodotto che rappresenta l'agricoltura locale.*“¹⁴⁰

Příčestí minulé má více funkcí. Například je součástí složených tvarů mnoha slovesných časů a způsobů jako *passata prossima: Ho ballato*. Stejně jako u příčestí přítomného existují i tvary příčestí minulého s funkcí substantiva nebo adjektiva (např. *fritto* – smažený, *il passato* - minulost). Je poměrně běžně používáno v implicitních větách. Věty, ve kterých je použito, jsou připojeny bez předložky přímo k větě řídicí.

Příčestí je navíc užito i ve složeném tvaru infinitivu minulého a gerundia minulého, a proto se tyto tvary shodují v čísle a rodě s?

¹³⁹ „*Jedná se o produkt reprezentující místní zemědělství.*“

¹⁴⁰ „*Jedná se o produkt, který reprezentuje místní zemědělství.*“

Používá se v následujících implicitních větách:

- Časových (vyjadřuje **předčasnost**): „*Passata la tempesta, tutti uscirono fuori al sole.*“¹⁴¹
- Příčinných: „*Arrabbiato dal suo comportamento, se ne andò.*“¹⁴²
- Podmínkových: „*Pulita bene, sarebbe una bella macchina.*“¹⁴³
- Přípustkových: „*Pur odiato, ha avuto una carriera di successo.*“¹⁴⁴

4.3.8 Trpný rod (passivo)

V italštině i češtině existuje jak činný, tak trpný rod sloves. Nicméně v italštině se trpný rod (*passivo*) používá více než v češtině. V základu funguje převádění činného rodu do trpného obdobně v obou jazycích. Je to vidět z následujícího příkladu: „*Anna preparerà la cena.*“¹⁴⁵ → „*La cena sarà preparata da Anna.*“¹⁴⁶ Transformace probíhá podle následujícího schématu: předmět přímý (oggetto diretto) se mění na → podmět (soggetto). Při převodu slovesného rodu dochází kromě změny tvaru slovesa i k dalším změnám v obou jazycích. Trpný rod mají pouze slovesa tranzitivní. Původce děje se v italštině uvozuje předložkou *da* (Grepl et al. 2008, s. 323; srov. Salvi a Vanelli 2004, s. 67-68).

Opisné pasivum ¹⁴⁷ se tvoří z pomocného slovesa *essere* (případně *venire, andare*, jak je uvedeno níže) a příčestí minulého významového slovesa. Dochází ke shodě příčestí s podmětem v rodě a čísle. Tvoření je identické pro slovesa všech tří slovesných tříd. Trpný rod lze vytvořit ve všech slovesných časech a způsobech. Tvary pasiva v přítomném čase indikativu a *passata prossima* jsou vidět z následující tabulky. Jsou tak ukázány, jako příkladový vzor, tvary pasiva v čase jednoduchém a v čase slovesném:

¹⁴¹ „*Poté co bouře ustala, všichni vyšli ven na slunce.*“

¹⁴² „*Jelikož byl naštván kvůli jejímu chování, odešel.*“

¹⁴³ „*Kdyby bylo dobře umyté, bylo by to pěkné auto.*“

¹⁴⁴ „*Přestože byl nenáviděn, měl úspěšnou kariéru.*“

¹⁴⁵ „*Anna připraví večeři.*“

¹⁴⁶ „*Večeře bude připravena Annou.*“

¹⁴⁷ Existuje i zvrtná podoba pasiva: tvar slovesa je ve 3.osobě singuláru a stojí s pomocným *si*.

Tabulka 23 Trpný rod přítomného času a *passato prossimo* – tvary

	přítomný čas	passato prossimo
io	sono nominato, -a	sono stato , -a nominato, -a
tu	sei nominato, -a	sei stato , -a nominato, -a
lui, lei	è nominato, -a	è stato nominato, -a
noi	siamo nominati, -e	siamo stati , -e nominati, -e
voi	siete nominati, -e	siete stati , -e nominati, -e
loro	sono nominati, -e	sono stati nominati, -e

Pro všechny ostatní slovesné časy a způsoby platí stejný způsob tvoření (*essere* + významové sloveso v přítomnosti) s tím, že sloveso *essere* stojí vyčasované v daném čase či způsobu.

Pro ilustraci tvarů ostatních slov, časů a způsobů je uvedeno sloveso *invitare* (pozvat) vždy v 1. osobě singuláru:

- Imperfektum: *ero invitato/a*.
- Passato remoto: *fui invitato/a*.
- Trapassato remoto: *fui stato/a invitato/a*.
- Trapassato prossimo: *ero stato/a invitato/a*.
- Budoucí čas: *sarò invitato/a*.
- Předbudoucí čas: *sarò stato/a invitato/a*.
- Podmiňovací způsob: *sarei invitato/a*.
- Podmiňovací způsob složený: *sarei stato/a invitato/a*.
- Imperativ: *sii invitato/a*.
- Konjunktiv přítomný: *sia invitato/a*.
- Konjunktiv minulý: *sia stato/a invitato/a*.
- Konjunktiv imperfekta: *fossi invitato/a*.
- Konjunktiv trapassata: *fossi stato invitato/a*.

Jako příkladové věty jsou uvedeny tyto tři následující: „*Siete invitati a casa nostra.*“, „*Quando sarà venduto?*“, „*Buttò via i biscotti perché erano stati leccati dal loro cane.*“¹⁴⁸

Kromě pomocného slovesa *essere* existují v trpném italském rodě ještě varianty s *venire* a *andare*. Varianta se slovesem *venire* se používá se jen s jednoduchými časy. Při použití slovesa *venire* má sloveso a věta dynamičtější charakter, používá se tedy především pro probíhající děj. Toto užití pomocného slovesa se v některých případech projevuje v překladu

¹⁴⁸ „*Jste pozváni k nám domů.*“ „*Kdy bude prodán?*“ „*Vyhodil jsem ty sušenky, protože byly olízané od jejich psa.*“

věty do češtiny. Sloveso v trpném rodu s *essere* se přeloží za pomoci slovesa dokonavého, kdežto s pomocným slovesem *venire* pomocí slovesa nedokonavého. Je to vidět na následujícím příkladu: „*La porta è aperta.*“ Oproti: „*La porta viene aperta.*“¹⁴⁹

Pomocné sloveso *andare* v trpném rodě vyjadřuje povinnost, tedy že něco má být vykonáno. Také je používáno jen v jednoduchých časech. Navíc se uvádí bez původce děje. Jak je vidět následujících příkladu: „*I compiti vanno fatti.*“ „*I libri andavano letti*“¹⁵⁰ (Bahníková et al. 2017, s. 421-422; Hamplová 1994, s. 217-218).

¹⁴⁹ „*Dveře jsou otevřeny.*“ Oproti: „*Dveře jsou otvírány.*“

¹⁵⁰ „*Úkoly musí/mají být udělány.*“ „*Knihy měly/musely být čteny.*“

5 Chyba a její typologie

Pro aplikační část práce je třeba uvést definici a možný pohled na chyby a jejich dělení. Chyba je v moderní metodické teorii i praxi považována za přirozenou součást procesu učení. V případech, kdy se s chybou pracuje správně, může být dokonce prospěšná. A to jak samotným studentům, tak ale i učitelům a lingvistům. Chyba může sloužit především jako forma zpětné vazby, která může studentovi pomoci v jeho dalším pokroku a zlepšení. K němu také pomáhá často doporučovaná oprava vlastní chyby studentem. Pokud si student chybu uvědomí a je schopen si ji sám opravit, pomůže to studentovi se příště lépe a přesněji vyjádřit.

Chyba může být definována jako „odchylka od normy“ (Bronec 1982, s. 20). V této práci je normou míněna spisovná italština. Jev chyby je ale dost široký pojem a může tak zahrnovat různá pojetí chyby a s nimi spojená pojmenování. Některá z nich mohou sloužit jako synonyma, jiná spíše konkretizují druh chyby, například: defekt, omyl, nedostatek, nepochopení, neprávnost atd. (Ondráková 2014, s. 5)

Typologie chyb může být sestavena podle různých hledisek a dělení. Obecně bych tyto typologie jazykových chyb rozdělila na dvě skupiny:

- Klasifikace podle druhu chyby.
- Klasifikace podle příčiny chyby.

Níže uvádím několik používaných typologií chyb od různých autorů. Ty posloužily k definici typologie chyb použitých v této diplomové práci.

Doktor Julian Edge (1989, s. 9–11) se ve své knize *Mistakes and Correction* zabývá chybami z různých hledisek. Mimo jiné rozděluje chyby z pohledu učitele podle toho, zda byl student jazyka schopný chybu sám opravit, či nikoli. Toto dělení zahrnuje kombinaci klasifikace chyb jak podle druhu, tak i podle příčiny. Edge konkrétně dělí chyby podle kritéria znalosti či neznalosti učiva, přičemž zohledňuje psychosomatický faktor ovlivňující studenta. Edge tak definuje tři důležité aspekty, proč k chybě dojde:

- *slips* – „chyby z nedbalosti“. Jedná se tedy spíše o studentovu nepozornost. Student dokáže opravit chybu sám.
- *errors* – student tento druh chyby není schopný opravit sám, přestože by již měl dané učivo nebo mluvnický jev znát. V tomto případě chyby učitel nebo rodilý mluvčí většinou dokáže rozeznat, co chtěl student vyjádřit, a vidí podobnost chyby se správnou formou.
- *attempts* – „pokus“ o komunikaci. Student se snaží vyjádřit něco, co se ještě neučil.

Další možnost dělení chyb přinesli autoři M.Bartram a R.Walton (1991, 20–21). Jejich dělení se zaměřuje na určení srozumitelnosti pro rodilé mluvčí či ostatní studenty jazyka. Z pohledu klasifikace chyb se zaměřují na její druh a doplňují ji o klasifikaci podle následku chyb.

Bartram a Walton se tak přidávají k dalším autorům, kteří poukazují na problematičnost kategorizování chyb (*slips, errors, attempts*), které zastává například výše uvedený Edge. Považují totiž takové dělení za příliš akademické a nevyužitelné v praxi. Dle jejich názoru, je obtížné zjistit, zda se student daný jev již opravdu učil a měl by ho umět, nebo zda se s ním jen letmo setkal a neměl možnost si ho osvojit. Jejich dělení chyb se proto skládá pouze ze dvou aspektů:

- *slips* – které definují stejně jako Edge. Tedy, že se jedná o chyby z nedbalosti, únavy, stresu a dalších psychosomatických důvodů. Neřeší ovšem, zda by byl student schopen chybu opravit, či nikoli.
- *mistakes* – „chybný jazyk“. Jedná se o chyby, kterých se rodilý mluvčí ve svém jazyce normálně nedopouští. Tento jiný pohled se zaměřuje na rozlišení, zda je pravděpodobné, aby se tohoto druhu chyb rodilý mluvčí dopustil, nebo se jedná o chyby z nedbalosti a podobných příčin.

Tyto dvě dělení zaměřující se na druh chyby doplňují autoři ještě o dělení z pohledu následku chyby. Tedy zda chyby brání v komunikaci, či nikoli. Autoři ukazují, že za chybu v pravém slova smyslu by se neměly považovat „gramatické“ chyby, které nemění význam věty. Ano, jsou to stále chyby, odchylky od gramaticky daného standardu, nicméně je rozdíl mezi chybami, které brání komunikaci, a těmi, které ne.

K tomu se váže zajímavá možnost za chybu považovat i *mistakes of omission*, kdy se mluvčí záměrně, z rozličných důvodů, vyhnul komunikaci nebo určitému jevu, jako protiklad k *mistakes of commission*, tedy chyby v tom, co mluvčí vyprodukuje (srov Bartram a Walton 1991, s. 16-18; Kotková 2017, s. 38–9). Jazyk je totiž prostředkem komunikace, a tak nemožnost či blokáce komunikace je vlastně chybou. Pokud se student chce a potřebuje nějak vyjádřit v daném jazyce, ale vyhne se tomu, například kvůli strachu ze selhání či špatné formulace, lze to dle autorů považovat za chybu.

Výše zmínění autoři se ve svých dílech zabývají chybou obecně, případně zkoumají její důležitost a práci s ní, hodící se pro učitele jazyka. Pro účely této práce jsem se dále zaměřila na takové typologie, které by mi pomohly analyzovat testy studentů a prozkoumat lépe

problematiku slovesného italského systému. Relevantní typologie tedy bude taková, která pomůže vyhodnotit gramatická cvičení a psaný projev studentů.

Kotková (2017, s. 42, 45) poukazuje na lingvistickou kategorizaci, podle lingvistického dělení jazykových jevů, kterou používá většina chybově značkových korpusů. Zmiňuje typologie vytvořené pro různé korpusy, které často používají vícestupňové značkování. Velmi praktická a přehledná je zejména práce S. Grangerové (2003) pro korpus *French Interlanguage Database*. Uvádí taxonomii třídimenziálního „tagování“:

- „oblast chyby“
- „kategorie chyby“
- dělení podle „slovního druhu“

Error Domains and Categories

Error Domains		Error Categories	
<F>	Form	<AGL> <MAJ> <DIA> <HOM> <GRA>	Agglutination Upper/lower case Diacritics Homonymy Other spelling errors
<M>	Morphology	<MDP> <MDS> <MFL> <MFC> <MCO>	Derivation-prefixation Derivation-suffixation Inflection Inflection-confusion Compounding
<G>	Grammar	<CLA> <AUX> <GEN> <MOD> <NBR> <PER> <TPS> <VOI> <EUF>	Class Auxiliary Gender Mode Number Person Tense Voice Euphony
<L>	Lexis	<SIG> <CPA> <CPD> <CPV> <CPN> <FIG>	Meaning Adjective complementation Adverb complementation Verb complementation Noun complementation Prefab
<X>	Syntax	<ORD> <MAN> <RED> <COH>	Word order Word missing Word redundant Cohesion
<R>	Register	<RLE> <RSY>	Lexis Syntax
<Y>	Style	<CLR> <LOU>	Unclear Heavy
<Q>	Punctuation	<CON> <TRO> <OUB>	Punctuation confusion Punctuation redundant Punctuation missing
<Z>	Typo		

Obrázek 4 Taxonomie třídimenziálního „tagování“

Kotková (2017) dále poukazuje i na kategorizaci chyb podle způsobu jejich realizace, na tzv. povrchovou klasifikaci. Ta třídí chyby podle toho, jakým způsobem je chyba realizována.

Jedná se o dělení na:

- záměnu prvku,
- vynechání prvku,
- přidání prvku,
- chybný slovosled,
- hybridizaci.

Zajímavá je také kategorizace chyb autorky L. Miličkové (2010, s. 3) v knize *Nejčastější chyby ve francouzštině*. Autorka se ve své knize nezaměřuje na teoretické pojednání o chybách, nýbrž na vytvoření příručky s výčtem chyb, které rozdělila do tří skupin. Autorka uvádí: „První jsou případy, kdy je jev obtížný sám o sobě ve francouzštině a čeština podobný jev nezná (např. používání subjuntivů ve francouzštině).“ „Druhou, nejpočetnější kategorii, tvoří případy, kdy francouzština a čeština používají podobné, ne však stejné jazykové prostředky.“ „Třetí kategorie zahrnuje chyby vzniklé z odlišností spojených s přirozeným vývojem jazyka odlišných reálií.“

Z uvedených příkladů různých pohledů na typologii chyb je vidět, že typologii chyb je možné nakombinovat tak, aby umožnila různá vícedimenzionální dělení a popis chyb. Toho se využívá například v již zmiňovaných korpusových výzkumech, kdy je práce usnadněna a zpřesněna elektronickými nástroji a manažery. Zároveň vícedimenzionální dělení využívají také někteří autoři při větších výzkumech i mimo korpusové zaměření. V následující části práce představím mnou sestavenou dvoudimenzionální tabulku dělení chyb, kterou jsem využila pro jejich zpracování, a typologii chyb, kterou jsem použila k jejich popisu.

6 Cíle aplikační části, stanovené hypotézy a metodologie

Tato kapitola popisuje cíle aplikační části, položené výzkumné otázky a hypotézy. Popisuje metodologii samotného výzkumu a analýzy datového setu studentských testů. Včetně představení autorkou sestavené typologie chyb.

6.1 Cíle a hypotézy

Aplikační část této práce si klade za cíl ověřit hypotézy a položené otázky uvedené v této kapitole a zároveň poukázat na problematiku některých oblastí slovesného systému a předložit možná vysvětlení chyb, kterých se v těchto oblastech studenti dopouštějí.

V teoretické části bylo přiblíženo osvojování jazyka a s ním související teorie. Byl představen také jazykový systém češtiny a italštiny se zaměřením na popis italského slovesného systému a možné typologie chyb. Informace z těchto kapitol umožňují jednak sestavení hypotéz problematických oblastí slovesného systému a zároveň umožňují výzkum v této aplikační části, který bude proveden na základě anonymizovaných písemných testů studentů italianistiky.

Jak bylo ukázáno, v kapitole 2 Osvojování jazyka této práce, při osvojování jazyka dochází k transferu, především z mateřského, ale i jiného cizího jazyka. Kvůli negativnímu transferu často dochází k chybám, proto budou hypotézy částečně vycházet z rozdílností italského a českého systému. Jsou navíc založeny i na specifitě italského systému samého a také na informacích z odborné literatury a dosavadních zkušeností autorky. Problematické oblasti slovesného systému jsou seřazeny podle posloupnosti gramatických jevů z kapitoly 4 Slovesný systém italštiny – základní přehled a odlišnosti vůči češtině. Jako první jsou však uvedené problematické oblasti týkající se všech či většiny slovesných časů a způsobu. Tyto hypotézy jsou následně ověřeny v další kapitole této práce.

Hypotézy jsou stanoveny takto:

Hypotéza 1: Nepravidelné tvary: Problematické jsou pro studenty nepravidelné tvary sloves. Jsou přítomny napříč časy a způsoby. Pravděpodobně se však nejvíce chyb vyskytuje v častěji používaných časech a způsobech. Nejvíce chyb v nepravidelných slovesech lze očekávat u následujících tří slovesných časů: přítomný čas a *passato prossimo* a *passato remoto*. U prvních dvou kvůli frekvenci jejich použití a u *passato remoto* naopak kvůli tomu, že se s ním studenti moc neseťkají, kromě gramatických testů a literatury, kterou

ne všichni čtou často. Navíc také kvůli větším nepravidlostem v tvoření než u ostatních slovesných časů.

Hypotéza 2: Vykání: Problematické je pro studenty správné používání tvarů pro vykání. Především na nižších jazykových úrovních.

Hypotéza 3: Valence – předložky: Problematický je pro studenty výběr a použití předložek vázající se povinně k některým slovesům.

Hypotéza 4: Pomocná slovesa – *avere a essere*: Problematický je pro studenty správný výběr pomocného slovesa u slovesných časů a způsobů, které ho obsahují.

Hypotéza 5: *Passato remoto*: Problematické je pro studenty tvoření toho slovesného času, jelikož se s ním nesetkávají či ho nepoužívají tak často. Navíc II. slovesná třída má více paradigmat tvoření.

Hypotéza 6: Minulé časy – *passato prossimo a imperfektum* – Problematický je pro studenty správný výběr a použití minulých časů v italštině, jelikož čeština nemá zvláštní formy pro relativní slovesné časy a jako relativní jsou používány formy pro časy absolutní. Navíc perfektivnost a imperfektivnost odlišuje kategorií vidu. Studenti často tyto dva časy zaměňují.

Hypotéza 7: Minulé časy – *passato remoto a imperfektum* – Problematický je pro studenty správný výběr a použití minulých časů v italštině, jelikož čeština nemá časy relativní a perfektivnost a imperfektivnost odlišuje kategorií vidu. Často tyto dva časy zaměňují.

Hypotéza 8: Sousednost časová: Problematické je pro studenty pochopení a dodržení souslednosti časové, jelikož čeština používá jen časy absolutní.

Hypotéza 9: Rozkazovací způsob: Problematické je pro studenty tvoření rozkazu, jelikož se některé tvary mohou plést s tvary přítomného času. Navíc záporný rozkaz pro 2. osobu singuláru má jako jediný tvar infinitivu.

Hypotéza 10: Konjunktiv: Problematické je pro studenty pochopení a užití konjunktivu, jelikož jím čeština nedisponuje.

Hypotéza 11: Podmínkové věty: Problematické jsou pro studenty podmínkové věty, a to druhé a třetí podmínky, protože se v italštině užití slovesného způsobu neshoduje plně s tím v češtině.

Hypotéza 12: Trpný rod: Problematické je pro studenty správné tvoření pasiva složených časů. Složené tvary sloves (u některých sloves) již obsahují vyčasované sloveso *essere* spolu s příčestím minulým, a tak je možné, že studenti si spletou tvoření daných složených tvarů aktivní a pasivní formy.

Výzkumné otázky:

Ze získaných dat z kvantitativní analýzy získám odpověď na otázky:

- 1) V čem studenti nejvíc chybují, z pohledu:
 - Domény
 - Kategorie
 - Jevu
 - Typu chyby
- 2) Je pro studenty nějaký typ cvičení problematický?
- 3) Jak se chybovost projevuje v jednotlivých ročnících?
- 4) Jaké jsou potenciální příčiny chyb?

6.2 Metodologie

6.2.1 Sběr dat a analýza

Tradičně analýza chyb sestává z následujících kroků: sběr dat, identifikace, popis, vysvětlení a evaluace chyb. Podle Kotkové (2017, s. 39–40) je pro realizaci evaluace u tohoto typu analýzy potřebné dodatečné dotazníkové šetření, které by ukázalo vliv chyby na adresáta – mluvčího jazyka. Tento krok tato práce neobsahuje, tedy realizuje první čtyři části postupu.

V případě tohoto výzkumu byla data získána z písemných testů, které byly již předem opraveny kompetentními osobami, vyučujícími daných předmětů italštiny. Jedná se o autentické testy studentů 1-3. ročníku bakalářského studia italianistiky na Univerzitě Karlově. Testy jsou z gramatických seminářů, ze seminářů *Tipologie testuali e laboratorio di scrittura in italiano* a z písemné části státní bakalářské zkoušky. Tyto typy testů byly vybrány, jelikož první typ seminářů reprezentuje gramatická cvičení, ve kterých lze zkoumat chyby týkající se sloves. V případě druhého typu seminářů lze chyby zkoumat ve slohových pracích studentů.

Data byla zkoumána anonymně. Místo jmen žáků byl testům přiřazen unikátní anonymní identifikátor ve formě „Tx“, T jako test a poté přiřazené číslo, první test je tedy označen „T1“ a poslední „T138“.

Data, která jsou předmětem analýzy, by měla být homogenní. Jelikož analýza probíhala anonymně, nelze potvrdit homogenost respondentů, co se týče kritéria věku a pohlaví.

U klíčových parametrů pro tuto analýzu homogenost zajištěna byla, a to následovně:

- Jedná se o studenty FFUK bakalářského oboru italianistiky.
- Studijní předměty vedli stejní učitelé, s týmž doporučeným studijním plánem.
- Data lze analyzovat podle jednotlivých ročníků – jazykové úroveň dle Evropského referenčního rámce by měla být přibližně následující:
 - Úroveň studentů 1. ročníku = A2-B1.
 - Úroveň studentů 2. ročníku = B2
 - Úroveň studentů 3. ročníku = C1.
- Pokud testy obsahovaly více různých cvičení, byla pro analýzu vybrána pouze ta, která umožňovala zkoumání slovesného systému.

Cvičení byla pro účely analýzy rozdělena na pět typů:

- I. cvičení cloze
- II. obecné doplňovací cvičení,
- III. konkrétní doplňovací cvičení, konkrétní transformační cvičení,
- IV. vlastní psaný text,
- V. cvičení multiple choice.

Každý z těchto typů cvičení umožňuje lépe ověřit určitý okruh znalostí a dovedností. S tím pak mohou souviset i vyskytující se typy chyb:

- Cvičení cloze – tento typ cvičení se skládá z úryvku textu, ve kterém jsou vynechaná místa původních slov. Studenti v něm nemají dána slova, se kterými by dál pracovali (například vyčasovali zadané sloveso), ale musí sami vymyslet vhodné slovo. Navíc se může jednat o jakýkoli slovní druh hodící se na vynechané místo. Pro studenty tím tento typ testování bývá náročný. Jelikož jsou doplňované různé slovní druhy, může se stát, že slovesa bude potřeba doplnit v méně případech, tedy i přes náročnost cvičení se může vyskytovat málo chyb zkoumaných v této práci. Zadání obvykle vypadá následovně: „*Completi il testo con una parola adeguata in ogni spazio. Le parole unite da apostrofo valgono come una sola parola.*“
- Obecný doplňovací cvičení – tento typ testovacích cvičení obsahuje zadání zaměřující se na více gramatických jevů, nikoli jen na jeden konkrétní. Obsahuje daná slovesa v závorkách, se kterými žáci dále pracují. Zadání může být například: „*Completi il testo con i verbi nel tempo, modo e diatesi adeguati.*“
- Konkrétní doplňovací cvičení – tento typ testovacích cvičení obsahuje zadání zaměřující se na jeden konkrétní gramatický jev. Obsahuje daná slovesa v závorkách nebo předepsané věty. Zadání může být například: „*Completi il testo mettendo i verbi tra parentesi al tempo adeguato del congiuntivo.*“

- Konkrétní transformační cvičení je podobné konkrétnímu doplňovacímu testu v tom smyslu, že studenti mají dána slovesa, se kterými pracují a také konkrétní gramatický jev, v rámci, kterého slovesa přetvářejí. Nicméně někdy musí kromě slovesa upravit i zbytek věty. Jedná se například o převádění činného rodu do rodu trpného: „*Trasformi le frasi da attive in passive.*“
- Vlastní psaný text – jedná se o slohové práce na různá témata. Občas je těžké rozhodnout, zda se studenti dopustili chyby a případně o jaký typ chyby se jedná. Někdy totiž student napíše nesrozumitelnou větu a je možný různý výklad chyb. Jindy se žák vyjádří gramaticky správně, ale způsobem, jakým by to roditelý mluvčí neudělal. Zadání může být například: „*Svolga una delle seguenti tracce. L'elaborato deve essere conforme alla tipologia testuale indicata nella traccia e compreso tra un minimo di 30 e un massimo di 50 righe (circa 450 parole). Al termine indichi il numero delle parole del Suo elaborato.*“ Poté následují 2 – 3 tematická zadání, ze kterých si může student vybrat.
- Cvičení multiple choice – neboli cvičení s výběrem možností, jedná se o úlohu s výběrem odpovědí ze zadaného seznamu. Zadání může být například: „*Completate scegliendo tra le forme proposte.*“

Celkově bylo analyzováno 138 testů = 46 za každý ročník. Ovšem, jak již bylo zmíněno, některé testy obsahovaly více cvičení, tedy u většiny testů bylo možné sledovat více chyb či možností chybování a často i v rámci různých typů cvičení.

Postup identifikace, popisu a vysvětlení chyb byl následující:

- Počáteční procházení testů pro přehled výskytu chyb a typů cvičení.
- Sestavení systému zápisu a třídění chyb vycházející z odborné literatury a vzorových typologií.
- Označení testů unikátním anonymním identifikátorem.
- Zapsání testů do připravené excelové tabulky.
- Dodatečná modifikace tabulky na základě dalších potřeb analýzy.
- Realizace výpočtů na základě testů, informací vypsanych v tabulce a vlastních poznámek. Následně pak konkrétní rozbor chyb se snahou vysvětlit jejich příčinu.

Dále bude představena vlastní užitá typologie klasifikace chyb.

6.2.2 Vlastní typologie chyb – tabulka

Pro zápis a analýzu chyb byla autorkou práce sestavena jejich typologie, podle které vytvořila hodnotící excelovou tabulku. Ta vznikla kombinací na základě vzoru modelových typologií z načtené literatury a na základě vyzorovaných chyb v testech, které byly analyzovány. Analýza jednotlivých testů byla zaměřena především na gramatické chyby, na gramatickou správnost a nesprávnost použití a tvoření sloves, tedy na to, zda jsou v souladu s gramatickými pravidly. Gramatika, tak jak je pojmána tradičně, zahrnuje vždy morfologii a syntax (Čermák 2011, s. 112, 130–131). Právě morfosyntaktické chyby jsou v analýze

sledovány. Pro tento výzkum bylo ale vhodné dále analyzovat také chyby ortografické a lexikální, tedy chyby týkající se slovní zásoby a zapsání zvukové podoby jazyka písmem.

Pro analýzu získaných dat byl použit nástroj Excel, který obsahuje tři listy, které jsou rozděleny podle ročníku studia. V rámci každého listu se vždy objevuje tabulka s typologiemi chyb pro zápis jejich počtu a další tabulky týkající se vždy jedné kategorie pro zápis konkrétních chyb podle kategorií. Dále jsou doplněny o „legendu“, která vysvětluje značení testů a gramatických cvičení.

Tabulka obsahuje vyčíslení chyb podle výše zmíněného dělení. Dále navíc poskytuje konkretizaci chyb a krátký komentář k chybám. Na následujícím Obrázek 5 je vidět tabulka s typologiemi chyb pro zápis jejich počtu již s konkrétními čísly z 2. ročníku:

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1	Doména	morfosyntax							
2	kategorie	shoda v přítčestí	osoba a číslo	čas	způsob	neřinitní tvary	zvrtná slovesa	rod	pomocná slovesa
3	počet	0	25	81	37	25	2	22	4
4	%	0%	13%	41%	19%	13%	1%	11%	2%
5									
6									
7	Doména	lexikum							
8	kategorie	význam	valence	neexistující/deforované slovo					
9	počet	9	35	0					
10	%	20%	80%	0%					
11									
12	Doména	ortografie							
13	kategorie	označení přízvuku	gemináty	jiná pravopisná chyba					
14	počet	8	5	1					
15	%	57%	36%	7%					
16									
17									
18									
19	Doména	ostatní							
20	kategorie	ostatní							
21	počet	13							
22	%	100%							

Obrázek 5 Typologie chyb pro zápis počtu chyb – 2.ročník

Další Obrázek 6 ukazuje část tabulky týkající se kategorie času pro zápis konkrétních chyb. Jedná se o tabulku s chybami v 1. ročníku.

L	M	N	O	P	Q
Čas					
	Nález	Typ chyby	Jev	Poznámky	
	T4 (III.)	tvar	passato remoto	*decisemmo	
	T6 (III.)	tvar	passato remoto	*sorrìde x sor	
	T6 (III.)	tvar	passato remoto	*venderemmi	
	T7 (III.)	tvar	passato remoto	sorìde x soris	
	T10 (III.)	tvar	passato prossimo	*ricetto x ricè	
	T10 (III.)	tvar	passato remoto	*nascue x nac	
	T11 (III.)	tvar	passato prossimo	*esconi x usc	
	T13 (III.)	tvar	passato remoto	*dette x disse	
	T17 (III.)	tvar	passato remoto	*nasque x na	
	T18 (III.)	tvar	passato remoto	*diese x died	
	T20 (III.)	tvar	passato remoto	*ebbono x eb	
	T21 (III.)	záměna	trapassato prossim	kontext - *ha	
	T22 (III.)	tvar	passato remoto	*perdó x pers	
	T22 (III.)	tvar	passato remoto	*nasco x nac	
	T22 (III.)	tvar	passato remoto	*chiedó x chi	
	T22 (III.)	tvar	passato remoto	*ebbireno x e	
	T24 (III.)	záměna	trapassato prossim	*partirono x e	
	T24 (III.)	záměna	trapassato prossim	*desiderò x h	

Obrázek 6 Kategorie času 1. ročníku

Vytvořená tabulka je dvoudimenzionální s dělením podle:

- Domény:
 - Morfosyntax,
 - Lexikum,
 - syntax,
 - ortografie,
 - ostatní.
- Kategorie:
 - u morfosyntaxe: osoba a číslo, čas, způsob, nefinitní tvary, pomocná slovesa, zvrtná slovesa, rod a shoda v přičestí,
 - u lexika: význam, valence, neexistující/deformované slovo,
 - u ortografie: značení přízvuku, gemináty a jiná pravopisná chyba.
 - u ostatní: ostatní.

Detail chyb je zaznamenán v tabulkách odpovídajících vždy dané kategorii, v následujícím uspořádání atributů:

- Nález = číslo testu (kód pro typ cvičení) – například „T1 (I.)“
- Jev = konkretizace chybného gramatického jevu
- Typ = konkretizace typu chyby
- Poznámky = prostor pro poznámky pro vyhodnocení dané chyby nebo zapsání konkrétní chyby a oproti tomu správné odpovědi.
 - Chybě vždy předchází znak hvězdičky „*“ – například *nascue x nacque.
 - Pokud poznámka začíná slovem “-kontext”, značí to, že chyba závisí na kontextu celé věty nebo celého odstavce či dokonce celého textu úlohy.

- V rámci poznámek je někdy navíc uveden možný důvod chyby nebo další postřehy. Tyto poznámky jsou určeny pro lepší a rychlejší orientaci autorky v testech a jako podklad pro postup při analýze.

Stanovení a rozřazení jednotlivých kategorií v rámci domén bylo autorkou vytvořeno pro potřeby analýzy. Některé jevy či dělení by bylo ovšem možné realizovat i jiným způsobem než tím uvedeným. Typologie a dělení byly ovšem důsledně promyšleny a modifikovány tak, aby byly funkční. Problematiku dělení chyb zejména těch gramatických přiznává například Ondráková (2014, s. 44-45) a dále komentuje, že ani dostupná literatura často neposkytuje jasné dělicí hranice.

Například v analýze této práce byly v rámci chyb morfologického charakteru zkoumány chyby flektivní morfologie, a nikoli slovtvorné. Tyto morfologické chyby se tedy odvíjí od časování sloves (případně špatného výběru slovesného času či způsobu). Někteří autoři jako Sylviane Grangert (2003) však za morfologické chyby považují jen ty týkající se slovtvorby a vymezují vedle lexika a syntaxe i gramatické chyby, do kterých řadí: třídu, pomocné sloveso, rod, číslo, způsob, osobu, čas a vid. V této práci je však použito třídění, kdy jsou v rámci domény morfosyntaxe uvedeny také konkrétně výše zmíněné kategorie třídy, osoby, čísla apod.

Jelikož se tato práce zaměřuje z italského jazykového systému pouze na ten slovesný, nebyly blíže zkoumány syntaktické chyby, které by souvisely s jinými slovními druhy než se slovesy. Nebyl tak například zkoumán slovosled. Dále také data analýzy neobsahují chyby fonetické, jelikož byly analyzovány pouze písemné testy.

Užitá typologie je lingvisticky zaměřená, a tudíž nezmiňuje některé jiné možné druhy chyb jako například chyby z únavy. Mohly se totiž vyskytnout různé faktory, které ovlivnily výkon studentů, ať už momentální (únava, stres, prostředí učebny), nebo dlouhodobější (ztížené domácí podmínky, porucha učení u jedince, forma výuky – např. při pandemii covidu – 19). Ve zkoumaném vzorku dat by se neměly vyskytovat chyby z důvodu neznalosti látky (pokud studenti navštěvovali hodiny a učili se), protože testy byly zadáné na probranou látku daného semestru.

7 Podrobná analýza chyb a závěr výzkumu

Rozbor chyb se skládá ze dvou částí. První částí je kvantitativní analýza testů, tedy vyčíslení chybovosti. Na tuto analýzu navazuje druhá část, rozbor výsledků s komentářem zohledňujícím složení testů, charakteristiku studia dle jednotlivých ročníků a další faktory.

Práce poskytuje analýzu autentických testů, které nebyly uměle vytvořeny pro účely jedné studie. To může dodat výsledkům důvěryhodnost a využitelnost například pro učitele oboru. Na druhou stranu z toho plynou jistá omezení. Jelikož testy nejsou v rámci jednotlivých ročníků uniformní, skládají se z různých cvičení. Počet, typ cvičení a jejich náročnost může ovlivnit vznik chyb. Tento a další důležité faktory chybovosti jsou blíže komentovány u výsledků analýzy. Vzhledem k částečné různorodosti testů a dalších faktorů jsou výsledky kvantitativní analýzy ilustrativní.

Komentovaný rozbor chyb se bude snažit poskytnout mimo jiné možné příčiny chyb. Vysvětlení chyb je složité, jelikož mnohdy nelze příčinu určit jednoznačně a může se jednat o kombinaci více faktorů. Rozbor je proto uskutečněn na základě kombinace více aspektů jako například:

- lingvistického hlediska komparace italštiny a češtiny,
- znalosti didaktických a lingvistických materiálů,
- nastudování struktury a oprav testů,
- znalosti studijního plánu a obsahu výukových hodin.

Z lingvisticko-didaktického hlediska lze konstatovat, že chyby, které se vyskytly v testech, mohou mít vzhledem k procesům osvojování jazyka následující charakter (Kotková 2017, s. 46–47):

- chyby interlingvální – způsobené jazykovým transferem,
- chyby intralingvální – nesprávné uplatnění pravidel cílového jazyka (italštiny),
- chyby naučené – způsobené vyučovacím procesem,
- chyby strategické – způsobené učebními strategiemi.

7.1 Výsledky analýzy

V této části jsou prezentovány výsledky kvantitativní analýzy. Zkoumány jsou pouze chyby týkající se sloves. Jednotlivé chyby jsou přiřazeny k tomu jevu, v němž byla chyba realizována. Například u typu chyb, kdy dochází k záměně, je poté přiřazení chyby následující: má-li být užit předminulý čas *trapassato prossimo*, ale je užit minulý čas *passato prossimo*, je chyba kvalifikována jako chyba ve slovesném čase *trapassata prossima*.

Rozložení chyb, včetně detailnějšího pohledu, je vidět z tabulek níže. Ty jsou seřazeny následovně:

- Tabulka 1 s počty chyb dle všech domény.
- Tabulka 2 s chybami dle všech kategorií.
- Tabulky 3–8 demonstrují konkretizaci chyb v rámci kategorie. Jedná se o tabulky dle jevu a typu chyby pro kategorii času, poté pro kategorii způsobu, a nakonec pro kategorii nefinitních tvarů.
- Tabulka 9 s výsledky podle typu cvičení.

Tabulka 24 zobrazuje chyby dle domény, které jsou rozřazené na 4 domény:

- morfosyntax, lexikum, ortografii a ostatní.

Z výsledných čísel je vidět, že většina všech chyb je realizována v rámci domény morfosyntaxe. Ta tvoří 71 % všech chyb. Poté následuje s 15 % zastoupení ze všech chyb doména lexika, následně s 9 % doména ortografie a nakonec s 5 % doména ostatní.

Tabulka 24 Chyby dle domény

Domény	počet chyb			Celkem	Celkem %
	1.ročník	2.ročník	3.ročník		
morfosyntax	155	196	128	479	71%
lexikum	1	44	56	101	15%
ortografie	20	14	25	59	9%
ostatní	4	13	17	34	5%

Tabulka 25 zobrazuje chyby dle kategorie, které jsou rozřazené do 15 kategorií:

- shoda v příčestí, osoba a číslo, čas, způsob, nefinitní tvary, zvrtná slovesa, rod, pomocná slovesa, význam, valence, neexistující/deformované slovo, označení přízvuku, gemináty, jiná pravopisná chyba a ostatní.

Největší procento chyb ze všech kategorií má čas (27 %) a způsob (21 %). Naopak k chybám prakticky nedochází u zvrtných sloves (1 %) a neexistujícího/deformovaného slova (1 %) a u jiné pravopisné chyby (0 %).

Tabulka 25 Chyby dle kategorie

Kategorie	počet chyb			Celkem	Celkem %
	1.ročník	2.ročník	3.ročník		
shoda v příčestí	8	0	4	12	2%
osoba a číslo	15	25	14	54	8%
čas	74	81	30	185	27%
způsob	50	37	55	142	21%
nefinitní tvary	2	25	7	34	5%
zvratná slovesa	2	2	4	8	1%
rod	1	22	6	29	4%
pomocná slovesa	3	4	8	15	2%
význam	0	9	31	40	6%
valence	1	35	20	56	8%
neexistující/deformované slovo	0	0	5	5	1%
označení přízvuku	1	8	10	19	3%
gemináty	19	5	14	38	6%
jiná pravopisná chyba	0	1	1	2	0%
ostatní	4	13	17	34	5%

V rámci kategorií času, způsobu a nefinitních tvarů je vyčleněno dělení chyb ještě detailněji na „jev“ a „typ“. Byly pod ně zařazené následující chyby:

Kategorie Čas

- Jev: konkrétní slovesné časy italštiny: minulé časy, přítomný čas, budoucí časy.
- Typ chyby:
 - Tvar – chyby v kmeni či koncovce slovesa, týkající se koncovek časů, alomorfie kmenu a celkově nepravidelných tvarů sloves. Do těchto chyb se nepočítají chyby řazené pod ortografii, které byly vyčleněny jako chyby v geminátách, značení přízvuku a jiných ortografických chyb.
 - Záměna – chyby ve výběru slovesného času, například záměna jednoho slovesného času za jiný či záměna slovesného času za slovesný způsob či nefinitní tvar.

Tabulka 26 zobrazuje chyby dle jevu v rámci kategorie času. U jevu se objevují nejvíce chyby v:

- *passatu remoto* (50 %) a nejméně naopak u *presente indicativo* 5 %.

Tabulka 26 Chyby dle jevu v kategorii čas

Jev chyby	počet chyb			Celkem	Celkem %
	1.ročník	2.ročník	3.ročník		
passato remoto	43	52	10	105	50%
passato prossimo	8	6	17	31	15%
trapassato prossimo	13	3	3	19	9%
imperfetto	8	20	12	40	19%
futuro semplice	2	1	3	6	3%
presente indicativo	0	0	10	10	5%

V rámci kategorie času u typu chyb převažují chyby v záměně (57 %), což zobrazuje následující Tabulka 27.

Tabulka 27 Chyby dle typu chyb v kategorii čas

Typ chyby	počet chyb			Celkem	Celkem %
	1.ročník	2.ročník	3.ročník		
tvar	46	37	6	89	42%
záměna	28	45	47	120	57%
tvar/záměna	0	0	2	2	1%

Kategorie způsob

- Jev: konkrétní slovesné časy italštiny: minulé časy, přítomný čas, budoucí časy.
- Typ chyby:
 - Tvar – chyby v kmeni či koncovce slovesa, týkající se koncovek časů, alomorfie kmenu a celkově nepravidelných tvarů sloves. Do těchto chyb se nepočítají chyby řazené pod ortografii, které byly vyčleněny jako chyby v geminátách, značení přízvuku a jiných ortografických chyb.
 - Záměna – chyby ve výběru slovesného času, například záměna jednoho slovesného času za jiný či záměna slovesného času za slovesný způsob či nefinitní tvar.

V rámci kategorie způsobu se u „jevu“ objevuje nejvíce chyby v *congiuntivo imperfetto* s 30 % ze všech chyb v jevech v rámci kategorie způsobu. Nejméně chyb je u *imperativo*, které představuje 5% z chyb jevů této kategorie, jak ilustruje Tabulka 28 níže.

Tabulka 28 Chyby dle jevu v kategorii způsob

Jev chyby	počet chyb			Celkem	Celkem %
	1.ročník	2.ročník	3.ročník		
imperativo	2	0	4	6	5%
condizionale semplice	15	0	2	17	15%
condizionale composto	10	0	7	17	15%
congiuntivo presente	2	7	5	14	12%
congiuntivo passato	5	8	1	14	12%
congiuntivo imperfetto	12	16	7	35	30%
congiuntivo trapassato	4	6	4	14	12%

Tabulka 29 zobrazuje chyby dle typu chyby v rámci kategorie způsobu. Je vidět, že jasně převažuje typ chyby „záměna“, který tvoří 78 % všech chyb v rámci kategorie způsobu, zatímco typ chyby „tvar“ reprezentuje 22 %.

Tabulka 29 Chyby dle typu chyb v kategorii způsob

Typ chyby	počet chyb			Celkem	Celkem %
	1.ročník	2.ročník	3.ročník		
tvar	18	5	3	26	22%
záměna	32	32	27	91	78%

Kategorie Nefinitní tvary

- Jev: konkrétní nefinitní neboli neurčité slovesné tvary italštiny: gerundium, participium a infinitiv.
- Typ chyby:
 - Tvar – chybně utvořená forma slovesa. Do těchto chyb se nepočítají chyby řazené pod ortografii, které byly vyčleněny jako chyby v geminátách, značení přízvuku a jiných ortografických chyb.
 - Záměna – chyby ve výběru nefinitního slovesného tvaru, například záměna jednoho nefinitního tvaru za jiný či záměna slovesného nefinitního tvaru za určitý slovesný tvar.

Tabulka 30 zobrazuje chyby dle jevu v rámci kategorie nefinitní tvary. Z výsledků vyplývá, že v rámci kategorie nefinitních tvarů se jich vyskytuje 38 % v *gerundio presente* a 35 % v *participio passato*. Následuje *infinito presente* tvořící 15 % chyb. Nejméně chyb se objevuje u *infinito passato* a *gerundio passato* pouze 6 %.

Tabulka 30 Chyby dle jevu v kategorii nefinitní tvary

Jev chyby	počet chyb			Celkem	Celkem %
	1.ročník	2.ročník	3.ročník		
participio passato	2	10	0	12	35%
gerundio presente	0	13	0	13	38%
gerundio passato	0	1	1	2	6%
infinito presente	0	0	5	5	15%
infinito passato	0	1	1	2	6%

V rámci kategorie nefinitních tvarů se u „typu chyby“ objevují chyby pouze v záměně, tvořící tak 100 % typu chyb kategorie nefinitních tvarů, jak zobrazuje 31 níže.

Tabulka 31 Chyby dle typu chyb v kategorii nefinitní tvary

Typ chyby	počet chyb			Celkem	Celkem %
	1.ročník	2.ročník	3.ročník		
tvar	0	0	0	0	0%
záměna	2	25	7	34	100%

Tabulka 32 zobrazuje chyby dle typu cvičení. Jedná se o 5 typů cvičení:

- cvičení cloze, obecné doplňovací cvičení, konkrétní doplňovací cvičení, vlastní psaný text a cvičení multiple choice.

Tabulka 32 Chyby dle typu cvičení

Typ cvičení	počet chyb			Celkem	Celkem %
	1.ročník	2.ročník	3.ročník		
"cloze"	0	30	12	42	6%
obecné	49	103	26	178	26%
konkrétní	110	134	30	274	41%
psaný text	0	0	159	159	24%
multiple choice	21	0	0	21	3%

Z výsledků vyplývá, že největší procentuální zastoupení chyb z celkového počtu chyb se vyskytuje u konkrétního doplňovacího cvičení (41 %), a naopak nejméně jsou zastoupeny chyby u cvičení multiple choice (3 %). Je ovšem třeba podotknout, že počet chyb je ovlivněn faktem, že některé typy cvičení a testů se objevují jen v určitých ročnících studia. Nejméně zastoupený typ cvičení multiple choice se objevuje pouze v 1. ročníku studia. Cvičení typů cloze je součástí testů 2. a 3. ročníku a psaný text se vyskytuje pouze ve 3. ročníku. Pouze konkrétní a obecné doplňovací cvičení se objevuje ve všech třech ročnících a je zajímavé,

že více chyb se vyskytuje v konkrétním doplňovacím cvičení, přestože bývá snazší než obecné doplňovací cvičení. Zajímavé je sledovat chybovost v rámci jednotlivých ročníků, což je blíže rozebráno v následující podkapitole Rozbor podle ročníku.

7.2 Rozbor podle domény, kategorie, jevu, tvaru a nejčastější chyby s příklady z testů

Analýza chyb pokračuje komentovaným rozbořem chyb. Nejprve z pohledu domény v kombinaci s kategorií a případně jevem a typem chyb: tvar vs. záměna. Následně je realizován souhrnný rozbor v rámci ročníků. Jednotlivé rozbořy spolu však souvisí a prolínají se.

7.2.1 Doména Morfosyntax

Pod doménu morfosyntaxe jsou v této analýze řazeny kategorie: osoba a číslo, čas, způsob, nefinitní tvary, pomocná slovesa, zvrtná slovesa, rod a shoda v přičestí. Jedná se o doménu s největším procentem chyb. Dále jsou rozebrány chyby u jednotlivých kategorií.

Kategorie Osoba a číslo

Obsahuje chyby, kdy studenti napíší tvar slovesa odpovídající jiné gramatické osobě a číslu, než jaké jsou požadované. Celkem je chybovost v této kategorii za všechny ročníky vůči ostatním kategoriím značná. Studenti v ní chybují v každém ročníku.

Zdá se, že se jedná o dva typy chyb, které souvisí s určitým typem cvičení. Jsou případy kdy, si jsou studenti nejspíš vědomi, jakou osobu a čas daná úloha vyžaduje, ale nepamatují si či si spletou koncovku. Může se jednat o případy s jasným zadáním úlohy na konkrétní jev, ve které je předepsaná věta a studenti mají pouze doplnit správný tvar zadaného slovesa:

- Příklad zadání: *Formate l'imperativo: (Ballare – tu) ... con me.*
- Chybné řešení: *Balli¹⁵¹ con me. T13 (III.)¹⁵²*

Dále chyby v osobě a čísle nastávají, pokud studenti špatně určí podmět věty. To se obvykle děje v náročnějších zadáních úloh, především ve cvičeních, kdy se tvary sloves doplňují do

¹⁵¹ Chyby jsou vyznačeny tučně.

¹⁵² U vět je vždy napsán identifikátor testu, který chybu obsahuje (v některých případech obsahuje tu samou chybu více testů, ale je vybrán jeden zastupující).

delšího textu, u kterého je nutné jeho celkové pochopení a je třeba vzít v úvahu věty předcházející nebo následující.

- Příklad zadání: *Completi il testo con una parola adeguata in ogni spazio. Eventuali parole unite da apostrofo valgono come una sola parola, p.es. l'ora.*
- Chybné řešení: *...Viaggiare e leggere sono due passioni (che)¹⁵³, spesso, vanno di pari passo. E (se) si è abbastanza fortunati e determinati, può anche trasformarsi in un lavoro... T63 (I.)*

Někdy však chybují i ve cvičení, u kterých stačí správně určit podmět dané věty bez ohledu na okolní věty. Tento typ chyb se objevuje dokonce i ve slohových pracích studentů, ve kterých věty vytvářejí sami:

- Příklad chybné věty studenta: *La fauna e flora cambia. T27 (IV.)*

Nejčastější chyby:

- Záměna 3. osoby jednotného čísla a 3. osoby množného čísla. To souvisí především s určením podmětu několikanásobného, kdy studenti mají tendenci užít jednotné číslo místo množného: *La fauna e flora cambia.*
- Chyby v imperativu, jelikož se koncovky tvarů imperativu částečně shodují s tvary přítomného času indikativu a studenti si je pletou: *Tu balli con me.*
- Chyby v delších náročnějších textech, ve kterých se objevují slova, která nejspíš někteří studenti neznají, nebo je struktura textu náročná. To je vidět z následujícího případu nejfrekventovanější konkrétní chyby, které se dopustilo několik studentů.

Jedná se o složitější text, ve kterém na více místech studenti chybují nejen v čísle a osobě. Pro správné doplnění odpovědi, ve které studenti chybují, stačí dobře analyzovat pouze větu, ve které se sloveso nachází. Nicméně je vidět, že buď studenty mate spleť text, nebo neznají dané sloveso (*scorgere*). Je uvedena delší část textu pro dokreslení:

- *Troppo tardi: la fata (si accorse) della loro presenza. (Si copri) anche il volto con i biondi capelli e (fuggì) verso il lago, così rapida e leggera che l'erba non (si piegava) neppure sotto i suoi passi. (Seguendo) il loro primo impulso, i pastorelli la (inseguirono), ma la (persero) in breve di vista e, (giunti) sulla riva, (si fermarono), per cercare una traccia che non (potevano/poterono) trovare. A un tratto, sull'altra sponda del lago, scorse una grossa serpe dalle squame d'oro che (brillava) al sole. T77 (II.)*

¹⁵³ V závorkách jsou doplněny správné odpovědi, které měli studenti napsat, ale na které v tomto případě autorka nechce upozorňovat.

Ve cvičení typu cloze může být více hodících se či vyučujícím akceptovatelných odpovědí.

Kategorie Čas

Tato kategorie obsahuje chyby ve tvoření forem slovesného času a v jeho užití. Dohromady se v analyzovaných testech objevují všechny slovesné časy italštiny, a to jak všechny časy minulé a budoucí, tak samozřejmě čas přítomný. Chyb v časech se studenti dopouštějí ve všech typech cvičení testů.

Jedná se o kategorii s největším procentuálním zastoupením chyb. Právě kvůli nejvyššímu zastoupení a rozličnosti chyb je u ní proveden podrobnější rozbor než u ostatních kategorií.

Z celkových 673 chyb je jich 185 pouze v čase, tedy tvoří 27 % ze všech chyb, což je nejvíce ze všech kategorií.

Rozložení typu chyby – chyba ve tvaru sloves vs. chyba v záměně slovesných časů – je poměrně vyrovnané:

- 57 % ze všech chyb v čase je v záměně slovesných časů,
- 42 % v tvaru sloves u jednotlivých slovesných časů.

Zbývající 1 % tvoří „typ/záměna“, týká se pouze dvou případů, kdy nelze určit, o jaký typ chyby se jedná. Chybovost ve tvarech od 1. do 3. ročníku se postupně snižuje, a naopak přibývá chyb v záměně.

V rámci jevu této kategorie byla zkoumána chybovost v jednotlivých slovesných časech. Celkově je v testech možné dopustit se chyby v jakémkoli slovesném čase italštiny. Nicméně zaměření jednotlivých cvičení na konkrétní časy, například časté zacílení na *passato remoto*, může také ovlivnit počet chyb u jednotlivých časů. Právě v *passatu remoto* se vyskytuje nejvíce chyb ze všech slovesných časů a to 50 %. Dále následují chyby v imperfektu s 19 % ze všech zastoupených časů a poté chyby v *passatu proximo* tvořící 14 % ze všech zastoupených časů. Celkově cvičení v žádném testu nijak zvlášť necílí na předbudoucí čas, možná i proto se v něm studenti nedopouštějí žádné chyby. Nulová chybovost je také v *trapassatu remoto*, což je dáno jeho možnou a akceptovanou záměnou s *trapassatem proximem*.

Chyb ve formě slovesa se také značně dotýkají chyby ortografické, které jsou však vyčleněny zvlášť, jak již bylo zmíněno u předchozí kategorie. Navíc se složenými časy jako

je *passato prossimo* a *trapassato prossimo* souvisí také zvlášť vydělená kategorie pomocných sloves a shoda v přičestí.

Co se týče již zmíněných časů s nejvyšším procentem chybovosti, je třeba upřesnit charakter jejich chyb. U *passata remota* se z větší části jedná o chyby ve tvarech. Ve zbytku pak v záměně *passata remota* především s imperfektem. Tyto chyby v záměně tvoří druhé nejfrekventovanější chyby v záměně, po kterých následuje záměna imperfekta s *passatem proximem*. Jedná se jak o chyby, kdy je použito *passato prossimo* či *remoto* místo imperfekta, tak ale také o případy, kdy je použito imperfektum místo těchto dvou časů. Chyby byly různého charakteru. Lze konstatovat, že se chyby často týkají aspektuálnosti a částečně souslednosti časové.

Jak již bylo zmíněno u chyb z předchozí kategorie, možnou příčinou chyb mohou být dlouhé, složité texty. V případě záměn časů se zdá, že je pro studenty těžké správně užívat časy ve vyprávění příběhu v minulosti. Další příčinou můžou být poučky a obecně zdroje, ze kterých studenti vychází, právě k problematické záměně perfektivních minulých časů a imperfekta učebnice, a i některé gramatiky podávají neucelený výklad. Je ovšem možné, že je k této problematice studentům poskytnut bližší výklad i na základě adekvátních zdrojů v hodinách seminářů a studenti mu nevěnují bližší pozornost.

Jak je vidět z níže uvedených příkladů, jedná se často o chyby v situacích, pro které Hamplová (1994, s. 20-21) používá název: incidenční schéma. V těchto situacích oproti sobě stojí slovesa, která se vidově liší (nikoli časově). Ze syntaktického hlediska jsou tato slovesa v korelaci. Sloveso v nedokonavém vidu tvoří základ pro sloveso ve vidu dokonavém, které zasahuje právě do toho základního děje.¹⁵⁴ Další chyby v menší míře nastávají také u sloves uvozujících přímou řeč. V nich se obvykle používá perfektivní čas. Imperfektum by se použilo, pokud by šlo o opakovaný děj, případně děj distributivní, nebo kdyby bylo nutno poukázat na to, že přímá řeč probíhá současně s dalšími popisovanými ději. Tyto případy užití imperfekta se ale obvykle v testech neobjevují. Jelikož u mnohých případů chyb hraje velkou roli kontext a situace, do které je děj zasazen, musí si student představit, zda je například potřeba v textu zachytit děj v jeho průběhu (imperfektum), či vtisknout slovesům

¹⁵⁴ V učebnicích tento typ situací bývá popsán v kapitolách pro užití *passata prossima* a imperfekta. Popisují stejný fakt, jen nepoužívají název „incidenční schéma“ a nemluví o aspektuálnosti.

akční rys stacionarity (imperfektum), čímž vyniknou jako dynamická jiná slovesa a posunou vyprávění vpřed (*passato remoto/prossimo*). Nebo zda je třeba zachytit děje za sebou následující jako sled událostí, které právě posunuje vyprávění vpřed (*passato remoto/prossimo*) (Hamplová 1994, s. 39, 40, 62). Někdy je ovšem možný různý výklad a pojetí textu a vyprávění. V takových případech, pokud jsou věty gramaticky správně (přestože se odlišují od „vzorových výsledků“ nebo původního textu) a jedná se jen o stylistický jev, se nejedná o chyby v pravém slova smyslu.

Dále se velká část chyb v záměně časů týká souslednosti časové. Jedná se o různé kombinace nesprávného výběru gramatických časů. Značnou skupinu chyb tvoří chyby v přítomném čase, který je v těchto případech nadužíván. Například při nesprávném použití přítomného času pro současnost v minulosti. Nicméně přítomný čas je nahodile nesprávně užit i v jiných případech (například namísto *trapassata prossima* či *imperfekta*).

V neposlední řadě se záměna slovesných časů realizovala v nejrůznějších kombinacích, ale v malém počtu výskytů, včetně nesprávného použití slovesného způsobu namísto slovesného času. Jako například: *Mi è stato detto che Giorgio se ne fosse già andato, quando (arrivarono) i suoceri*. T83 (II.)

Nejčastější chyby:

- Minulý čas *passato remoto* - z větší části se jedná o chyby ve tvarech. To se nejvíce týká nepravidelných sloves a sloves II. slovesné třídy *-ere* s komplikovanějšími paradigmaty (jako např. *decidere*). Nejčastěji se jedná o slovesa (řazeno abecedně):
 - *Avere, dare, diffondere, dirigere, decidere, morire, muovere, nascere, sorridere, vedere, volgersi*.Ve zbytku chyb pak v záměně *passata remota* především s imperfektem.
- Chyby v záměně perfektivních časů a imperfekta, často ve cvičení s náročnějším textem narativní povahy. Například:
 - *...Un giorno due pastorelli, che (sedevano) tranquilli al riparo di una roccia, **udivano** levarsi un canto a non molta distanza da loro. "È una donna che (canta)," diceva il maggiore. "Ma non (conosciamo) nessuna donna che (sa/sappia) cantare così." La voce **si avvicinò**. I ragazzi rimasero immobili in ascolto, (trattenendo) persino il respiro.* T70 (II.)
- Souslednost časová: různé kombinace nesprávného výběru gramatických časů. Často se jedná o chyby ve vyjádření současnosti v minulosti, místo imperfekta dochází k nesprávnému použití jiných časů jako: *passata remota, passata prossima* či přítomného času.
 - Například: *Mi disse che **ha** febbre*. T121 (II.)

Dále také místo použití předminulého času *trapassata prossima* (ale také *trapassata remota*) pro vyjádření předčasnosti v minulosti jsou nesprávně užity jiné časy jako *passato remoto* nebo *passato prossimo*, případně imperfektum.

- Například: vyprávění v minulosti: *Quando la melodia (si spense), nessuno dei due (si azzardò) a parlare, per timore che l'incanto (fosse rotto/si rompesse). Ed ecco la fata (sbucò) da un cespuglio, (avvolta) come in manto dai lunghi capelli dorati. I pastorelli non **videro** mai una creatura di tanta bellezza...T88 (II.)*

Kategorie Způsob

Obsahuje chyby ve tvoření forem slovesného způsobu a ve zvolení slovesného způsobu. Dohromady se v analyzovaných testech objevují všechny slovesné způsoby italštiny, a to jak všechny kondicionály a konjunktivy, tak rozkazovací způsob.

Jedná se o kategorii s druhým nejvyšším procentuálním zastoupením chyb. Z celkových 673 chyb se jich 142 vyskytuje ve způsobu, tvoří tedy 21 % ze všech chyb. Z rozložení typu chyb – chyba ve tvaru sloves vs. chyba v záměně slovesných způsobů – plyne jasná převaha chyb v záměně, tvořící 78 % chyb této kategorie.

Zastoupení chyb je celkově význačně vyšší u konjunktivů než u kondicionálu. Nejvíce chyb ze všech slovesných způsobů se vyskytuje v konjunktivu imperfekta, zbytek chyb je poměrně vyrovnaně rozprostřen mezi další jevy. Chyby v konjunktivech se týkaly především souslednosti. Konkrétní opakující se typ chyby se vyskytoval v podmínkových větách. Chyby v kondicionálu jsou různorodé, jediný opakující se typ chyby se týkal taktéž podmínkových vět. Překvapivé je, že studenti téměř vůbec nechybovali v použití kondicionálu minulého pro vyjádření následnosti v minulosti.

V rámci jevu této kategorie je zkoumán nejen kondicionál a konjunktiv, ale také možná záměna těchto způsobů s indikativem.

Stejně jako u kategorie času i zde se chyb ve formě sloves také značně dotýkají chyby ortografické, které jsou však vyčleněny zvlášť. Se složenými časy, jako je složený kondicionál, konjunktiv minulý a konjunktiv *trapassata*, souvisí také zvlášť vydělená kategorie pomocných sloves a shoda v přičestí, u kterých se však chyby ve způsobu objevují ojediněle. Chyb spadajících pod kategorii způsobu se studenti dopouští ve všech typech cvičení.

Nejčastější chyby:

- „Záměna“ - chyby v záměně se nejvíce objevují u konjunktivu. Jedná se buď o chyby mezi indikativem a konjunktivem nebo chyby ve souslednosti konjunktivů. Konkrétně pak chyby v podmínkových souvětích.
 - Nejvíce se chybí v konjunktivu imperfekta. Konkrétně záměnou konjunktivu imperfekta za konjunktiv přítomný. Z velké části se opakuje jedna a táž chyba dokola u více studentů.
 - Jedná se o následující chybu: *Vorrei che loro mi raccontino che cosa è successo veramente.* T98 (III.)V tomto případě se zdá, že studenti zapomínají na fakt, že věty vedlejší, závislé na větě hlavní se slovesem v podmiňovacím způsobu, vyžadují konjunktiv imperfekta.
 - Dále se opakuje chyba u konjunktivu minulého (s menším celkovým zastoupením chyb oproti konjunktivu imperfekta).
 - Například: *Credo che Giovanni **prenda** una sbandata per Giulia.* T101 (III.)V tomto případě se zdá, že příčina chyby může spočívat v neznalosti fráze „*prendere una sbandata per*“¹⁵⁵, které v tomto kontextu logicky vyžaduje konjunktiv minulý. Chyby v konjunktivu minulém spočívaly převážně v této větě.
 - Podmínkové věty - chyby se týkají záměny konjunktivů používaných v podmínkových souvětích II. a III. typu (chyby jsou realizovány v souvětí III. typu), tedy nesprávného použití konjunktivu imperfekta namísto konjunktivu trapassata.
 - Například: *Se **studiaste**, avreste passato l'esame.* T121 (II.)
 - Podmínkové věty - obsahují chyby v kondicionálu. Taktéž se týkají hlavně III. typu podmínkového souvětí, a tím pádem kondicionálu minulého. Kondicionál minulý byl zaměňován jak s kondicionálem přítomným, tak také s konjunktivem.
 - Například: *Se fossimo andati negli Stati Uniti, **avessimo avuto** una buona vacanza.* T54 (III.)
 - Záměna mezi konjunktivem a indikativem je realizována především mezi konjunktivem přítomným a indikativem přítomným. Chybovost spočívá v největším procentu případů v tom, že studenti nepoužijí konjunktiv, tam, kde je gramaticky potřebné ho použít. V pár případech je naopak konjunktiv použit bezdůvodně a jedná se o chybu. Ve 3. ročníku se chyby v této záměně objevují pouze ve slohových pracích. Zdá se, že v některých často užívaných frázích (či určitému typu souvětí), která se často objevují ve cvičeních zaměřených na konjunktiv, mají studenti užití konjunktivu již zautomatizované. Ovšem dopouští se chyb ve vlastním projevu, kdy chtějí vyjádřit složitější myšlenky a konstrukce, nebo použijí větná spojení, se kterými se obvykle nesetkávají.
 - Například: *Possiamo far finta che la vita è normale.* T56 (IV.)

¹⁵⁵ „zbláznit se do“

- Chyby ve tvarech jsou zastoupeny méně. Každopádně tvoří podstatnou část všech chyb prvního ročníku. Studenti 1. ročníků nejčastěji chybují ve tvaru kondicionálu přítomného u nepravidelných sloves. Opakovaně se chyby objevují u sloves: *rimanere, venire, volere*. Naopak ve 2. a 3. ročníku se neobjevila ani jedna chyba ve tvaru kondicionálu přítomného. To může naznačovat, že se jedná o chyby spojené s určitou fází osvojování a vývoje mezijazyka a nejsou tedy z dlouhodobého hlediska více problematické.
 - Například: chybný tvar: **venirebbero** T10 (III.).

Kategorie Nefinitní tvary

Pod tuto kategorii, v rámci jevů, spadá: infinitiv, gerundium a participium. Chyby se vyskytují u všech nefinitních tvarů italštiny vyjma participia přítomného, které se v testech neobjevovalo.

Chyby v nefinitních tvarech se týkají pouze jejich užití, z analyzovaných testů žádný neobsahoval chybu ve tvaru – formě sloves. Nejvíce chyb se vyskytuje u gerundia přítomného (38 % z jevů této kategorie) a participia minulého (35 % z jevů této kategorie).

Nejčastější chyby:

- Z 12ti chyb v participiu minulém se 8x jedná o tutéž chybu, která se vyskytuje u více studentů. Participium (i v jiných případech) studenti zaměňují za některý z minulých časů. Jedná se o větu v obecném doplňovacím cvičení s autentickým textem jedné pohádky, ve kterém se celkově vyskytuje velké množství chyb. Zdá se tedy, že je vybraný text pro studenty velmi složitý.
 - *Quando la melodia (si spense), nessuno dei due (si azzardò) a parlare, per timore che l'incanto (fosse rotto/si rompesse). Ed ecco la fata (sbucò) da un cespuglio, **avvolgeva** come in manto dai lunghi capelli dorati. I pastorelli non (avevano mai visto) una creatura di tanta bellezza...T75 (II.)*
- Gerundium přítomné studenti zaměňují s minulými časy (*passato remoto, passato prossimo* a imperfektum).
 - Například: *Troppo tardi: la fata (si accorse) della loro presenza. (Si copri) anche il volto con i biondi capelli e (fuggì) verso il lago, così rapida e leggera che l'erba non (si piegava) neppure sotto i suoi passi. **Seguirono** il loro primo impulso, i pastorelli la (inseguirono), ma la (persero) in breve di vista e, (giunti) sulla riva, (si fermarono), per cercare una traccia che non (potevano/poterono) trovare. T79 (II.)*

Kategorie Zvratná slovesa

Zde bylo hodnoceno, zda žáci správně používají zvratné italské sloveso s jeho zvratným zájmenem. A zda při použití sloves, u kterých se reflexivita liší v italštině a češtině, chybují či nikoli. Jedná se o jednu ze tří kategorií s nejmenším počtem chyb.

Nejčastější chyby:

- Chyby jsou realizovány v různých slovesech a celkově je počet chyb minimální. Na základě této analýzy z nich nelze žádné označit za specificky problematické. K záměně reflexivity docházelo „obousměrně“, tedy buď studenti použijí sloveso, které není zvratné, jako by zvratné bylo, anebo použijí zvratné sloveso bez zvratného zájmena.
 - Například: ***Si è tornato da sua moglie.***
- Pro zajímavost jsou uvedena všechna slovesa, u kterých se vyskytla chyba: *azzardarsi, cambiare, mettersi (a studiare), rilassarsi, rompere, schiantarsi, tornare.*

Kategorie Pomocná slovesa

Obsahuje chyby ve výběru pomocného slovesa *avere* a *essere*. Tvoří pouze malé procento z celkového počtu chyb. Jsou zde analyzovány chyby pouze v záměně těchto dvou sloves. Pokud se chyba vyskytla ve tvaru pomocného slovesa, je začleněna pod příslušnou kategorii (čas, způsob, gemináty apod.)

Nejčastější chyby:

- Nelze stanovit pouze jeden nejčastější typ chyby nebo chyby spojené s konkrétním slovesem. V některých případech studenti chybují u reflexivních sloves, u kterých chybně použijí *avere*, jindy užijí *essere* nahodile u sloves, se kterými se používá *avere*.
- Jediná chyba, která se opakuje a to 3x, je realizována u slovesa *cambiare*. Je možné, že se studenti dopouštějí této chyby, protože sloveso *cambiare* může podle významu stát jak s *essere*, tak s *avere*:
 - *Se avesse potuto discutere con mio padre, le cose **avrebbero cambiato**.* T57 (III.)

Kategorie Rod

Pod tuto kategorii jsou řazeny chyby v trpném rodě sloves (*passivo*) a v záměně trpného a činného rodu sloves. Tato kategorie tvoří menší procento z celkového počtu chyb této analýzy. Nejvíce chyb je realizováno v rámci pasiva, a to ve cvičeních transformačního typu.

Nejčastější chyby:

- Nadužívání formy pasiva imperfekta a její záměna s jinými formami pasiva v minulosti (především s pasivem *passata prossima* a *passata remota*). Nejspíš se jedná o obecný problém v rozlišení užití perfektivních časů minulých a imperfekta.
 - Například: *...(Ma) i giorni di riposo e di festa (erano) in effetti molti di più: anche (tutto) il mese, con il giorno 13, (in) particolare, dedicato alla dea Diana. La ricorrenza era assimilata dalla Chiesa Cattolica attorno al VII secolo, quando si iniziò a celebrare l'Assunzione di (Maria), festività che fu fissata il 15 agosto...* T69 (I.)
- Převod z činného rodu do trpného. Lze se jen domnívat, zda je chyba v tom, že studenti nedodrží zadání (nedodrží čas věty v činném rodě) a zvolí nesprávný čas pasiva, nebo zda chtějí napsat správný čas pasiva, ale udělají chybu v jeho formě.
 - Například: Převod vět: *Stamattina, un sottile strato di neve copre gli alberi e i tetti delle case.* → *Stamattina, gli alberi e i tetti delle case sono stati coperti da un sottile strato di neve.* T68 (III.)

Kategorie Shoda v příčestí

Pod touto kategorií jsou uvedeny chyby týkající se, jak shody podmětu a přísudku, například u sloves ve složených slovesných časech a způsobech, tedy shody v příčestí sloves v těchto časech/způsobech, tak shoda (s podmětem či přímým předmětem) týkající se příčestí užitého ve větách implicitních. Tato kategorie tvoří malé procento z celkového počtu chyb. Navíc většinu chyb této kategorie tvoří jedna a táž chyba u více studentů v prvním ročníku.

Nejčastější chyby:

- Opakující se chyba v nefinitním tvaru příčestí minulého:
 - *Appena ricevuto la lettera, risponderò.* T131 (V.)

7.2.2 Doména Lexikum

Pod doménu lexika je v této analýze řazeno: význam, valence a neexistující/deformované slovo. Jedná se o doménu s druhým nejvyšším počtem chyb, přestože ve srovnání s doménou morfosyntaxe (71%) obsahuje malé procento z celkových chyb (15 %).

Je to dáno i tím, že předmětem zkoumání byly především testy z gramatických seminářů, které byly více zaměřeny na jevy spadající pod kategorii morfosyntaxe. Chyby v této kategorii lexika tvoří z největší části chyby ze slohových prací studentů.

Kategorie Význam

Zahrnuje chyby ve zvolení významově nehodícího se slovesa do věty či kontextu. Chyby ve významu se objevují ve druhém a třetím ročníku studia, a to především kvůli typu testů a

jejich zadání. Nejvíce chyb se celkově vyskytuje ve slohových pracích studentů, které byly součástí pouze třetího ročníku. Další chyby se vyskytují ve cvičeních typu cloze.

Chyby ve významu jsou různého charakteru. Lze vysledovat především dvě tendence. Záměna italských sloves, která jsou si podobná, například mají stejný slovní základ (např. *seguire* vs. *proseguire*). A výběr sloves ovlivněný transferem z mateřského či jiného cizího jazyka. Zbytek chyb je nahodilý.

Nejčastější chyby:

- Záměna podobajících se sloves:
 - Například: *Sarà necessario **proseguire** il modo di vita dei vegetariani.* T27 (IV.)
- Pravděpodobný jazykový transfer. Například z anglického jazyka. Více je vidět z celého kontextu slohové práce, student/ka chtěl/a použít sloveso „podpořit/podporovat“. Použité italské sloveso mohla ovlivnit znalost slovesa *support* z anglického jazyka:
 - *Vogliamo supportare le attività dei giovani.* T41 (IV.)
- Opakující se chyba u jednoho a též slovesa se objevila ve 2. ročníku, kdy do cvičení cloze v tomto případě měli použít slovesa hodící se do kontextu:
 - *S'addormentò e (sognò) un uomo bagnato zuppo che si toglieva (una) moneta d'oro di bocca e gli diceva: "(La) tua fortuna è in Persia, a Isfahan... (c'è) un tesoro... vai!" Mohammed si svegliò e **camminò** di corsa. Dopo mille pericoli arrivò a (Isfahan).* T89 (I.)

Kategorie Valence

Je zaměřená na chyby v použití sloves pojící se s předložkou. Tato kategorie má nejvyšší počet chyb z domény Lexika a z celkového procenta chyb ve všech kategoriích této analýzy má třetí největší procento chyb.

Dochází k třem typům chyb: k nadbytečnému užití předložky u sloves, která ji nemají ve valenci (9 chyb), k vynechání předložky (12 chyb) a především k záměně předložek (35 chyb).

Nejčastější chyby:

- Nejfrekventovanější chyba byla celkově v záměně a konkrétně pak u slovesa *costringere*:
 - *Le condizioni atmosferiche li costrinsero **di** ritirarsi dalla gara quasi subito.* T95 (III.)
- Slovesa s největším počtem chyb jsou následující: *decidere*, *costringere*, *dimenticare* a *provare*. Z toho převahu chyb nalezneme u slovesa *costringere*.

Kategorie Neexistující/deformované slovo

Tato kategorie byla speciálně vyčleněna pro chyby, které se vyskytovaly u slohových prací a nedaly se zařadit pod jinou kategorii. Jedná se o chyby v infinitivech, které jsou vnímány jako chyby v lemmatech, a proto byla začleněny pod doménu Lexika.

Tato kategorie se vyskytuje (ač se může mírně lišit) i u jiných výzkumů jako například u Kotkové (2017, s. 74), ve kterých prokázala své opodstatněné místo. Navíc v analýze této práce bylo počátečním předpokladem větší množství těchto chyb. To se ovšem nepotvrdilo. Tato kategorie obsahuje minimální množství chyb a pro příště by se dala zařadit pod chyby „ostatní“.

- Příklad chyby: **incuriozarsi** (místo *incuriosirsi*).

7.2.3 Doména Ortografie

Pod doménu ortografie je v této analýze řazeno: značení přízvuku, gemináty a jiná pravopisná chyba. Pod ortografické chyby jsou řazeny takové chyby, které nemusí být zcela patrné z výslovnosti.

Kategorie Značení přízvuku

Pod tuto kategorii spadají chyby, kdy dochází k vynechání povinně značeného přízvuku, tedy vynechání diakritického znaménka pro přízvuk. Nicméně se vyskytují omezeně i chyby, kdy je tento znak užit i tam, kde být nemá: jedná se o záměnu tvaru slovesa *essere* (*è*) a spojky „a“ v italštině (*e*). Ač převažoval jeden a ten samý typ chyb ve slovesu *essere*, chyby se vyskytly i u sloves v *passatu remoto* a v budoucím čase. Ve druhém a třetím ročníku jsou chyby rozděleny jen mezi pár studentů, kteří ve značení přízvuku chybují opakovaně. Je možné, že se od prvního až do třetího ročníku jedná o jedny a tytéž studenty, což ovšem není ověřitelné kvůli anonymní analýze.

Nejčastější chyby:

- Sloveso *essere*, konkrétně ve vynechání označení přízvuku ve 3. osobě jednotného čísla tohoto slovesa v přítomném čase indikativu (okrajově se objevily chyby v nadbytečném užití diakritického znaménka u spojky *e*):
 - *E pieno di gente*. T52 (IV.)

Kategorie Gemináty

Zde jsou zařazeny chyby v psaní sloves obsahující gemináty. Taktéž sem spadají chyby, kdy bylo sloveso, které geminátu neobsahuje, nesprávně zapsáno se zdvojenou souhláskou. Tato kategorie má největší procento chyb v doméně ortografie a obsahuje poměrně značné procento chyb i v celkovém počtu chyb zkoumaných v této analýze.

Chyby se vyskytují především u některých slovesných časů, *passata remota* a budoucího času prostého, dále pak ve slohových pracích u různých sloves v různých tvarech včetně těch nefinitních.

Nejčastější chyby:

- Chyby v *passatu remotu* a to v nepravidelných slovesech nebo slovesech II. třídy. Nejvíce frekventované byly chyby ve slovese *sorridere*:
 - *sorrise*, T10 (III.), *sorisse* T113 (III.)
- Chyby v budoucím čase, a to konkrétně u nepravidelných tvarů těchto tří sloves:
 - *rimanere*, *venire* a *volere*.

Kategorie Jiná pravopisná chyba

Mimo výše uvedené kategorie chyb byly předpokládány i jiné ortografické chyby, kterým je vyčleněna tato kategorie. Jedná se například o slovesa, u kterých se střídá měkká a tvrdá výslovnost a chyba se může vyskytnout při vkládání grafému „h“. Předpoklad těchto chyb se ovšem neprokázal a ve výsledku byly nalezeny pouze dvě chyby tohoto charakteru. Jednalo se o:

- *spiegerà* T29 (IV.) a *si slogerà* T79 (II.)

7.2.4 Doména Ostatní

V rámci této domény a zároveň stejnojmenné kategorie Ostatní jsou začleněny chyby, které nespádají pod jinou doménu. Jedná se o chyby různého charakteru. Především se jedná o dvě skupiny chyb. První skupinou jsou chyby ve vynechání (*mistakes of omission*), pro které někteří autoři vyčleňují zvláštní kategorii a považují je za důležité (srov. Bartram a Walton 1991, s. 16–18; Kotková 2017, s. 38–9). Druhá skupina chyb se týká chyby v nedodržení zadání, především v transformačních cvičeních, kdy vyšla jako chybná celá věta či souvětí. Jednalo se o převod: činného rodu do trpného, implicitních vět na explicitní (a opačně) a záměny jednotlivých typů (I.-III.) podmínkových souvětí mezi sebou.

Nejčastější chyby:

- Chyba ve vynechání:
 - (*Vendere – voi*) **x**¹⁵⁶ *la casa trent'anni fa*. T18 (III.)
- Chyba v transformačním cvičení
 - Příklad přetváření implicitních vět na explicitní:
 - Výchozí věta: *Quando gli dissi di essere stanco mi fece andar via*.
 - Chybné řešení: ***Era dopo avergli detto di essere stanco quando mi fece andar via***. T54 (III.)

7.3 Rozbor podle ročníku

Z výsledků kvantitativního výzkumu by se mohlo zdát, že studenti – vzhledem k tomu, že nejméně chyb se vyskytovalo v 1. ročníku studia – nedělají velký pokrok. Nicméně chybovost v rámci ročníků může mít různé příčiny, které nelze poznat ze statistických tabulek. Chybovost mohlo především ovlivnit rozdílné složení a náročnost testů v jednotlivých ročnících. Důležitým faktem je, že ne všechny typy cvičení v testu se objevují ve všech ročnících.

Přestože vědomostí studentů se studiem přibývá, zdá se, že náročnost testů po přechodu z 1. do 2. ročníku, vzhledem k velkému nárůstu chyb, byla velká. Ve třetím ročníku chyb oproti druhému ročníku o něco ubylo. A to i přesto, že náročnost testů byla stejná nebo spíše vyšší, a to včetně testování slohových prací. Můžeme se tedy domnívat, že studenti testované jevy již lépe ovládali a možná si zvykli na jednotlivá cvičení v testech, se kterými se poprvé setkali v druhém ročníku. Lze předpokládat, že kdyby studenti 3. ročníku dostali ten samý test z 1. ročníku, jistě by měli minimální chybovost. V opačném případě by to ale nefungovalo.

Typy cvičení, které se vyskytovaly ve všech třech ročnících, jsou:

- obecné doplňovací cvičení,
- konkrétní doplňovací cvičení.

U obou cvičení se ve třetím ročníku počet chyb snížil a byl tak nejmenší ze všech tří ročníků, jak je vidět z následující Tabulka 33:

¹⁵⁶ „x“ představuje vynechané slovo

Tabulka 33 Počet chyb v obecném a konkrétním cvičení podle ročníků

Typ cvičení	počet chyb		
	1.ročník	2.ročník	3.ročník
obecné	49	103	26
konkrétní	110	134	30

1.ročník

Do 1. ročníku bakalářského by měli studenti nastupovat s jazykovou úrovní A2/B1, nicméně někdy mají studenti úroveň nižší či vyšší. Mnoho z těchto studentů nemá dobře zažité určité části gramatiky dané jazykové úrovni a potřebují se také naučit mnohé gramatické jevy, které ještě neznají. Samozřejmě je také potřeba rozšířit si slovní zásobu. Gramatické semináře v 1. ročníku jsou tedy nastavené tak, aby těmto potřebám studentů odpovídaly. Přesto, pokud je skupina studentů svými vědomostmi velmi heterogenní, je těžké tomuto faktu obsah hodin uzpůsobit. Může se tedy stát, že někteří studenti učivo „nezvládají“, a jiní by možná rádi některé jim známé učivo přeskočili. Vzhledem k této situaci jsou testy v 1. ročníku zaměřeny na gramatická cvičení, která mají většinou jednoduché zadání, a v testech prvního semestru se z velké části v rámci jednoho cvičení zkoumá jeden gramatický jev (v dalším cvičení zas další jev atd.). Zřejmě i díky tomu, přestože se chyb vyskytuje dost, je chybovost v porovnání s ostatními ročníky nižší.

Velké procento chyb se objevuje v kategorii času a způsobu při nesprávném tvoření forem sloves. K tomu dochází i ve cvičeních, která jsou zaměřena na konkrétní slovesné časy a způsoby uvedené v zadání. Studenti se tak nemusí rozhodovat mezi výběrem jednotlivých časů a způsobů a mohou se soustředit na slovesný tvar. Přestože tento typ cvičení by měl být lehčí než některá jiná, která se objeví v dalších ročnících, studenti se v nich i tak dopouštějí mnoha chyb. Především u některých nepravidelných sloves se jedna a táž chyba vyskytuje u většiny studentů. Např. *sorrise* v *passatu remotu* či chybný tvar sloves *rimanere*, *venire* a *volere* v budoucím čase. Zdá se, že tyto chyby nastávají kvůli tomu, že někteří studenti nemají ještě zažitá všechna nepravidelná slovesa nebo konkrétní slovesný čas či způsob.

I proto je vhodné, že závěrečný zápočtový test není příliš obsáhlý a soustředí se na vybrané jevy. To činí test zvladatelnějším a ověřuje klíčové gramatické znalosti studenta. Studentovi to může pomoci zažít pocit úspěchu, který napomáhá k udržení motivace. A motivace je

jeden z faktorů, který přispívá k úspěšnosti studia cizího jazyka (Papajoanu et al. 2021, s. 30-32; Lamb 2017).

V 1. ročníku se žádné chyby neobjevují v kategorii:

- významu,
- neexistujícího/deformovaného slova,
- jiné pravopisné chyby.

Chyby ve významu a neexistujícím/deformovaném slově se v podstatě objevit nemohly, protože v nich umožňují chybovat jen cvičení typu cloze či slohové práce. Překvapivé je, že se se vyskytla jen jedna chyba v rámci valence. Chyb ve valenci v dalším ročníku přibylo.

2.ročník

V tomto ročníku se vyskytuje nejvíce chyb ze všech tří ročníků studia. Nejpravděpodobněji to může být dáno tím, že úroveň náročnosti testů se ve druhém ročníku podstatně zvedla oproti ročníku prvnímu. Nejen, že jsou testy delší, ale zahrnují i cvičení cloze a transformační cvičení, která mohou být pro některé studenty náročná. Navíc obsah učiva ověřovaného v testech je náročnější, což je ovšem logické, jelikož studenti by se měli během studia v jazykových dovednostech zlepšovat. Studentům by měly v jazykových dovednostech napomáhat i postupně nabývané vědomosti v rámci lingvistických předmětů a práce s literárními texty předmětu literatury. To může napomoci k zajištění dostatečně bohatého a rozmanitého inputu. Větší míra inputu může pozitivně ovlivnit proces osvojování. Ovšem velké množstvím učiva v různých předmětech může mít i zcela opačný efekt.

Obtíže s komplexnějším učivem a některými typy cvičení v testech by teoreticky mohly být ovlivněny i faktorem, který by si člověk spojil spíše s chybovostí v prvním ročníku, nicméně může ovlivnit i celou dobu studia. Většina studentů neabsolvovalo systematické studium italského jazyka na střední škole či jiné instituci, které by jim mohlo poskytnout dobré základy pro další studium a seznámení se s různými typy testování dovedností tohoto jazyka. Je také možné, že se se studenti v tomto ročníku nacházejí v určité fázi osvojování – určité fázi mezijazyka, který ovlivňuje chybovost. Tyto hypotézy není možné v rámci této analýzy ověřit.

Většina chyb v tomto ročníku se týkala časové souslednosti a poté perfektivnosti a imperfektivnosti. V rámci časů se pak jedná o kombinace chyb tvaru a záměny, s tím, že

převažují záměny. Naopak ani jednou studenti nechybovali v kategorii neexistující/deformované slovo a ve shodě v příčestí, přestože se těchto chyb dopustit mohli.

3.ročník

Oproti chybám z 1. ročníku studia je chyb ve 3.ročníkú více, zároveň však méně než ve 2. ročníku. Testy ve třetím ročníku se zdají nejnáročnější, protože obsahují všechny typy cvičení. Tento ročník jako jediný obsahuje slohové práce, ve kterých se studenti často dopouštějí chyb. V gramatických cvičeních v rámci závěrečné státní zkoušky se objevují rozličné chyby. Celkově je z nich vidět pokrok studentů v porovnání s minulými ročníky, každopádně některý typ chyb se objevuje stále. V určitých případech se nárazově objevují chyby, které nejsou na této jazykové úrovni již předpokládány. Jelikož se ovšem jedná o velkou a náročnější zkoušku oproti jednotlivému semestrálnímu testování, mohou být chyby zapříčiněny i větší nervozitou apod.

Nejvíce chyb se realizuje ve slohových pracích. Kategorie s nejvyšší chybovostí je kategorie slovesného způsobu. U kategorie času, způsobu a nefinitních tvarů dochází ve větších procentě k chybám v záměně a méně k chybám ve tvarech. To je rozdíl oproti 1. ročníku. U studentů lze pozorovat pokrok v rámci typů cvičení: obecné a konkrétní doplňovací cvičení. Zdá se tedy, že v případě, kdyby se netestovaly jazykové dovednosti spojené s psaným textem (stejně jako v předchozích ročnících), byl by pokrok studentů očividný. To je vidět z rozložení chyb v rámci cvičení podle jednotlivých ročníků:

Tabulka 34 Chyby dle cvičení

Typ cvičení	počet chyb		
	1.ročník	2.ročník	3.ročník
"cloze"	0	30	12
obecné	49	103	26
konkrétní	110	134	30
psaný text	0	0	159
multiple choice	21	0	0

7.4 Shrnutí výsledků analýzy

V závěru analýzy je nejprve vyhodnoceno potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz a jsou předloženy odpovědi na výzkumné otázky.

Ověření hypotéz:

Hypotéza 1: Nepravidelné tvary: potvrdilo se, že jsou pro studenty problematické nepravidelné tvary sloves, a to napříč časy a způsoby. Z toho nejvíc jich bylo evidováno u *passata remota*.

Hypotéza 2: Vykání: tato hypotéza se nepotvrdila. Tuto hypotézu nepodpořila žádná z chyb.

Hypotéza 3: Valence – předložky: předpoklad obtíží studentů s valencí sloves a v rámci ní s výběrem a použitím předložek se potvrdil a má třetí nejvyšší procento chyb ze všech kategorií.

Hypotéza 4: Pomocná slovesa – *avere* a *essere*: chyby v pomocných slovesech se objevovaly. Nejednalo se však o vysokou frekvenci v porovnání všech chyb.

Hypotéza 5: *Passato remoto*: problematičnost tohoto času se potvrdila. V rámci kategorie času a potažmo kategorie jevu, *passato remoto* obsahuje největší procento chyb. Jedná se především o tvary v čase. Každopádně často docházelo i k chybám v záměně.

Hypotéza 6: Minulé časy – *passato prossimo* a imperfektum – tato hypotéza se potvrdila. V rámci kategorie časů se jednalo o skupinu chyb se značným zastoupením. Chyb se studenti dopouštěli především ve cvičeních obsahující delší text s narativním charakterem.

Hypotéza 7: Minulé časy – *passato remoto* a imperfektum – tato hypotéza se potvrdila. V rámci kategorie časů se jednalo o skupinu chyb s vysokým zastoupením.

Hypotéza 8: Sousednost časová: hypotéza se ověřila. Sousednost jak minulých časů, tak časů konjunktivů značně přispěla k chybovosti v kategorii času a způsobu.

Hypotéza 9: Rozkazovací způsob: chyb v rozkazovacím způsobu se studenti dopustili, ovšem jen v minimu případů.

Hypotéza 10: Konjunktiv: hypotéza se ověřila. Chyby v konjunktivu tvořily největší procento chyb v kategorii způsobu, jednalo se jak o chyby ve tvaru, tak především v záměně.

Hypotéza 11: Podmínkové věty: problematika podmínkových vět se ověřila, avšak jen v malém rozsahu.

Hypotéza 12: Trpný rod: hypotéza problematičnosti trpného rodu se ověřila. Celkově se jich studenti dopouštěli především v transformačních cvičeních.

Výzkumné otázky:

1. V čem studenti nejvíc chybují, z pohledu:
 - domény: morfosyntax,
 - kategorie: čas a způsob,
 - jevu: *passato remoto*, *passato prossimo*, *imperfetto a congiuntivo imperfetto*.
 - typu chyby: záměna.
2. Je pro studenty nějaký typ cvičení problematický?
 - Jako problematické se projevují slohové práce, protože ač jsou součástí jen jednoho ročníku, vzniklo v nich velké množství chyb. Nicméně, celkově největší procento chyb obsahovala konkrétní doplňovací cvičení, která se prolínají všemi ročníky.
3. Jaké jsou potenciální příčiny chyb?
 - Potenciální příčiny¹⁵⁷, na které se dá poukázat na základě testů nebo se dají odvodit ze všech doposud uvedených informací (osvojování jazyka, teorie chyb, didaktické materiály, rozdíly mezi slovesnými systémy italštiny a češtiny, specifika jednotlivých ročníků atd.), jsou následující:
 - Pohled skrz osvojování L2: chyby spojené s určitou fází osvojování a pro ni přirozenými chybami, včetně chyb způsobených jazykovým transferem.
 - Ze strany studenta: zanedbávání studia a nedostatečná příprava na test.
 - V rámci výuky: struktura a náročnost testů, nedostatečné seznámení s novým typem testovacího cvičení, nedostatečný či neadekvátní výklad a procvičování některých jevů v hodinách seminářů jazyka.
 - Didaktické materiály: učebnice výklad některých jevů zjednodušují či poskytují jen částečný pohled. Pokud studenti vycházejí z nich a své prvotní znalosti neprohlubují dalším studiem, ve vyšších ročnících si s některými zjednodušenými poučkami nevystačí.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Pro prokázání příčin by byl potřeba další výzkum.

¹⁵⁸ Ovšem alespoň na nižších úrovních by nebylo možné vycházet pouze z komplexních lingvistických studií a některé jevy jsou i v učebnicích dobře rozebrány, záleží na konkrétním gramatickém jevu.

- Různé psychosomatické faktory (ty ovšem nezpůsobují systematické chyby).
4. Jak se chybovost projevuje v jednotlivých ročnících?
- V 1. ročníku studia jsou typické chyby ve tvaru sloves, a to především u nepravidelných sloves obecně. Konkrétně nejvíce u slovesného času *passata remota*
 - Ve 2. ročníku: převažují chyby v záměně slovesných časů a způsobů, konkrétně v časové souslednosti a perfektivnosti. Z tvarů se chyby týkají *passata remota*. Chyby se také často vyskytují ve valenci sloves.
 - Ve 3. ročníku: jsou typické chyby v nesprávném užití sloves z pohledu jejich významu, a to v rámci písemného projevu studentů. Stejně jako v předchozím ročníku jsou také značné chyby v záměně slovesných časů a způsobů.

8 Závěr

Tato práce si kladla za cíl identifikovat problematické oblasti italského slovesného systému pro české studenty a za tímto účelem položit dobrý teoretický základ pro realizaci analýzy chyb v testech studentů.

Ač může mít teoretická část práce svá omezení a nedostatky, úspěšně posloužila provedené analýze v aplikační části, tak jak bylo potřeba. Základní přehled gramatických jevů italského slovesného systému a zároveň poukázání na jeho odlišnosti vůči tomu českému byly důležité pro sestavení hypotéz problematičnosti jednotlivých gramatických jevů. Předložené informace týkající se osvojování jazyka a typologie chyb napomohly nejen k položení výzkumných otázek ale také k sestavení konkrétní typologie pro rozbor chyb.

Zvolený postup analýzy a vytvořená typologie chyb se projevily jako funkční. Získané výsledky poskytují konkrétní rozbor jednotlivých chyb a také statistický ilustrativní přehled. O přehled ilustrativní se jedná kvůli faktorům jako je například částečná různorodost testů a jejich cvičení. Z výsledků testů podle stanovených domén a kategorií (a v rámci nich jevu a typu chyby) vyplývá následující: většina všech chyb je realizována v rámci domény morfosyntaxe a největší procento chyb ze všech kategorií má čas a způsob. V rámci kategorie času se u rozdělení podle jevu objevují nejvíce chyby v passatu remotu a v rámci typu chyb převažují (i když jen menším procentem) chyby v záměně. V rámci kategorie způsobu se u jevu objevuje nejvíce chyb v konjunktivu imperfekta a jasně převažuje typ chyby „záměna“.

Z hypotéz týkajících se problematiky konkrétních gramatických jevů se většina potvrdila. Potvrzené hypotézy jsou nyní uvedeny. Potvrdilo se, že jsou pro studenty problematické nepravidelné tvary sloves, a to napříč slovesnými časy a způsoby. Předpoklad obtíží studentů s valencí sloves a v rámci ní s výběrem a použitím předložek se taktéž potvrdil, a to s třetím nejvyšším procentem chyb ze všech kategorií. Hypotéza ohledně problematiky výběru pomocného slovesa se částečně potvrdila tím, že se chyby v pomocných slovesech objevovaly. Nejednalo se však o vysokou frekvenci v porovnání všech chyb. Také problematičnost tvoření slovesného času passata remota se potvrdila. V rámci kategorie času a potažmo kategorie jevu passato remoto obsahovalo největší procento chyb. Další dvě hypotézy týkající se záměny minulých slovesných časů, konkrétně záměna perfektivních časů (passata prossima a passata remota) s imperfektem, se také potvrdily. V rámci kategorie času se jednalo o skupinu chyb s vysokým zastoupením. Dále se potvrdila i hypotéza týkající

problematicnosti souslednosti časové. Souslednost jak minulých časů, tak časů konjunktivů značně přispěla k chybovosti v kategorii času a způsobu. Hypotéza ohledně obtíží tvoření rozkazovacího způsobu se ve své podstatě ani nepotvrdila, ani nevyvrátila. Chyb v rozkazovacím způsobu se studenti dopustili, ovšem jen v minimu případů. Hypotéza předpokládající obtíže užití konjunktivu se potvrdila a tyto chyby tvořily největší procento chyb v kategorii způsobu. Jednalo se jak o chyby ve tvaru, tak především v záměně. Dále se ověřila problematika podmínkových vět, avšak jen v malém rozsahu. I poslední hypotéza poukazující na problematickost trpného rodu se ověřila.

Nepotvrdila se jedna hypotéza a to ta předpokládající problémy spojené s používáním tvarů pro vykání (alespoň na nižších úrovních). Tuto hypotézu nepodpořila žádná z chyb.

V rámci zodpovězení výzkumných otázek byly stanoveny potenciální příčiny chybovosti. A to v kombinaci informací vyplývajících přímo z testů a informací, které se dají odvodit na základě poznatků z předchozích kapitol. Jednalo se o: příčiny spojené s určitou fází osvojování a jí přirozenými chybami, jazykovým transferem, příčiny týkající se studia a nedostatečné přípravy na test ze strany studenta, příčiny plynoucí ze struktury a náročnosti testů a nedostatečného či neadekvátního výkladu a procvičování některých jevů v hodinách, příčiny týkající se didaktických a učebních materiálů (zjednodušený výklad v učebnicích), příčiny spojené s psychosomatické faktory.

Zodpovězení výzkumných otázek poukázalo mimo jiné i na problematickost některých typů testovacích cvičení a možná překvapivého vývoje chyb v rámci ročníků.

Je třeba dodat, že jsme si vědomi toho, že proces osvojování a samotné „chybování“ v jazyce jsou potenciálně negativně ovlivňovány i dalšími jazykovými a extralingvistickými faktory než jen těmi, které byly sledovány. Tato skutečnost může být podnětem k dalšímu výzkumu.

Resumé

Tato práce se zabývá problematickými oblastmi italského slovesného systému pro české studenty, a to konkrétně pro studenty bakalářského studia italianistiky. Teoretická část se skládá ze čtyř kapitol s různým zaměřením. Ty mají dohromady za cíl poskytnout takový teoretický základ, který otevírá různá témata související s osvojováním L2, poskytuje přehled italského slovesného systému, a který tak umožní komplexní analýzu a rozbor studentských testů v aplikační části.

První kapitola představuje a vyjasňuje terminologii spojenou s osvojováním druhého jazyka (druhý vs. cizí jazyk, učení vs. osvojování) a představuje teorii procesu osvojování spojenou s různými lingvistickými přístupy. Důležitou částí kapitoly osvojování jazyka je seznam faktorů ovlivňující tento proces. Jeden z faktorů je role mateřského jazyka, který souvisí s jazykovým transferem. Ten může být buď pozitivní nebo negativní. Pro tuto práci je důležitý spíše negativní transfer neboli interference, která také souvisí s mezijazykem.

Další dvě kapitoly poskytují lingvistický pohled na typologickou rozlišnost a další rozdíly mezi italským a českým jazykem s hlavním zaměřením na slovesný systém. Mimo jiné je využito Skaličkovy strukturální typologie pro základní představení obou jazyků. Kapitola o slovesném systému italštiny představuje mimo rozdílnosti obou slovesných systémů, také souhrn s ním spojených gramatických jevů na základě zdrojů přístupných studentům. Jedná se o různé učebnice a italské gramatiky, se kterými se studenti mohou setkat, v rámci nichž jsou některé používány i v jednotlivých univerzitních předmětech.

Poslední kapitola teoretické části připravuje na přechod do aplikační části, jelikož se již konkrétně týká tématu chyby a její typologie. Jednak otevírá toto důležité téma a zároveň seznamuje čtenáře s konkrétními možnostmi typologií chyb, ze kterých autorka vycházela při sestavování vlastního systému analýzy.

Na začátku aplikační části jsou stanovené hypotézy problematičnosti konkrétních oblastí slovesného systému italštiny pro studenty a také jsou položeny výzkumné otázky. Cílem je analyzovat testy českých studentů a na základě výsledků analýzy potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy a zodpovědět výzkumné otázky. V rámci představení metodologie výzkumu je popsán postup sběru dat a analýzy. Konkrétně tedy byly zkoumány autentické zápočtové a zkuškové testy z jazykově zaměřených předmětů, včetně závěrečné části písemné bakalářské zkoušky. Jednalo se jak o testy gramatické s různými typy cvičení, tak

také o slohové práce studentů. Jedná se o 138 testů z 1.-3. ročníku studia. V této aplikační části práce je také představena vlastní typologie pro zápis a analýzu chyb z testů. Ta byla sestavena na základě odborné literatury a konkrétních potřeb realizované analýzy. Zvolené dělení chyb je vícestupňové. Především se jedná o rozdělení na stanovené domény (morfosyntax, lexikum, syntax, ortografie, ostatní) a kategorie (osoba a číslo, čas, způsob, neinfinitní tvary, pomocná slovesa, zvrtná slovesa, rod a shoda v přičestí, význam, valence, neexistující/deformované slovo, značení přízvuku, gemináty a jiná pravopisná chyba a ostatní). V rámci kategorií pak v některých případech pokračuje dělení podle typu chyby „tvar“ versus „záměna“.

Výsledky analýzy v rámci statistického ilustrativního přehledu například ukazují, že doménou (podle autorčiny typologie) s největším procentuálním zastoupením chyb v testech je morfosyntax se 71 % všech chyb a v rámci kategorie je to slovesný čas (27 %). Z hypotéz týkajících se problematiky konkrétních gramatických jevů se většina potvrdila. Odpovědi na výzkumné otázky poukázaly mimo jiné i na problematičnost některých typů testovacích cvičení a možná překvapivého vývoje chyb v rámci ročníků.

Riassunto

Questa tesi affronta le aree problematiche del sistema verbale italiano per gli studenti cechi, in particolare per gli studenti del Corso di Laurea in filologia italiana. La parte teorica è composta da quattro capitoli con focus diversi, che permettono di delineare la base teorica di acquisizione di L2 e di fornire una panoramica del sistema dei verbi italiani per portare avanti un'analisi completa dei test degli studenti nella parte pratica.

Il primo capitolo introduce e chiarisce la terminologia associata all'acquisizione della seconda lingua (seconda lingua vs. lingua straniera, apprendimento vs. acquisizione) e presenta una teoria del processo di acquisizione associata a diversi approcci linguistici. Una parte importante del capitolo sull'acquisizione linguistica è quella riguardante i fattori che influenzano il processo stesso. Uno di essi è il ruolo che la lingua madre ha nel processo di trasferimento linguistico, che può essere sia positivo che negativo. Più importante per questa tesi è il trasferimento negativo ossia l'interferenza linguistica, che è anche legato all'interlingua.

I due capitoli successivi forniscono una prospettiva linguistica sulla distinzione tipologica e sulle altre differenze tra italiano e ceco, con particolare attenzione al sistema dei verbi. Tra l'altro, la tipologia strutturale di Skalicka viene utilizzata per fornire un'introduzione di base a entrambe le lingue. Oltre alle differenze tra i due sistemi verbali, il capitolo sul sistema verbale dell'italiano presenta una sintesi dei fenomeni grammaticali correlati, basata su risorse accessibili agli studenti. Queste includono vari libri di testo e grammatiche italiane che gli studenti possono incontrare, alcuni dei quali utilizzati nei corsi universitari.

L'ultimo capitolo della parte teorica prepara il passaggio alla parte applicativa, essendo già specificamente legato al tema dell'errore e della sua tipologia. In primo luogo, apre questo importante argomento e allo stesso tempo introduce il lettore a varie tipologie di errore, che saranno utilizzate come base per lo sviluppo del sistema di analisi presentato.

All'inizio della parte applicativa, vengono formulate ipotesi sulla problematicità di aree specifiche del sistema verbale dell'italiano per gli apprendenti e vengono poste domande di ricerca. L'obiettivo è analizzare i test degli studenti cechi e, in base ai risultati dell'analisi, confermare o confutare le ipotesi e rispondere alle domande di ricerca. Nel contesto

dell'introduzione della metodologia di ricerca, viene descritta la procedura di raccolta e di analisi dei dati. Nello specifico, sono stati esaminati prove d'esame di materie linguistiche, compresa la parte finale dell'esame scritto di laurea triennale. Si tratta sia di test grammaticali con diverse tipologie di esercizi sia di elaborati degli studenti. Sono stati esaminati 138 test del 1°-3° anno di studio. In questa parte applicativa della tesi, viene presentata anche una tipologia personalizzata per la scrittura e l'analisi degli errori dei test. Questa è stata compilata sulla base della letteratura e delle esigenze specifiche dell'analisi svolta. La suddivisione degli errori scelta è multilivello. Innanzitutto, si tratta di una suddivisione in “domini” specifici (morfosintassi, lessico, sintassi, ortografia, altri) e categorie (persona e numero, tempo, modo, ecc.). In alcuni casi, all'interno delle categorie, la divisione per tipo di errore continua ad essere tra forma e uso.

I risultati dell'analisi statistica illustrativa mostrano per esempio che il dominio (secondo la tipologia dell'autore) con la più alta percentuale di errori nei test è la morfosintassi con il 71 % di tutti gli errori, e all'interno della categoria è il tempo verbale (27 %). Delle ipotesi relative alla questione dei fenomeni grammaticali specifici, la maggior parte sono state confermate. Le risposte alle domande di ricerca hanno evidenziato, tra l'altro, la problematicità di alcuni tipi di esercizi e lo sviluppo forse sorprendente degli errori all'interno del percorso di studi degli studenti.

9 Seznam použité literatury:

BAHNÍKOVÁ, Alena, Hana BENEŠOVÁ, Ludmila EHRENBERGEROVÁ a Anna POLVERARI, 2017. Italština. 3. přepracované vydání. Praha: LEDA. ISBN 978-80-7335-460-2.

BARTRAM, Mark a Richard WALTON, 1991. Correction: mistake management: a positive approach for language teachers. Hove: Language Teaching Publications. ISBN 0-906717-91-4.

BERNINI, Giuliano, 2010. Acquisizione dell'italiano come L2 in „Enciclopedia dell'Italiano" [online] [vid. 2022-11-26]. Dostupné z: [https://www.treccani.it/enciclopedia/acquisizione-dell-italiano-come-l2_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/acquisizione-dell-italiano-come-l2_(Enciclopedia-dell'Italiano))

BRONEC, Jiří, 1982. K lingvodidaktické typologii cizojazyčného lexika. Brno: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 55-988-82.

CIMAGLIA, Riccardo, 2011. modali, verbi in „Enciclopedia dell'Italiano". Treccani [online] [vid. 2023-02-13]. Dostupné z: [https://www.treccani.it/enciclopedia/verbi-modali_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/verbi-modali_(Enciclopedia-dell'Italiano))

CUQ, Jean-Pierre a Isabelle GRUCA, 2017. Cours de didactique du français langue étrangère et seconde. Fontaine: Presses universitaires de Grenoble. ISBN 978-2-7061-2677-2.

ČECHOVÁ, Marie, Miloš DOKULIL, Zdeněk HLAVSA, Josef HRBÁČEK a Zdeňka HRUŠKOVÁ, 2011. Čeština - řeč a jazyk. 3. rozšířené a upravené vydání. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství a.s. ISBN 978-80-7235-413-9.

ČECHOVÁ, Petra, 2018. Problematika aspektu v italských pasivních konstrukcích na pozadí češtiny [online]. Praha. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/103827>

ČECHOVÁ, Petra, 2020. Role aspektu v překladu italských pasivních konstrukcí. Časopis pro moderní filologii [online]. 102(2), 218–229. ISSN 2336-6591. Dostupné z: [doi:10.14712/23366591.2020.2.4](https://doi.org/10.14712/23366591.2020.2.4)

ČERMÁK, František, 2011. Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky. Vyd. 4., v Karolinu 2., doplněné. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1946-0.

DARDANO, Maurizio a Pietro TRIFONE, 1989. Grammatica italiana: con nozioni di linguistica. Bologna: Zanichelli. ISBN 88-08-10716-7.

EDGE, Julian, 1989. Mistakes and Correction. London: Longman. ISBN 0-582-74626-4.

- ENCICLOPEDIA TRECCANI, 2012. CONGIUNTIVO in „La grammatica italiana”. Treccani [online] [vid. 2023-02-14]. Dostupné z: [https://www.treccani.it/enciclopedia/congiuntivo_\(La-grammatica-italiana\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/congiuntivo_(La-grammatica-italiana))
- FERRAROVÁ, Miroslava, Vlastimila POSPÍŠILOVÁ a Eva FERRAROVÁ, 2013. Italština pro samouky a věčné začátečníky. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0108-1.
- GASS, Susan M. a Larry SELINKER, 2008. Second Language Acquisition: an introductory course. New York: Routledge. ISBN 978-0-203-93284-1.
- GRANGER, Sylviane, 2003. Error-Tagged Learner Corpora and CALL: A Promising Synergy. CALICO Journal, vol. 20, no. 3 [online]. [vid. 2022-11-01]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24157525>
- GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, 2008. Příruční mluvnice češtiny. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny Vydání. ISBN 978-80-7106-980-5.
- HAMPLOVÁ, Sylva, 1994. K problematice vidovosti v italštině. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-858-X.
- HAMPLOVÁ, Sylva, 2004. Mluvnice italštiny. Praha: Leda. ISBN 80-7335-041-6.
- HENDRICH, Jozef, 1988. Didaktika cizích jazyků. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- JANEŠOVÁ, Jarmila, 2007. Učebnice italštiny. Voznice: LEDA. ISBN 978-80-7335-106-9.
- KOTKOVÁ, Radomila, 2017. Čeština nerodilých mluvčích s mateřským jazykem neslovanským. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3640-5.
- MEISEL, Jürgen M., 2011. First and Second Language Acquisition. In: First and second language acquisition: parallels and differences. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-55764-1.
- MERTINS, Barbora, 2017. OSVOJOVÁNÍ DRUHÉHO JAZYKA | Nový encyklopedický slovník češtiny [online] [vid. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OSVOJOV%C3%81N%C3%8D%20DRUH%C3%89HO%20JAZYKA>
- MILIČKOVÁ, Ladislava, 2010. Nejčastější chyby ve francouzštině: chyby, které dělají Češi, když mluví francouzsky. Brno: MC nakladatelství. ISBN [80-238-9791-8]
- NEBESKÁ, Iva a Petr KARLÍK, 2017. KOGNITIVNÍ LINGVISTIKA | Nový encyklopedický slovník češtiny [online] [vid. 2023-01-17]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOGNITIVN%C3%8D%20LINGVISTIKA>
- ONDRÁKOVÁ, Jana, 2014. Chyba a výuka cizích jazyků. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-532-5.

ONDRÁKOVÁ, Jana, Věra TAUCHMANOVÁ a Žaneta GÖBELOVÁ, 2019. Anglická, česká a německá slovesa ve vzájemném srovnání. Červený Kostelec: Pavel Mervart. ISBN 978-80-7465-406-0.

PAGANELLI, Valentina, 2020. La crisi del congiuntivo? Un'altra fake news | Lettere e arti - Il Chiasmo | Treccani, il portale del sapere. Treccani [online] [vid. 2023-03-14].

Dostupné z:

https://www.treccani.it/magazine/chiasmo/lettere_e_arti/Crisi/CSB_Paganelli_crisi_del_congiuntivo.html

PALERMO, Massimo, 2010. Interferenza in „Enciclopedia dell'Italiano". Treccani [online] [vid. 2023-01-11]. Dostupné z:

[https://www.treccani.it/enciclopedia/interferenza_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/interferenza_(Enciclopedia-dell'Italiano))

RENZI, Lorenzo a Giampaolo SALVI, 1996. Grande grammatica italiana di consultazione. Vol. 2., I sintagmi verbale, aggettivale, avverbale ; La subordinazione. Bologna: Mulino. ISBN 88-15-02818-8.

SALVI, Giampaolo a Laura VANELLI, 2004. Nuova grammatica italiana. Bologna: Mulino. ISBN 88-15-09960-3.

SAVILLE-TROIKE, Muriel a Karen BARTO, 2017. Introducing second language acquisition. United Kingdom: Cambridge University Press. ISBN 978-1-107-14952-6.

SKALIČKA, Vladimír, František ČERMÁK, Jan ČERMÁK, Petr ČERMÁK a Claudio POETA, 2004. Vladimír Skalička - souborné dílo, II. díl, (1951-1963). In: Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0601-1.

SOCHROVÁ, Marie a Pavel KANTOREK, 2009. Český jazyk v kostce: pro střední školy. 2. vyd. Praha: Fragment. ISBN 978-80-253-0950-6.

ŠEBESTA, Karel, 2014. Druhý a cizí jazyk: osvojování a vyučování: terminologický slovník [online] [vid. 2023-01-25]. Dostupné z:

https://web.s.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook?sid=226002b4-fe25-46be-80bf-d77e12b18830%40redis&ppid=pp_Cover&vid=0&format=EB

ŠEBESTA, Karel, 2017. Vyučování cizího jazyka: terminologický slovník: EBSCOhost [online] [vid. 2023-01-26]. Dostupné z: <https://web-p.ebscohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/detail/detail?vid=0&sid=8f235966-cb83-491e-aa62-cecaa6540d49%40redis&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHNNoaWImbGFuZz1jcyZzaXRIPWVob3N0LWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=1653026&db=e000xww>

TELVE, Stefano, 2011. congiuntivo, uso del [prontuario] in „Enciclopedia dell'Italiano". Treccani [online] [vid. 2023-02-14]. Dostupné z: [https://www.treccani.it/enciclopedia/uso-del-prontuario-congiuntivo_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/uso-del-prontuario-congiuntivo_(Enciclopedia-dell'Italiano))

VESELOVSKÁ, Ludmila, 2017. UNIVERZÁLNÍ GRAMATIKA | Nový encyklopedický slovník češtiny [online] [vid. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/UNIVERZ%C3%81LN%C3%8D%20GRAMATIKA>

10 Seznam obrázků:

Obrázek 1 Sousednost časů s hlavní větou v přítomném čase	42
Obrázek 2 Použití slovesných časů se slovesem hlavní věty v přítomnosti	43
Obrázek 3 Sousednost konjunktivů	57
Obrázek 4 Taxonomie třídímenzionálního „tagování“	72
Obrázek 5 Typologie chyb pro zápis počtu chyb – 2.ročník	79
Obrázek 6 Kategorie času 1. ročníku	80

11 Seznam tabulek

Tabulka 1 Přehled přístupu k SLA	14
Tabulka 2 Faktor věku a jeho výhody	17
Tabulka 3 Přítomný čas – pravidelné tvary	27
Tabulka 4 Přítomný čas – sloveso essere a avere	29
Tabulka 5 Budoucí čas – tvary	29
Tabulka 6 Předbudoucí čas – tvary	32
Tabulka 7 Passato prossimo – tvary s pomocným slovesem avere	34
Tabulka 8 Passato prossimo – tvary s pomocným slovesem essere	34
Tabulka 9 Imperfektum – pravidelné tvary	37
Tabulka 10 Passato remoto – tvary	38
Tabulka 11 Předminulý čas (trapassato prossimo) – tvary	40
Tabulka 12 Předminulý čas (trapassato remoto) – tvary	40
Tabulka 13 Přímá a nepřímá řeč se slovesem hlavní věty v přítomném čase	44
Tabulka 14 Přímá a nepřímá řeč se slovesem věty hlavní v minulém čase	45
Tabulka 15 Imperativ – tvary	46
Tabulka 16 Podmiňovací způsob – tvary	48
Tabulka 17 Paradigma konjunktivu přítomného	50
Tabulka 18 Konjunktiv přítomný – tvary	51
Tabulka 19 Konjunktiv minulý – tvary	54
Tabulka 20 Konjunktiv imperfekta – tvary	55
Tabulka 21 Konjunktiv trapassata – tvary	56
Tabulka 22 Přímá a nepřímá řeč s podmínkovými větami	59
Tabulka 23 Trpný rod přítomného času a passata proxima – tvary	68
Tabulka 24 Chyby dle domény	83
Tabulka 25 Chyby dle kategorie	84
Tabulka 26 Chyby dle jevu v kategorii čas	85
Tabulka 27 Chyby dle typu chyb v kategorii čas	85
Tabulka 28 Chyby dle jevu v kategorii způsob	86
Tabulka 29 Chyby dle typu chyb v kategorii způsob	86
Tabulka 30 Chyby dle jevu v kategorii nefinitní tvary	87
Tabulka 31 Chyby dle typu chyb v kategorii nefinitní tvary	87
Tabulka 32 Chyby dle typu cvičení	87

Tabulka 33 Počet chyb v obecném a konkrétním cvičení podle ročníků	102
Tabulka 34 Chyby dle cvičení	104